

3. Tiistaina 7 päivänä helmikuuta 1989

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Vaaleja:

1) Tarkistajien vaali	36
2) Pohjoismaiden neuvoston vaali ...	„
3) Ulkoasiainvaliokunnan ja valtiovainvaliokunnan täydennysvaalit	37

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

esitellään valtioneuvoston tiedonanto toimintansa suuntaviivoista

Esitellään:

4) Hallituksen esitys n:o 232/1988 vp. tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi	45
5) Ed. Korttesalmen lakialoite n:o 3 laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta	83
6) Hallituksen esitys n:o 246/1988 vp. laiksi valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta	„
7) Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Pohjoismaiden neuvoston toiminnasta (K n:o 1)	86

Puhetta johtaa puhemies Sorsa.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat E. Aho, Elo, Isohookana-Asunmaa, Kauppinen, Kuuskoski-Vikatmaa, Liikanen, Paasio ja Skinnari.

Siv.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat Liikanen ja Paasio sekä yksityisasioiden takia edustajat E. Aho, Elo ja Kuuskoski-Vikatmaa sekä kuluvan helmikuun 10 päivään virkatehtävän vuoksi ed. Skinnari.

Ilmoittautuneita edustajia

Puhemies: Ilmoitan, että edustajat Halonen, Karkinen, Laine ja Perho ovat ilmoittautuneet minulle ja siis tulleet oikeutetuiksi ryhtymään edustajantointaan hoitamaan.

Uusia hallituksen esityksiä

Puhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluvan helmikuun 3 päivältä ovat eduskunnalle saapuneet hallituksen esitykset n:ot 1—3, jotka nyt on edustajille jaettu.

Kirjalliset kysymykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet

vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 669—675, 677—682, 685 ja 696, kaikki vuoden 1988 valtiopäiviltä. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Ed. Helteen ym. välikysymys hallituksen harjoittamasta asunto- ja ympäristöpolitiikasta

Puhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen ilmoitetaan, että viime perjantain istunnossa tähän istuntoon pöydälle pantuun ed. Helteen ym. välikysymykseen hallituksen harjoittamasta asunto- ja ympäristöpolitiikasta ovat sen allekirjoittajien lisäksi yhtyneet edustajat Majala, Laine ja Sillanpää.

Kun välikysymykseen näin ollen on liittynyt kaikkiaan 54 edustajaa, tulen valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 2 momentin mukaisesti antamaan välikysymyksen tiedoksi asianomaiselle valtioneuvoston jäsenelle.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Tarkistajien vaali

Puhemies: Päiväjärjestyksen 1) asiana on tarkistajien vaali.

Työjärjestyksen 12 §:n mukaan eduskunnan on nyt valittava valtiopäiväjärjestyksen 42 a §:ssä mainitut viisi tarkistajaa sekä näiden varajäsenet. Jollei eduskunta voi sopia valittavista, on vaali lykättävä ja toimitettava suhteellista vaalitapaa koskevien määräysten mukaan.

Kehotan esittämään ehdokkaita ja huomauttan, että kun ehdotetaan tarkistajaa, on samalla ehdotettava varamies.

Keskustelu:

Ed. Hietala: Herra puhemies! Ehdotan varsinaiseksi tarkistajaksi ed. Kekkonen ja varalle ed. Saarisen sekä varsinaiseksi ed. Lapiolahden ja varalle ed. Seppäsen.

Ed. Mörttinen: Herra puhemies! Ehdotan varsinaiseksi tarkistajaksi ed. Häkämiehen ja varalle ed. Savelan.

Ed. Juhantalo: Herra puhemies! Ehdotan varsinaiseksi tarkistajaksi ed. Väistön ja varalle ed. Koistisen.

Ed. Rehn: Herr talman! Till ordinarie justeringsman föreslår jag rdm. Lax och till suppleant rdm. Nyman. — Herra puhemies! Varsinaiseksi tarkistajaksi ehdotan ed. Laxin ja varajäseneksi ed. Nymanin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Keskustelussa on ed. Hietala ehdottanut tarkistajiksi ed. Kekkonen ja varalle ed. Saarisen sekä ed. Lapiolahden ja varalle ed. Seppäsen, ed. Mörttinen tarkistajaksi ed. Häkämiehen ja varalle ed. Savelan, ed. Juhantalo tarkistajaksi ed. Väistön ja varalle ed. Koistisen sekä ed. Rehn tarkistajaksi ed. Laxin ja varalle ed. Nymanin.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Koska useampia kuin viisi tarkistajaa ja näiden varajäsenet ei ole ehdotettu, eduskunnan on katsottava sopineen näistä ja siis valinneen tarkistajiksi edustajat Kekkonen, Lapiolahti, Häkämies, Väistö ja Lax sekä varalle edustajat Saarinen, Seppänen, Savela, Koistinen ja Nyman.

Puhemies: Tarkistajien koolle kutsumista varten annan puheenvuoron ed. Kekkoselle.

Ed. Kekkonen: Herra puhemies! Ilmoitan, että tarkistajien järjestäytymiskokous pidetään heti tämän istunnon keskeydyttyä tarkistajien huoneessa.

2) Pohjoismaiden neuvoston vaali

Puhemies: Kun Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan vaalia varten vaalisäännön 7 §:n mukaisesti jätetyissä ehdokaslistoissa, jotka puhemiehistö on tänään pitämässään kokouksessa tarkastanut ja hyväksynyt, on Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan jäseniksi ja varajäseniksi ehdotettu valittaviksi yhtä monta kuin vaalissa on valittavia, totean vaalisäännön 10 §:n nojalla, että vaali on

yksimielinen ja että valituiksi ovat tulleet seuraavat edustajat.

Sihteeri lukee:

Listalta n:o 1

j ä s e n i k s i :

valtiotieteen lisensiaatti Ilkka-Christian Björklund

ekonomi Riitta Järvisalo-Kanerva
opinto-ohjaaja Mats Nyby
filosofian lisensiaatti Mikko Elo
insinööri Sakari Knuuttila
toimittaja Saara-Maria Paakkinen ja
johtava lääkäri Arvo Kampainen sekä

v a r a j ä s e n i k s i :

sairaanhoitaja Arja Alho
suunnittelija Sinikka Hurskainen-Leppänen
ekonomi Tuulikki Hämäläinen
liikunnanopettaja Antti Kalliomäki
työeläketarkastaja Lauri Metsämäki
oikeustieteen kandidaatti Jouko Skinnari ja
psykiatri, kirjailija Claes Andersson.

Listalta n:o 2

j ä s e n i k s i :

filosofian maisteri Elsi Hetemäki-Olander
kauppatieteiden maisteri Sirpa Pietikäinen
filosofian maisteri Liisa Hilpelä
varatuomari Kimmo Sasi
hammaslääkäri Anna-Kaarina Louvo
filosofian maisteri Marjatta Väänänen
varatuomari Anneli Jääteenmäki
lehtori Mirja Ryyänen
valtiotieteen maisteri Esko Aho
teologian tohtori Gustav Björkstrand ja
kirkkoherra Heikki Riihijärvi sekä

v a r a j ä s e n i k s i :

metsänhoitaja Juhani Laitinen
valtiotieteen maisteri Heikki Järvenpää
arkkitehti Jouni J. Särkijärvi
opettaja Eeva Turunen

valtiotieteen kandidaatti Riitta Saastamoinen
apulaisprofessori Eino Siuruainen
varatuomari Seppo Pelttari
valtiotieteen tohtori Tytti Isohookana-Asunmaa
maanviljelijä Henrik Westerlund
yksityisetsivä Marita Jurva ja
oikeustieteen kandidaatti Eeva-Liisa Moilanen.

P u h e m i e s : Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan koolle kutumista varten annan puheenvuoron ed. Väänäselle.

Ed. V ä ä n ä n e n : Herra puhemies: Ilmoitan että Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan järjestäytymiskokous pidetään puhemiesneuvoston huoneessa välittömästi tämän istunnon keskeydyttyä.

3) Ulkoasiainvaliokunnan ja valtiovarainvaliokunnan täydennysvaalit

P u h e m i e s : Päiväjärjestyksen 3) asiana on erikoisvaliokuntien täydennysvaalit.

Kun ulkoasiainvaliokunnan ja valtiovarainvaliokunnan täydennysvaaleja varten vaalisäännön 7 ja 19 §:n mukaisesti jätetyissä ehdokaslistoissa, jotka puhemiehistö on tänään pitämässään kokouksessa tarkastanut ja hyväksynyt, on valiokuntien jäseniksi ehdotettu valittaviksi yhtä monta kuin vaaleissa on valittavia, totean vaalisäännön 10 §:n nojalla, että vaalit ovat yksimieliset ja että valituiksi ovat tulleet ehdokaslistojen mukaisesti:

ulkoasiainvaliokuntaan jäseneksi ed. A h d e ;
sekä

valtiovarainvaliokuntaan jäseneksi ed. H ä m ä l ä i n e n ja häneltä vapautuneelle paikalle varajäseneksi ed. K a l l i o m ä k i .

Valtioneuvoston tiedonanto toimintansa suuntaviivoista

P u h e m i e s : Ulkopuolella päiväjärjestyksen esitellään valtioneuvoston tiedonanto toimintansa suuntaviivoista.

Sitten kun keskustelu asiasta on julistettu päättyneeksi, esitän eduskunnan hyväksyttäväksi sen päiväjärjestykseen siirtymisen sanamuodon, joka on säädetty valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n 1 momentissa. Niiden, jotka eivät hyväksy tällaista yksinkertaista päiväjärjestykseen siirtymistä, tulee valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n 2 momentin mukaan keskustelun aikana tehdä ehdotuksensa joko asian valiokuntaan lähettämisestä taikka perustellun päiväjärjestykseen siirtymisen hyväksymisestä. Jos halutaan tehdä työjärjestyksen 52 §:n 2 momentissa tarkoitettu ehdotus päätöksen teon siirtämisestä, on sellainenkin ehdotus tehtävä, ennen kuin keskustelu on julistettu päättyneeksi.

Menettelytapa hyväksytään.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Pääministeri Holkeri: Herra puhemies! Parlamentaarisen hallitustavan maassa valtiopäivät on se elin, joka tekee keskeisimmät päätökset. Eduskunta itse on viime aikoina merkittävästi panostanut asemansa korostamiseen, myös eduskunnan ja hallituksen välisen keskustelun parantamiseen sekä työmenetelmien kehittämiseen. Hyvä esimerkki on hallituksen eduskunnan toivomuksesta antama esitys valtiopäiväjärjestyksen muutokseksi, joka pitää sisälään mm. kyselymenettelyn kehittämisen.

Tässä vaiheessa, kun eduskunta on työskennellyt puolet vaalikaudestaan, on hallitus katsonut tarpeelliseksi saattaa toimintalinjansa jatkamisen riittävässä laajuudessa etukäteen keskustelun kohteeksi. Saadaksean tiedon arvoisien kansanedustajien käsityksistä hallitus on antanut Eduskunnalle valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n mukaisen tiedonannon toimintansa suuntaviivoista.

Hallitus hyväksyi jo toimintansa alussa tavoitteita koko vaalikaudeksi. Suuri osa tätä ohjelmaa on toteutunut, ja muita tavoitteita on pitkälle valmisteltu. Hallitus jatkaa ohjelmansa toteuttamista ja lisäksi hallitus on kirjannut vaalikauden loppuosaa varten tarkistettuja tavoitteita yhteiskunnan toimintojen eri alueilta. Hallituksen ohjelman lisäpöytäkirja on tiedonannon liitteenä.

Syntyessään oli nykyinen hallitus ainakin eräille jonkinlainen poliittinen yllätys. Sinipuna-kokoonpano on ollut vähintäänkin uusi tapa lähestyä ongelmia ja hakea niihin ratkaisuja. Mutta minkään osapuolen kannalta ei tällainen yhdistelmä ole itsetarkoitus. Olemassaolonsa

oikeutuksen hallitus lunastaa vain toiminnallaan ja työkyvyllään.

Siitä onko sinipunayhteistyölle Suomessa ollut olemassa ns. sosiaalinen tilaus, keskusteltakoon teoreettisesti jossakin toisessa yhteydessä. Käytännössä on joka tapauksessa osoitettavissa joukko merkittäviä yhteiskuntapoliittisia ongelmia, joihin nyt on päästy hakemaan ratkaisua.

Tässä yhteydessä riittänee viittaus verouudistukseen ja työelämän olosuhteiden kehittämiseen. Käyty keskustelu todistaa jo sinänsä, ettei niitä olisi saanut alulle pelkästään vallasta kiinnostunut hallitus.

Tällainen asenne lieenee hämmentänyt poliittista oppositiota. Sen puolelta onkin keskitytty profetoimaan, että harjoitettu politiikka johtaa täystuhoon. Kysymys on kuulemma vain siitä, käykö niin heti vai vasta hieman pidemmän päälle. Tuomiopäivän julistajat ovat kaikkina aikoina aina saaneet opetuslapsia. Niin on varmaan käynyt nytkin. Hallituksen mielestä kyseessä on kuitenkin harhaoppi, jonka jo tähän mennessä käytännössä saadut tulokset todistavat vääräksi.

Hallituksen sisäinen henki on koko tähänastisen toimintakauden ollut hyvä. Suuriin ja vaikeisiin asioihin on ryhdytty ennakkoluulottomasti.

Jos hallituksen toimintaa halutaan kuvata tilastojen valossa, voidaan ottaa joitakin lyhyehköjä esimerkkejä.

Hallitus on antanut noin 500 esitystä eduskunnalle, sekä suurista että pienistä asioista. Näistä noin 100 on edelleen eduskunnan käsitellyssä.

Hallitus on saanut vastattavakseen viisi välikysymystä, joista yksi raukesi. Välikysymyksillä hallitukselta on vaadittu selvitystä elinkeinoelämän rakennemuutoksen vaikutuksista työllisyyteen, perustoimeentulon turvaamiseksi tarvittavista toimenpiteistä, maan eri alueiden tasapainoisesta kehittämisestä sekä taloudellisten ja sosiaalisten epäkohtien korjaamiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Lisäksi odottaa jälleen uusi välikysymys vastaustaan.

Hallitus on antanut kolme selontekoa yhteiskuntapoliittikan erittäin tärkeistä lohkoista. Eduskunnassa on keskusteltu liikennepoliitikasta, ympäristöpolitiikasta ja Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan taloudelliseen yhdentymiskehitykseen.

Numerotilastot eivät kerro toiminnan laadusta vaan määrästä. Tässä yhteydessä ei ole tarkoitus eikä tarpeen käydä läpi hallituksen men-

nyttä toimintaa. Riittänee maininta muutamista keskeisistä asioista, joissa on myönteisesti edetty ja joita koskeva työ edelleen jatkuu. Näitä ovat mm.

- kansainvälistymiseen valmentautuminen,
- Euroopan taloudelliseen yhdentymiskehitykseen liittyvät kysymykset,
- suomalaisen osaamisen ja suomalaisen kulttuurin vahvistaminen,
- työelämän uudistus,
- verouudistus,
- hallinnon uudistaminen jne.

Tarkoitukseni ei todellakaan ole käydä läpi hallinnonalakohtaisesti hallituksen työskenteilyn tuloksia. Tulevassa keskustelussa ministerit ovat valmiit käyttämään puheenvuoroja oman alansa keskeisistä suuntaviivoista.

Hallitusohjelman ja lisäpöytäkirjan mukaisesti hallituksen tulevassa toiminnassa painottuvat asuntopolitiikka, ympäristökysymykset, työvoimapolitiikan uudistaminen, koulutus-, tiede- ja tutkimuspolitiikka, kansallisen kulttuurin kehittäminen, kilpailua edistävä teollisuus- ja elinkeinopolitiikka, perusturva parantava sosiaalipolitiikka ja julkisten palvelujen tehostaminen.

Lähivuosina ratkaisevassa asemassa ovat erityisesti vaihtotaseen parantamiseen ja inflaation hillintään tähtäävä talouspolitiikka, Suomen aseman turvaaminen Euroopan yhdentymiskehityksessä, tasapainoinen aluepolitiikka sekä oikeudenmukaisuuteen tähtäävä veropolitiikka.

Herra puhemies! Nyt yksityiskohtaisemmin tulevaisuuteen. Mitä tulee Euroopan taloudelliseen yhdentymiseen, hallituksen mielestä on myönteistä, että EC-komission puheenjohtaja Jacques Delors on vastikään korostanut Efta—EC-yhteistyötä ja näin osoittanut komission valmiuden yhteistyömuotojen kehittämiseen, missä Eftan vahvistamisella olisi tärkeä osa. Maaliskuun puolella välissä Oslossa pidettävässä Efta-maiden pääministerikokouksessa tullaan keskustelemaan yhteisestä kannanotosta ajankohtaisiin kysymyksiin. Suomen lähtökohana tulevissa keskusteluissa ovat hallituksen eduskunnalle viime marraskuussa antamassa selonteossa linjatut tavoitteet. Tältä pohjalta olemme kiinnostuneet kehittämään ja kiinteyttämään Efta—EC-yhteistyön muotoja euromalaisen talousalueen toteuttamiseen tähtäävän työn tehostamiseksi. Mielestämme Efta-yhteistyön voimistaminen ja Eftan vahvistaminen on tärkeää.

Talouspolitiikalla pyritään kansalaisten elin-

tason kohottamiseen ja hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen. Tämä edellyttää jatkossakin sellaisen talouspolitiikan harjoittamista, joka turvaa vakaan taloudellisen kehityksen.

Talouspoliittinen strategia tähtää talouden tehokkuutta lisäävien rakenteellisten toimenpiteiden toteuttamiseen siten, että suhdannetilanteen ja vakaan talouskehityksen asettamat vaatimukset tulevat samalla otetuiksi huomioon. Tavoite vaatii tällä kertaa ainakin lyhyen ja pitkän aikavälin näkökulmien yhdistämistä.

Hallitus on käynnistänyt tänä vuonna veroasetta alentavan ja työntekoa kannustavan sekä pääomien liikkuvuutta edistävän verouudistuksen, joka pyrkii pysyvästi lisäämään kansantaloutemme joustavuutta ja sopeutumiskykyä muuttuviin olosuhteisiin. Tämä on ensiarvoisen tärkeää myös kansainvälistä yhdentymiskehitystä silmällä pitäen.

Hallitus antaa näille valtiopäiville viimesyksyisiin kokonaisverouudistusesityksiin liittyvät esitykset, osan jo kevätistuntokaudella. Ensi vuoden valtion tulo- ja varallisuusveroprosentteja koskeva esitys annetaan normaaliin tapaan syksyllä. Kokonaisverouudistus jatkuu edelleen vuonna 1991, jolloin valtion verotuksessa pyritään veroasteikkoon, joka alentaa verorasitusta kaikissa tuloluokissa hallitusohjelman edellyttämällä tavalla tulonjakoa muuttamatta ja niin, että yli 50 prosenttia lisätuloista veroja maksavien tulonsaajien luku edelleen supistuu. Asteikon ylin veroprosentti pyritään madaltamaan 40 prosenttiin.

Liikevaihtoverolainsäädännön kehittämistä selvittää parhaillaan toimikunta. Tämä valmistelu luo edellytyksiä liikevaihtoverotuksen sisällölliselle kehittämiselle hallitusohjelman lisäpöytäkirjassa mainituin tavoittein.

Hallituksen myötävaikutuksella viime syksynä solmitun talous- ja tulopoliittisen yhdistelmäratkaisun arvioidaan tänä vuonna johtavan inflaation hidastumiseen runsaalla kahdella prosenttiyksiköllä. Viime vuoden alussa toteutetut kotimaista kysyntää rajoittavat toimet — pääkaupunkiseudun vähemmän tärkeän rakentamisen investointivero, suhdannetalletukset, eräiden hyödyke- tai haittaverojen korotukset — ovat nyt saaneet jatkoa investointiveron pidennyksen ja vientitalletusmenettelyn laajenuksen muodossa. Lisäksi valtio siirtää omia talonrakennushankkeitaan sekä karsii menojaan ja rajoittaa palveluksessaan olevan henkilöstön kasvumäärää. (Ed. Tennilä: Uusioikeistolaisuutta!)

Viimeksi mainitusta muutama täsmäntävä sana sen aiheuttaman laajan keskustelun johdosta. Valtion palveluksessa on nykyisin yli 200 000 henkilöä. Henkilöstön kasvun rajoittamisen ja voimavarojen uudelleen kohdentamisen on ulotuttava myös julkiseen sektoriin. Tavoitteeksi on asetettu 2800 henkilön vähentäminen 3 vuoden aikana luontaista vaihtuvuutta hyväksi käyttäen.

Kun nettovaihtuvuus on vuodessa 4—5 prosentin luokkaa ja asetettu tavoite on muodostettu arvioimalla henkilöstön vähentämismahdollisuudeksi prosentin verran vuodessa, merkitsee tämä sitä, että vain joka neljäs tai viides avautuva vakanssi pyritään jättämään täyttämättä. Veronmaksajien on kohtuudella voitava odottaa, että etenkin siellä, missä automaattista tietojenkäsittelyä on lisätty, investoinnit näkyvät pienentyneenä henkilöstötarpeena.

Liikelaitokset eivät kuulu tämän menettelyn piiriin. Hallitus lähtee myös siitä, että ne tehtävät, joissa on kysymys avun tarpeesta olevien ihmisten huolenpidosta, jäävät rajoitusten ulkopuolelle.

Vähentämistoimenpiteiden toteuttaminen on viime kädessä kunkin ministeriön vastuulla, mutta hallitus tulee tietenkin joka tapauksessa seuraamaan tiiviisti asettamansa kokonaistavoitteen saavuttamista. On selvää myös, että toteutuksesta neuvotellaan asianmukaisessa järjestyksessä asiasta huolta kantaneiden järjestöjen kanssa.

Talouspolitiikassa omaksumaansa linjaa hallitus perustelee tapahtuneella kehityksellä. Taloudellinen kasvumme oli jälleen viime vuonna kansainvälisestäkin nopeaa — kuuluimme kärkimaihin. Se johti työllisyyden paranemiseen, työttömyys laski alimmilleen 13 vuoteen. Parhaillaan käydään keskustelua, olemmeko jo saavuttaneet läntisen naapurimaamme elintason. Yritysten kannattavuus on parantunut ja investointitoiminta vilkastunut. Suotuisa kehitys ei kuitenkaan ole tapahtunut valtiontalouden kustannuksella. Valtio on päinvastoin tiukalla taloudenpidolla ja hyvän talouskehityksen ansiosta pystynyt vähentämään omaa velkaantuneisuuttaan.

Säästöpäätöksillä ja tekemällä julkisen sektorin voimavarojen uudelleenkohdentaminen joustavammasi hallitus tähtää siihen, että valtion edellytykset vastata velvoitteistaan olisivat hyvät myös tulevaisuudessa. Leväperäisen ja valtion rahoitusasemaa heikentävän finanssipolitiikan välttäminen on paras tae sille, että hy-

vinvointiyhteiskuntaa ja sen palveluja kyetään kehittämään vastaisuudessaakin.

Saavutusten ohella kertyneiden kokemusten joukkoon mahtuu toki myös murheita. Niin kotitalouksien kuin yritysten velanottohalukkuus on osoittautunut perin suureksi, mikä kansantalouden tasolla ilmenee velkaantumisena ulkomaille. Tähän on pakko puuttua tukemalla säästämistä ja hillitsemällä velkaantumista.

Hallituksen työssä on asuntopolitiikka yksi keskeisimmistä kysymyksistä. Monisärmäisten ongelmien tutkiminen ja erilaisten toimenpiteiden ja ratkaisumahdollisuuksien selvittely on vireillä usealla taholla. Valittavat toimet tullaan kokoamaan ja käynnistämään tämän kevään aikana, eikä tarkoitus ole jättää asuntopolitiikkaa syksyn budjettiriiheen muiden tärkeiden kysymysten jalkoihin.

Todettakoon tässä asuntopolitiikasta se, että eräs yksityiskohta, asuntolainojen korkovähennykset, on viime aikoina saanut osakseen mielstäni jopa suhteetonta huomiota. Hallitus on säästöohjelmassaan vain toistanut eduskunnalle jo aiemmin ilmoitetun suunnitelman vähennys-oikeuden asteittaisesta rajoittamisesta, eikä siinä siis sinänsä ole uutta. Myös hallitus on lähtenyt siitä, että asuntolainojen ja kulutusluottojen kohtelun tulisi olla erilaista. Tämän asian selvittämiseen on ryhdytty. On selvää, että lapsiperheiden ja ensiasunnon hankkijoiden asemaa ei haluta huonontaa. Päinvastoin vaikeimmassa tilanteessa etenkin pääkaupunkiseudulla olevien asunnonhankkijoiden mahdollisuuksia päästä kiinni omaan kotiin tullaan tukemaan. (Ed. Tennilä: Eikö muualla maassa?) — Kyllä toki muuallakin maassa, mutta tilanne on pääkaupunkiseudulla toki yleisesti tunnustettu kaikkein vaikeimmaksi.

Haluan vielä erikseen huomauttaa, että asuntoasiatkin kannattaa panna tärkeysjärjestykseen. Ensimmäinen oleellinen ja tärkein pulma on asuntopula. Riittävä asuntotuotanto ja nykytilanteessa erityisesti vuokra-asuntojen tarjonnan lisääminen on ensiasunnon tarvitsijoiden auttamiseksi keskeinen toiminta-alue. Puhtuessa lainoituksesta ja koroista verovähennyksineen on syytä muistaa, että asunnontarvitsijaa ja asuntovelallista autetaan parhaiten pysäyttämällä hintakierre. (Ed. Seppänen: Pysäyttäkää se!)

Teollinen kulttuurimme ja elintapamme ovat tuottaneet ihmiskunnalle sen ehkä mittavimman vaikeuden, ympäristöongelman. Tässä mitä kansainvälisimmässä asiassa meillä on oma

kansallinen vastuumme. Meidän tulee lähteä siitä, ettemme pysty muita opastamaan, ellemme näytä itse esimerkkiä.

Hallitus on ympäristöpolitiikassaan omaksunut lähtökohdaksi aiheuttamisperiaatteen eli ”liikaaja maksaa”. Tällaisesta ajatuksesta on kuitenkin hyötyä vain, jos siitä syntyy kansainvälinen normi.

Ympäristön saastuttaminen on kaikkialla maailmassa ollut tähän asti käytännöllisesti katsoen ilmaista. Näin ei voida jatkaa. Kansainvälisessä yhteistyössä tulee aiheuttamisperiaatetta soveltaen vähentää saastepäästöjä vähimmäistavoitteena luonnon sietokyky. Omalta osaltaan Suomen hallitus selvittää, miten saasteeton tuotanto voidaan tehdä nykyistä kilpailukykyisemmäksi.

Herra puhemies! Kun hallitus viime viikolla ilmoitti antavansa tiedonannon eduskunnalle, luonnehdittiin sitä harvinaiseksi tapahtumaksi. Samassa yhteydessä joku näytti laskeneen, että tämä on järjestyksessä 31. tiedonanto. Menetelmä näyttää siis todella harvoin käytetyltä.

Tämäkertainen tiedonanto, jota kuitenkin ei ole tarkoitettu ennakkotapaukseksi, sattui samaan ajankohtaan kuin hallitukselle suunnattu välikysymys. Huomaan joissakin kommentoissa todetun, että näin hallitus yrittäisi peittää välikysymyskeskustelun. Tästä ei ole kysymys. Suunnitelmassa on ollut hallituksen lisäpöytäkirjan valmistumisesta asti tuoda se eduskuntaan tiedonannon muodossa. Se vain ei ollut mahdollista ennen eduskunnan nyt tapahtunutta kokoontumista.

Herra puhemies! Hallitus jättää näin suunnitelmansa eduskunnan arvioitavaksi kirjallisesti jaetun tiedonannon, siihen liittyvän lisäpöytäkirjan sekä täällä puheenvuoroja käyttävien valtioneuvoston jäsenten puheenvuorojen muodossa. (Ed. Pekkarinen: Meneekö valiokuntaan!) — Ei ole tarpeellista lähettää valiokuntaan, ed. Pekkarinen. Ed. Pekkariselle haluan huomauttaa, että siitä tietenkin päättää eduskunta itse, mutta hallitus katsoo sen täysin tarpeettomaksi.

Herra talman! En svenskspråkig översättning av mitt anförande utdelas till de svenskspråkiga riksdagsledamöterna. Jag ber att den bifogas till riksdagens protokoll.

Herra puhemies! Puheeni ruotsinnos jaetaan ruotsinkielisille edustajille. Pyydän, että se otetaan eduskunnan pöytäkirjaan.

Pääministerin puhe on ruotsinkielisenä näin kuuluva:

Herr talman! I ett land med parlamentariskt regeringssätt är riksdagen det organ som fattar de viktigaste besluten. Riksdagen har själv under den senaste tiden på ett anmärkningsvärt sätt satsat på att betona sin egen ställning, förbättra också dialogen mellan riksdagen och regeringen samt att utveckla sina arbetsmetoder. Ett bra exempel är den proposition med förslag till ändring av riksdagsordningen som regeringen avlät på riksdagens önskemål och som innehåller bl.a. ett utvecklande av frågeproceduren.

I detta skede, när riksdagen har arbetat halva valperioden, har regeringen ansett det nödvändigt att på förhand göra sin fortsatta verksamhetslinje till föremål för diskussion i tillräcklig omfattning. För att få kännedom om de ärade riksdagsmännens uppfattning har regeringen till riksdagen avgivit en sådan upplysning om riktlinjerna för sin verksamhet som avses i 36 § riksdagsordningen.

Regeringen godkände redan i början av sin verksamhet mål för hela valperioden. En stor del av detta program har fullföljts och den beredning som gäller övriga mål är långt framskriden.

Regeringen fortsätter att fullfölja sitt program och har dessutom noterat de reviderade målen, gällande olika områden av samhällets funktioner, för återstoden av valperioden. Tilläggsprotokollet till regeringsprogrammet utgör bilaga till upplysningen.

Vid sin tillkomst var den nuvarande regeringen ett slags politisk överraskning åtminstone för vissa. Den blåroda sammansättningen har i varje fall inneburit ett nytt sätt att närma sig problemen och söka lösningar på dem. Denna kombination utgör dock inte ett självändamål för någon part. Rätten till sin existens vinner regeringen endast genom sin verksamhet och arbetsförmåga.

Huruvida det i Finland så att säga har funnits en social beställning på det blåroda samarbetet må diskuteras teoretiskt i något annat sammanhang. I praktiken kan i varje fall påvisas en mängd betydande samhällspolitiska problem som det nu är möjligt att söka en lösning på.

I detta sammanhang torde en hänvisning till skattereformen och utvecklandet av förhållandena i arbetslivet räcka. Den diskussion som pågått bevisar redan i och för sig att dessa

projekt inte hade fått igång av en regering som var enbart maktintresserad.

En sådan attityd torde ha förvirrat den politiska oppositionen. Denna har också koncentrerat sig på att profetera om den totala undergång som den bedrivna politiken leder till. Det lär endast vara fråga om hurvida detta sker genast eller något senare. Domedagsförkunnare har i alla tider fått lärjungar. Så har det säkert gått också nu. Enligt regeringens åsikt är det dock fråga om en villolära, vars ohållbarhet framgår av de konkreta resultat som redan erhållits.

Andan inom regeringen har varit god under hela den hittillsvarande verksamhetsperioden. Också stora och svåra frågor har angripits fördomsfritt.

Vill man beskriva regeringens verksamhet i ljuset av statistik kan man ta några mindre exempel.

Regeringen har avlåtit ca 500 propositioner till riksdagen, både om små och stora saker. Av dessa är ca 100 fortfarande under behandling av riksdagen.

Regeringen har fått fem interpellationer att besvara, varav en förföll. Genom interpellationerna har regeringen avkrävt utredningar om inverkningarna på sysselsättningen av näringslivets strukturomvandling, om åtgärder som krävs för att trygga basutkomsten, om en balanserad utveckling av landets olika områden samt om åtgärder som behövs för att rätta till ekonomiska och sociala missförhållanden. Dessutom väntar igen en ny interpellation på att bli besvarad.

Regeringen har avlåtit tre redogörelser om synnerligen viktiga sektorer av samhällspolitiken. I riksdagen har man diskuterat trafikpolitiken, miljöpolitiken och Finlands inställning till den ekonomiska integrationsutvecklingen i Västeuropa.

Sifferstatistiken berättar inte om kvaliteten på verksamheten utan om kvantiteten. Det är inte avsikten och inte heller nödvändigt att i detta sammanhang gå igenom regeringens tidigare verksamhet. Det torde räcka med att nämna några centrala områden, på vilka man avancerat på ett positivt sätt och på vilka arbetet fortsätter ytterligare. Dessa är bl.a.:

- förberedelserna för internationaliseringen,
- frågor i anslutning till den ekonomiska integrationsutvecklingen i Europa,
- en förstärkning av finländskt kunnande och finsk kultur,

- arbetslivsreformen,
- skattereformen,
- en förnyelse av förvaltningen o.s.v.

Det är verkligen inte min avsikt att för varje förvaltningsområde gå igenom resultaten av regeringens arbete. I den kommande diskussionen är ministrarna redo att yttra sig om de centrala riktlinjerna inom sina egna områden.

I enlighet med regeringsprogrammet och tilläggsprotokollet kommer bostadspolitiken, miljöfrågorna, en revidering av arbetskraftspolitiken, utbildnings-, vetenskaps- och forskningspolitiken, utvecklandet av den nationella kulturen, en industri- och näringspolitik som främjar konkurrensen, en socialpolitik som förbättrar basskyddet och en effektivisering av den offentliga servicen att betonas i regeringens kommande verksamhet.

Under de närmaste åren kommer särskilt en ekonomisk politik som tar sikte på att förbättra bytesbalansen och dämpa inflationen, att trygga Finlands ställning i den europeiska integrationen, en balanserad regionalpolitik samt en skattepolitik som eftersträvar rättvisa att spela en avgörande roll.

Herr talman! Nu till framtiden mera i detalj. Vad beträffar den europeiska ekonomiska integrationen anser regeringen det vara positivt att EG-kommissionens ordförande Jacques Delors nyligen har betonat betydelsen av samarbete mellan Efta och EG och därigenom visat att kommissionen är beredd att utveckla samarbetsformerna, i vilket arbete stärkandet av Efta spelar en betydelsefull roll. Då Efta-ländernas statsministrar i mitten på mars möts i Oslo är avsikten att diskutera ett gemensamt ståndpunktstagande till aktuella frågor. Utgångspunkten för Finland i de kommande samtalen är riktlinjer i den redogörelse som regeringen i november gav till riksdagen. På dessa grunder är vi intresserade av att utveckla och stärka formerna för samarbete mellan Efta och EG, i syfte att effektivera strävandena att skapa ett europeiskt ekonomiskt område. Vi anser det vara viktigt att öka Efta-samarbetet och att stärka Efta.

Målet för den ekonomiska politiken är att höja medborgarnas levnadsstandard och att utveckla välfärdssamhället. Detta förutsätter att en sådan ekonomisk politik som tryggar en stabil ekonomisk utveckling drivs också framöver.

Den ekonomiskpolitiska strategin syftar till att strukturella åtgärder som effektiviserar ekonomin vidtas så, att de krav som konjunkturlä-

get och en stabil ekonomisk utveckling ställer samtidigt beaktas. Uppnåendet av detta mål kräver att synpunkter på såväl kort som på lång sikt kombineras.

Regeringen har i år inlett en skattereform som sänker skattegraden och uppmuntrar arbete samt främjar kapitalets rörlighet. Syftet med reformen är att på ett bestående sätt öka flexibiliteten i vår samhällsekonomi och göra den mera anpassningsbar till ändrade förhållanden. Detta är ytterst viktigt också med tanke på den internationella integrationen.

Regeringen kommer att till denna riksdag avläta propositioner som hänför sig till de propositioner angående totalskattereformen som avläts senaste höst. En del av propositionerna kommer att avlätas redan under vårsessionen. Den proposition som gäller skatteprocentsatserna i nästa års statliga inkomst- och förmögenhetsbeskattning kommer i normal ordning att avlätas på hösten. Totalskattereformen kommer att fortsätta år 1991, då man i statsbeskattningen på det sätt som förutsätts i regeringsprogrammet kommer att eftersträva en skatteskala som minskar skattebördan i alla inkomstklasser utan att inkomstfördelningen ändras och så, att antalet inkomsttagare som betalar över 50 % i skatt på tilläggsinkomster minskar ytterligare. Man försöker sänka den högsta skatteprocenten på skalan till 40 %.

En kommission utreder som bäst hur omsättningskattellagstiftningen skall kunna utvecklas. Denna beredning skapar förutsättningar för ett utvecklande av omsättningsbeskattningens innehåll i enlighet med de syften som nämns i tilläggsprotokollet till regeringsprogrammet.

Tack vare den kombinerade lösning rörande den ekonomiska politiken och inkomstpolitiken som nåddes med regeringens medverkan senaste höst väntas inflationen i år minska med drygt två procentenheter. De åtgärder som vidtogs i början av förra året i syfte att begränsa den inhemska efterfrågan — investeringsskatt på mindre viktigt byggande i huvudstadsregionen, konjunkturdepositioner, höjning av skatten på vissa förnödenheter eller skatt som betalas för orsakande av men — har nu fått sin fortsättning i form av den förlängda investeringsskatten och utvidgningen av exportdepositionsförfarandet. Dessutom flyttar staten fram egna husbyggnadsprojekt samt skär ner sina utgifter och begränsar ökningen av sin personal.

En precisering av det sistnämnda behövs på grund av den omfattande debatt som uppstått.

Staten har över 200 000 anställda. Begränsningen av personalökningen och omfördelningen av resurserna måste omfatta också den offentliga sektorn. Målet är att antalet anställda genom naturlig omsättning skall minska med 2 800 personer under tre år.

Då nettoomsättningen är i storleksklassen 4—5 % per år och då det uppställda målet har fått fram genom uppskattningar enligt vilka det är möjligt att minska personalen med ca 1 % per år, strävar man efter att endast var fjärde eller femte vakans skall lämnas obesatt. Skattebetalarna skall skäligen kunna vänta sig att investeringarna tar sig uttryck i ett minskat personalbehov i synnerhet på ställen där ADB används i ökad utsträckning.

Affärsverken omfattas inte av detta förfarande. Regeringen utgår från att också sådana uppgifter där det är fråga om omsorg om människor som behöver hjälp blir utanför begränsningarna.

Ministerierna bär i sista hand ansvaret för personalminskningsåtgärderna, men regeringen kommer likväl att noga följa hur det helhetsmål som regeringen har uppställt nås. Det är självklart att man i vederbörlig ordning kommer att förhandla med de organisationer som engagerat sig i saken om arrangemangen.

Regeringen motiverar sin ekonomiskpolitiska linje med den utveckling som skett. Den ekonomiska tillväxten i fjol i vårt land var också internationellt sett snabb — vi fanns med i täten. Detta ledde till en förbättrad sysselsättning, och arbetslösheten var den lägsta på 13 år. Som bäst diskuteras det om huruvida vi redan har uppnått samma levnadsstandard som vårt västra grannland. Företagens lönsamhet har förbättrats och investeringsverksamheten blivit livligare. Den gynnsamma utvecklingen har inte skett på bekostnad av statshushållningen. Tvärtom har staten tack vare stram ekonomi och en gynnsam ekonomisk utveckling kunnat minska sin skuldsättning.

Genom sparbeslut och genom att göra omfördelningen av resurserna på den offentliga sektorn smidigare syftar regeringen till att statens förutsättningar att svara för sina förpliktelser skall vara goda också i framtiden. Den bästa garantin för att välfärdssamhället och dess tjänster skall utvecklas också framöver fås om en världslos finanspolitik som försvagar statens finansiella ställning kan undvikas.

I de erfarenheter som gjorts ingår inte endast framgångar utan också bekymmer. Såväl hus-

hållens som företagens beredvillighet att skuldsätta sig har visat sig vara synnerligen stor, vilket på det samhällsekonomiska planet syns som en skuldsättning utomlands. Man måste ingripa i denna utveckling genom att stöda sparandet och tygla skuldsättningen.

I regeringens arbete är bostadspolitiken en av de centralaste frågorna. De mångfasetterade problemen undersöks och olika slag av åtgärder och möjligheter till lösningar utreds på många håll. De åtgärder man stannar för kommer att koncentreras och sättas igång under vårens lopp, och avsikten är inte att skjuta fram de bostadspolitiska frågorna till höstens budgetria, där de skulle vara i vägen för behandlingen av andra viktiga frågor.

Om bostadspolitiken kan här konstateras att en detalj, nämligen ränteavdragen för bostadslån, den senaste tiden har varit föremål för orimligt stor uppmärksamhet. Regeringen har i sitt sparprogram endast upprepat sin plan, som redan tidigare meddelats riksdagen, om att rätten att avdra räntor skall begränsas stegvis, och planen innehåller alltså så tillvida ingenting nytt i sig. Också regeringen har utgått ifrån att bostadslånen och konsumtionskrediterna bör behandlas olika. Utredningen av denna fråga har inletts. Det är klart att man inte vill försämra barnfamiljernas ställning och situationen för dem som skaffar sig sin första bostad. Tvärtom kommer stöd att ges till de bostadssökande som har det svårast, framförallt inom huvudstadsregionen, så, att de kan få ett eget hem.

Jag vill ytterligare särskilt framhålla att även bostadsfrågorna kan placeras i viktighetsordning. Det första väsentliga och det viktigaste problemet är bostadsbristen. En tillräcklig bostadsproduktion och i nuläget i synnerhet ett ökat utbud av hyresbostäder är ett centralt verksamhetsområde då det gäller att hjälpa dem som behöver sin första bostad. Då det är tal om lån, räntor och skattelättnader är det skäl att minnas att den som behöver bostad och den som har bostadsskulder bäst kan hjälpas genom att prisstegringen stoppas.

Vår industriella kultur och vår livsstil har förorsakat mänskligheten dess största problem, miljöproblemet. Vad beträffar denna i högsta grad internationella fråga bär vi vårt eget nationella ansvar. Vi måste utgå från att vi inte kan vägleda andra om vi inte föregår med gott exempel.

Regeringen har i sin miljöpolitik som ut-

gångspunkt omfattat principen att den som smutsar ned också skall betala. Ett sådant tänkesätt tjänar emellertid sitt syfte endast om det blir en internationell norm.

Hittills har det överallt i världen varit praktiskt taget gratis att smutsa ned miljön. Så kan det inte få fortsätta. I det internationella samarbetet skall utsläppen minskas så att de åtminstone inte överskrider naturens toleransgräns. Detta skall ske genom tillämpning av principen att den som smutsar ned också skall vidta åtgärder för att minska utsläppen. Finlands regering utreder hur en produktion som är fri från föroreningar skall kunna göras konkurrenskraftigare.

Herr talman! Då regeringen förra veckan meddelade att den ämnar ge ett meddelande till riksdagen, betecknades detta som en sällsynt händelse. Samtidigt tycktes någon ha räknat ut att detta var det trettioförsta meddelandet i ordningen. Tillvägagångssättet tycks alltså användas sällan.

Detta meddelande, som inte är avsett att vara ett prejudikat, gavs samtidigt som den interpellation som riktats till regeringen. Jag märker att det i vissa kommentarer har konstaterats att regeringen på detta sätt försöker dölja interpellationsdebatten. Det har inte varit fråga om detta. Planen har ända sedan regeringens tilläggsprotokoll färdigställdes varit att föra protokollet till riksdagen i form av ett meddelande. Det har bara inte varit möjligt innan riksdagen sammankommit.

Herr talman! Regeringen överläter härigenom sin plan till riksdagen för bedömning.

P u h e m i e s : Asian käsittely keskeytetään.

P u h e m i e s : Täysistunto keskeytetään ja sitä jatketaan kello 15.

Täysistunto keskeytetään kello 14.36.

Täysistuntoa jatketaan

kello 15.06.

Puhetta johtaa puhemies S o r s a.

Tarkistajien puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnan tarkistajat ovat valinneet puheenjohtajakseen ed. Häkämiehen ja varapuheenjohtajakseen ed. Kekkonen.

4) Hallituksen esitys n:o 232/1988 vp. tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi

Valiokuntaan lähettäminen

Puhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 5) asiasta.

Keskustelu:

Oikeusministeri Louekoski: Herra puhemies! Nyt valiokuntaan lähettämistä varten esillä oleva hallituksen esitys presidentin vaalitavan muuttamisesta ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamisesta annettiin eduskunnalle jo noin kaksi kuukautta sitten eli 9 päivänä joulukuuta viime vuonna. Kun kysymyksessä on mielenkiintoa runsaasti herättänyt asia ja tasavallan presidentin esittelystä on kulunut näin pitkä aika, en usko eduskunnan kaipaavan hallituksen taholta tässä yhteydessä erityisen tarkkaa esityksen selostamista. Tyydynkin siitä syystä muutamien esityksen pääkohtien esille poimimiseen.

Nykyisen hallituksen hallitusohjelmaan sisältyy lausuma siitä, että hallitus antaa eduskunnalle esityksen tasavallan presidentin vaalitavan muuttamiseksi suoraksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi. Tämä hallitusohjelman kohta edelleen perustuu kesäkuussa vuonna 1987 eduskunnassa hyväksyttyyn ponteen. Ponsi liittyi silloin täällä esiteltävänä olleeseen tasavallan presidentin vaalitapaa koskeneeseen esitykseen, joka hyväksyttiin ja joka nyt on voimassa vaalilakina. Tuon ponnin mukaan edellytettiin, että ”hallitus antaa esityksen presidentin vaalitavan muuttamiseksi suoraksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi”. Edel-

leen samassa ponnassa eduskunta edellytti, että tällaisen esityksen johdosta selvitetään, ”miten presidentin valtaoikeuksia tulisi tarkistaa suhteessa eduskuntaan ja valtioneuvostoon”.

Selvitystyö on hallituksessa tulkittu niin, että eduskuntakin jo ponnien muodossa eräällä tavalla otti kantaa siihen, että suora vaalitapa vaikuttaa tasavallan presidentin asemaan — ainakin saattaa vaikuttaa. Hallituksen lähtökohtana on ollut, että näin todella on asianlaita. Siitä syystä nyt eduskunnassa valiokuntaan lähtevä esitys on kirjoitettu muotoon, jossa suoran vaalitavan katsotaan lisäävän jossakin määrin tasavallan presidentin valtaoikeuksia aseman kohoamisen myötä hänen saadessaan valtuutensa suoraan kansalta. Tätä aseman kohoamista eliminoidaan niillä valtaoikeuksien hienoisilla rajoituksilla, joita esitykseen sisältyy.

Hallituksen esityksessä siis ehdotetaan, että tasavallan presidentti valittaisiin vastaisuudessa suoralla kansanvaalilla, aivan niin kuin eduskunta itse on aikaisemmin edellyttänyt. Vaali toimitettaisiin yksipäiväisenä ja tarvittaessa kaksivaiheisena vaalina. Pitemmän aikaa poliittisessa keskustelussa on peräänkuulutettu sellaista vaaliuudistusta, jossa voitaisiin Suomenkin oloissa siirtyä yksipäiväiseen vaaliin. Tämähän on käytäntö mm. Länsi-Euroopassa hyvin yleisesti. Vaali toimitettaisiin tiettyinä sunnuntaina, ja vaalia edeltäisi nykyistä hieman lyhyempi ennakoäänestysaika, joka mahdollistaa varsin hyvin kansalaisten äänioikeuden käyttämisen. Kun vielä esitykseen sisältyy ehdotus siitä, että ennakoäänestysaikaan kuuluva viikonloppu olisi myös äänestysaikaa, katson, että äänestysmahdollisuus on riittävällä tavalla turvattu. Millaisia teknillisiä muutoksia vaalila-keihin yksipäiväisyys ja ennakoäänestys, ajan ja tavan muutos, merkitsevät, sitä tutkii parhaillaan oikeusministeriön työryhmä, jonka mietintöä odotetaan valmiiksi tämän kevään aikana.

Ehdotuksessa esitetään tasavallan presidentin toimikausien rajoittamista kahteen perättäiseen toimikauteen. Käytännössä ainakin normaalioloissa laki tulisi vaikuttamaan voimassa ollessaan niin, että yksi henkilö voisi Suomessa olla presidenttinä vain kaksi kautta. Tämä rajoitussäännös on saanut seurakseen lakiehdotuksen voimaannpanosäännöksessä sellaisen säännöshodotuksen, jossa toimikaudet laskettaisiin niin, ettei jo loppuun kuluneita toimikausia lasketa näihin kahteen, jotka ovat yhden henkilön kannalta mahdollisia. Tästä on käyty oppinutta

keskustelua monellakin tavalla siinä suhteessa, onko tämä lex Koivistoksi sanottu määräys takautuva vai ei. Selvää olisi se, että jo alkaneita kausia ei lainkaan luettaisi näitä kahta peräkkäistä rajoituksen alaista toimikautta laskettaessa mukaan. Siinä tapauksessa laki ei ainkaan olisi takautuva.

Toisaalta laki olisi täysin takautuva, jos katsottaisiin, että jo kuluneetkin kaudet otettaisiin laskussa mukaan. (Ed. Virolainen: Mikä sen on tarkoitus?) — Tämä ehdotus on eräänlainen kompromissi näiden kahden säännösajatuksen välillä niin, että on katsottu, että kun nykyinen tasavallan presidentin kulumassa oleva vaalikausi alkoi, oli varsin sitovasti eduskunnan ponnassa ja hallituksen ohjelmassa selvitetty, mihin hallitus pyrkii. Toisin sanoen tasavallan presidentti on aloittanut tämän vaalikautensa tietoisena siitä, mikä hallitusohjelman mukainen uusi vaalitapa tulisi olemaan.

Presidentin valtaoikeuksien rajoitusten piiriin kuuluu myös hänen oikeutensa rajaaminen eduskunnan hajottamistapauksessa. Esitys lähtee siitä, että tasavallan presidentti käyttäisi hajotusoikeuttaan vain pääministerin niin esittäessä. Sanamuoto on haettu voimassa olevasta hallitusmuodosta. Presidentti ei kuitenkaan olisi sidottu pääministerin kantaan. Mutta on tietenkin huomattavaa, että päätöksen eduskunnan hajottamisesta hän tekisi vain pääministerin niin esittäessä.

Myös valtioneuvoston eroaminen ja erottaminen tai yksittäisen valtioneuvoston jäsenen eroaminen ja erottaminen on herättänyt laajasti keskustelua. Näissä asioissahan hallitus ehdottaa valtiosäännössä olevan tietynlaisen aukon paikkaamista. Oikeusoppineet ja asiaan vihkiytyneet poliitikotkin ovat olleet lain nykyisestä sisällöstä aika tavalla erimielisiä. Toisaalta ollaan sitä mieltä, että nykyinen valtiosääntö jo antaa tasavallan presidentille esimerkiksi yksittäisen ministerin erottamisoikeuden. Vastakkaisia kantoja on myös runsaasti olemassa. Kun epäilemättä valtiosäännössä on tältä osin aukko, hallitus ehdottaa tuon aukon täyttämistä, joka, jos ei muuta, ainakin selvyiden vuoksi on paikallaan.

Toisaalta korostan sitä, että kun valtioneuvoston tai sen jäsenen eroaminen tai erottaminen on mahdollista hänen omasta pyynnöstään — poimin tämän esimerkin — ei valtiosääntöön voi kirjoittaa tyhjentyviä määräyksiä siitä, mikä prosessi silloin on, kun ministeri pyytää eroa. Ministerin eronpyynnön aiheenahan saat-

taa olla epäluottamus omassa eduskuntaryhmässä, oman puoluejohtoon epäluottamus tai joitakin muita, sanokaamme yleisiä, syitä — kun katselen ed. Virolaisen suuntaan. Missään tapauksessa tätä lakia ei voida niin kirjoittaa, että kaikin osin prosessi olisi valtiosäännön tasolla. Siitä syystä on tyydytty niihin kolmeen määräykseen, jotka esitykseen nyt sisältyvät.

Ehdotukseen sisältyy myös kauan keskustelussa ollut ehdotus siitä, että hallituksen muodostamisen yhteydessä tai hallituksen toimintalinjojen merkittävästi muuttuessa hallitus antaisi tiedonantona toimintasuunnitelmansa, siis ohjelmansa, eduskunnan punnittavaksi. Tällä niin kuin eduskunnan hajottamista ja ministerin eroa ja erottamista koskevilla säännöksillä on tarkoitettu korostaa parlamentarismia, eduskunnan asemaa hallituksen toimintaa valvovana elimenä.

Niin ikään erityinen säännös sisältyy ehdotukseen siltä osin, mikä koskee ministerin kelpoisuusehtoja. Hyväksyessään hallituksen esityksen n:o 253 tasavallan presidentin eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi kiinnitti eduskunta huomiota vaatimukseen valtioneuvoston jäsenen syntyperäisestä Suomen kansalaisuudesta ja edellytti tämän vaatimuksen väljentämistä. Eduskunnan kannanotto on otettu huomioon ehdotusta laadittaessa, ja nyt ehdotetaankin, ettei syntyperäistä Suomen kansalaisuutta vaadittaisi. Olen hyvin tietoinen siitä, että tämä asia tulee herättämään runsaasti keskustelua vielä eduskuntakäsittelyn aikana. Huomasin, että ed. Kortesalmi on tästä asiasta jättänyt muun muassa rinnakkaisaloitteen.

Hallituksen piirissä oli tieto siitä, että tämä kohta ja eräät muutkin kohdat esityksessä eivät nauti sellaista yksimielistä kannatusta kuin tämän kaltaisissa asioissa muuten sopusi. Kun mielipide-erot näin suurissa asioissa eivät tavallisesti selviä lyhyessä ajassa eikä niillä foorumeilla, joita hallituksella omassa piirissään tai komiteoitien muodossa on käytettävissä, katsottiin, että parempi on antaa nämä asiat eduskunnan ratkaistavaksi.

Muutenkin kiinnitän huomiota siihen, että hallituksen esitys ei kaikilta osin ole yksimielinen. Eriasteista erimielisyyttä ehdotukseen liittyy, ei kuitenkaan ehkä sen avainkohtiin. Mutta se kokonaisuus, joka on hallituksen esityksen muotoon saatu kirjoitetuksi — toistan vielä — ei ole aivan yksimielinen. Kun kuitenkin katsottiin, että riittävä yksimielisyys asian takana on,

tämä ehdotus päätettiin tuoda tässä aikataulusa eduskuntaan, jotta eduskunnassa, jolle päätösvalta tietenkin ehdottomasti asiassa kuuluu, voitaisiin käyttää riittävästi aikaa asiaan paneutumiseen ja sen ratkaisemiseen. Aikataulun puolelta onkin täysin selvää, että hallituksen tavoitteena on saada eduskunnan päätös käsitteilyn ensimmäisellä kierroksella tämän eduskunnan toimikauden aikana. Käytännöllisesti katsoen lainsäädäntöaikaa on käytettävissä vielä kaksi vuotta. Asialla ei näin ollen ole eduskunnan kannalta kiire. Vasta vaalien jälkeinen uusi eduskunta päättää esityksen lopullisen kohtalon.

Hallituksen puolesta luonnollisesti toivon, että käsittely, niin kuin tällaisissa asioissa aina, olisi mahdollisimman perusteellinen ja kiihkeä, ja että se voisi tapahtua eduskunnassa riittävästi aikaa ja kaikkia mahdollisia asiantuntijoita käyttäen.

Ed. Virolainen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On varmasti paikallaan, että hallitus on pyrkinyt valtiosääntömuutoksen yhteydessä selkeyttämään tasavallan presidentin ja ministerien välistä suhdetta ja tasavallan presidentin ja eduskunnan välistä suhdetta. Herra oikeusministeri puheenvuorossaan selosti aika tarkoin, missä tapauksissa ministeri voidaan erottaa.

Olin toivonut, että samalla olisi selvitetty, mikä presidentin vaikutusvalta on silloin, kun ministereitä nimitetään. Aikaisemman presidentin aikanahan tapahtui sellaista, että hän ennakoon raakkasi monia nimiä. Nykyinen presidentti pääministerinä ollessaan hallitusneuvottelujen yhteydessä kertoi meille, että hänelle lyötiin Tamminiemessä lista käteen, jossa sanottiin, että nämä miehet tai naiset eivät missään tapauksessa voi tulla valtioneuvoston jäseniksi. Toisin sanoen: mikä on eduskunnan, presidentin ja puolueiden välinen suhde ministereitä nimitettäessä?

En ole juristi, mutta tavallisena kansanedustajakansalaisena ihmettelen, että jos lähdetään rajoittamaan presidentin toimikautia, kuinka se ei voi koskea istuvaa presidenttiä sen jälkeen, kun hän on 12 vuotta istunut. Mielestäni pitäisi hänenkin kautensa silloin loppua.

Oikeusministeri Louekoski: Herra puhemies! Hallituksen nimittämistä koskeva säännöstö ei nyt tässä yhteydessä ole avoinna. Tietenkin säännöstö, joka koskee hallituksen muo-

dostamista, on kokonaisuutenaan käsiteltävä tai ainakin analysoitava tämän asian käsittelyn yhteydessä.

Yksi seikka mielestäni on selvää. Ja se on se prosessi, millä tavalla hallitukset Suomeen muodostuvat. Ne poliittiset tahot, lähinnä puolueet, jotka hallituksesta neuvottelevat, sopivat ensin ohjelmakohdista, toteavat toisin sanoen yhteisen tahdon olevan olemassa yhteisen hallituksen perustamiseksi. Kun tämä on todettu, on luonnollista, että juuri nämä tahot valitsevat hallitukseen pääministerin ja muut valtioneuvoston jäsenet.

En ole oikein ymmärtänyt sitä julkisuudessa käytyä keskustelua, että pääministerivalinnan täytyisi tapahtua eduskunnassa niin, että kaikki siihen osallistuisivat. Ihmettelen vielä ääneen sitäkin, kuinka olisi perusteltavissa sellainen valtiosäännön pykälä, että oppositiolla on yhtäläinen oikeus olla vaikuttamassa hallituksen kokoonpanon kuin hallituksen pohjasta ja ohjelmasta sopineilla ryhmillä. (Ed. Virolainen: Ruotsissa äänestetään!) Silloin kun pohjasta neuvotellaan ja ohjelmasta sovitaan, on luonnollista, että kaikki ovat mukana, ja niin kuin parlamentarismissa tapa on, ne, jotka eivät joukkoon mahdu tai ohjelmaa hyväksy, jäävät pois. Ne, jotka ovat mukana muodostamassa hallitusta, sen sitten muodostavat. Tämä on mielestäni parlamentarismia, ja siinä suhteessa hallituksen esitys näiltä osin on hyvin selvä.

Ed. Pokka: Herra puhemies! Harvoin näin iso asia on niin vähällä valmistelulla tuotu eduskunnan käsiteltäväksi kuin tämä hallituksen paketti perustuslain muuttamisesta.

Ministeri Louekoski äsken kertoi, että ei ole voitu suorittaa komiteavalmistelua. Hän kertoi meille äsken, että hallitus ei ole myöskään yksimielinen kaikilta osin tästä valtiosääntöuudistuksesta. Mehän tiedämme, että kaikki ryhmät, oppositiosta puhumattakaan, eivät ole olleet valmistelussa mukana. Kuitenkin kysymys on Suomen keskeisimmän lain, perustuslain, muuttamisesta.

Tänään eduskunnan perustuslakivaliokunnassa oli alustavasti esillä nyt vasta myöhemmin esittelyyn tuleva valtiopäiväjärjestyksen muuttaminen, joka koskee kahta asiaa, kyselytunnin uudistamista ja selontekomenettelyn uudistamista. Me saimme jonkinlaista esimakua siitä, minkälaista ehkä on perustuslakipaketin käsittely valiokunnassa myöhemmin, kun yhdestä ainoasta vähäisestä sivulauseesta tässä esityk-

sessä, josta kai vallitsee aika suuri yksimieli-syys, siis valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, valtiosääntöoppineet saivat aikaan melkein kolmen tunnin keskustelun, joten arvelen kyl-lä, että perustuslakivaliokunnalla riittää ko-vasti työtä valtiosääntöuudistuksen käsittele-misessä. Luotan henkilökohtaisesti vahvasti sii-hen, että valiokunta kykenee itsenäiseen ja huo-relliseen työskentelyyn. Aikaahan meillä on tämän vaalikauden loppuun saakka, joten sii-nä mielessä perusteelliselle käsittelylle ei ole esteitä.

Tässä olisi myös oiva tilaisuus avata valio-kuntatyöskentelyn ovia. Toivoisin kovin, että voisimme aloittaa perustuslakiuudistuksen kä-sittelyn valiokunnassa vaikkapa asiantuntijoi-den julkisella kuulemisella. On muistettava toki, niin kuin ministerikin täällä kertoi, että tämä eduskunta ei ratkaise kaikilta osin valtio-sääntöuudistusta. Me päätämme täällä sisällös-tä. Vasta se eduskunta, jonka noin runsaan kahden vuoden kuluttua kansalaiset valitsevat vaaleilla, ratkaisee, tuleeko tästä perustuslaki-uudistuksesta totta.

Jotenkin tekee mieli, herra puhemies, puut-tua siihenkin, että meillä on viime aikoina in-nostuttu hirveän paljon taas vaatimaan, että pe-rustuslaistamme täytyy muuttaa yhtä ja toista kohtaa. Ajan henki näyttää olevan, että kun presidentin vaalitivasta saadaan laki, niin sen jälkeen Euroopan yhdentymisen ja eräiden mui-den syiden vuoksi täytyy saada erinäisiä kohtia perustuslaistamme uusiksi.

Meillä on epäilemättä eräs maailman vanhim-pia perustuslakeja Suomenmaassa voimassa. Mutta se, että se on vanha, ei tee sitä suinkaan käyttökelvottomaksi. Päinvastoin tämä perus-tuslaki on toiminut erittäin hyvin sekä rauhan että sodan aikana. Ominaista meidän perustus-laillemme on ollut, että se on toiminut erittäin joustavasti ja sopeutunut yhteiskunnan ja olo-jen muutoksiin niin, että ehkä tässä yhteydessä voi jo muutaman sanan varoittavaan äänensä-vyyn puhua siitä, että ei ole mitään tarvetta läh-teä muuttamaan perustuslakejamme sen vuok-si, että me kaupallisista syistä olemme liittymäs-sä Euroopan yhteisöön tai tekemässä joitakuita muita ratkaisuja. Kyllä tämä perustuslaki toimii varmasti erittäin hyvin perustaltaan myös 90-luvulla.

Nyt eduskunnan käsiteltävänä oleva perus-tuslakimuutos koskee pääasiassa presidentin vaalia ja valtaoikeuksia, siis kaikkein keskei-simpiä asioita perustuslaistamme. Presidentin-

vaalin osalta totean, että on ehkä paikallaan, että me olemme valinneet tämän askel askeleel-ta -mallin. Kun pari vuotta sitten meillä siirryttiin valitsijamiesvaalijärjestelmästä tähän kah-den lipun malliin, niin silloin lausuttiin toivo-mus, että siirryttäisiin seuraavaksi suoraan kan-sanvaaliin. Nyt tämä lakiuudistus on meillä kä-siteltävänä.

Tämä perustuslakiesitys on ollut julkisen kes-kustelun kohteena jo niin kauan aikaa, että on oikeastaan hämmästyttävää, kuinka paljon asiasta on ennätetty puhua, ennen kuin asia on edes tullut valiokunnan käsittelyyn. Se, mikä tässä julkisessa keskustelussa on häirinnyt, on se, että tätä koko perustuslakimuutosta on käsi-telty ikään kuin kysymys olisi kertakäyttölaista, jota aiotaan soveltaa vain seuraavissa presiden-tinvaaleissa. Kuitenkin meillä tällaiset lakimuutokset on aina tehty erittäin harkiten ja ne on tarkoitettu olemaan voimassa pitkänkin ajan. Samalla tavalla on suhtauduttava myös nyt esil-lä oleviin muutoksiin. Niiden on kestettävä pit-kän aikaa sen jälkeen, kun ja jos ne tulevat tääl-lä hyväksytyiksi.

Siinä sinänsä ei ole mitään ihmettelemistä, että monet ihmiset ovat kiinnostuneita kuule-maan, onko nykyinen presidenttimme halukas ja valmis olemaan käytettävissä myös seuraavis-sa presidentinvaaleissa ehdokkaana. Se on ai-van luonnollinen asia sen vuoksi, että kaipa kaikki presidenttiehdokkaat ovat vanhoja tuo-marinoheja soveltaakseni enemmän tai vä-hemmän jäävejä omassa asiassaan puhumaan. Tällä en tarkoita sitä, että olisin vastustamassa nykyisen presidenttimme valtiopäivien avajai-sissa esittämää keskustelupyyntöä tai keskuste-lukutsua perustuslakivaliokunnalle valtiosään-töuudistuksen yksityiskohdista. Päinvastoin pi-dän erittäin tarpeellisena, että valiokunta, kun työemme etenee, tällaiseen keskusteluhetkeen saa tilaisuuden. Me emme vain nyt tiedä vielä, puhuko presidentti omassa asiassaan vai eikö puhu.

Keskusta ei ole lyönyt lukkoon timantinkovia kannanottoja tämän hallituksen esitysnpun si-sällöstä. Itsekin suhtaudun erittäin uteliaasti ja avoimella mielellä alkavaan valiokuntatyösken-telyyn. Meillä on puolueessa ja eduskuntaryh-mässä periaatteessa päätetty suhtautua myön-teisesti suoraan kansanvaaliin. Toinen pääpila-ri, mitä me olemme korostaneet, on siinä, että me edellyttämme, että kun näitä valtaoikeuksia tarkistetaan, nimenomaan eduskunnan asemaa vahvistetaan. Tältä pohjalta me olemme asen-

noituneet tähän valiokuntatyöskentelyyn ja eduskunnan käsittelyyn.

Ongelmia ja avoimia kysymyksiä hallituksen esitykset ovat jo toki nyt herättäneet, eikä varmasti näitä ongelmia vähentänyt, kun äsken kuuntelimme tuota ministeri Louekosken puheenvuoroa. Huomautin jo aluksi, että tämä perustuslakimuutos on yleensä ja aivan erityisesti varmasti tämän valmistelun vajavaisuuden vuoksi nyt sellainen, että jokaisesta tämän lakiesityksen kohdasta voidaan esittää monia valtiosääntöoikeudellisia huomautuksia.

Ministeri Louekoski selosti hyvin tarkkaan taannehtivuussäännöstöä, kun presidentin toimikausia rajataan. Minä luulin, että tätä hallituksen esitystä on luettava niin, että se ei ole taannehtiva, mutta nyt kuulinkin ministeri Louekoskelta, että tässä onkin tällainen välittävä tulkinta, että tämä onkin osittain taannehtiva eli koskee nykyistäkin presidenttiä hänen nyt vireillä olevan toimikautensa ajalta.

Tämä ja monet muut asiat ovat sellaisia, että varmasti näistä monenlaisia huomautuksia asiantuntijoitten toimesta on esitettävä. Itse omasta puolestani olen ajatellut, että tämä toimikausien rajoitusasia on nykyisen presidentin osalta enemmänkin moraalinen kuin lainsäädännön alaan kuuluva asia.

Hallitus on ilmoittanut, että tämä uudistus lisää eduskunnan valtaa. Sitä se ei kyllä ainakaan näiden säännösten pohjalta erinomaisen suuresti tee. Keskeinen asia, mikä on eduskunnan rooli silloin, kun kansanedustajien nelivuotiskauden kannalta tärkeimmät päätökset tehdään, on jäänyt tässä määrittelemättä, eli kysymys on hallituksen muodostamisesta. Nämä päätöksethän ovat tällä hetkellä käytännössä menneet sillä tavalla, että eduskunta on täysin syrjässä niistä ratkaisuksista, joita tehdään vaalikauden alussa. (Ed. Knuuttila: Ei pidä paikkaansa!) Tähän menettelyyn on totuttu, koska meillä on voimassa sellainen perustuslaki, että presidentti on johtava persoona, kun ministerit valitaan ja hallituksen muodostamisen menettely etenee. Mutta jos ajatellaan tulevaisuutta, näin ei suinkaan tarvitse olla eikä pidäkään olla, vaan jos lähtökohdaksi otetaan eduskunnan aseman vahvistaminen, niin silloin kyllä eduskunnan puhemies ja eduskuntaryhmien asemaa olisi ilman muuta vahvistettava hallituksen muodostamisvaiheessa.

Tässä on hyvin paljon ministerin puheenvuorossa puhuttu siitä, että presidentiltä pitää ottaa pois oikeus erottaa ministeri, joka nauttii edus-

kunnan luottamusta. Tähän asti valtiosääntöoikeudessa on ajateltu, että se, joka nimittää, se saa erottaa, ja jos puututaan toiseen osaan tästä oikeudesta, niin myös toisen osalta on voitava keskustella. Minä en esitä tässä mitään kantoja, vaan esitän lähinnä näitä ongelmia, joita pakotakin perustuslakimme pohjalta näihin kysymyksiin tulee.

Tämä pääministerin aseman vahvistaminen, joka tulee korostetusti esille hallituksen esityksistä, on myös uusi piirre siihen käytäntöön, mikä meillä tähän asti tässä suomalaisessa parlamentarismissa on ollut. Kyllä tämä jonkin verran ajatuksia ja arveluita herättää, että presidentin oikeus hajottaa eduskunta on sidottu pääministerin kannanilmaisuun. Tämä ilmeisesti enemmistöhallitustilanteessa ei ole ongelmallinen, mutta jos on vähemmistöhallituksia tai virkamieshallituksia, asia saattaa olla hiukan toinen.

On ehkä turhaa kohta kohdalta käydä jo kaista näistä hallituksen esityksistä seikkaperäisesti läpi, mutta jokaisen osalta voidaan esittää näitä puolesta ja toiseen -argumentteja. Joka tapauksessa haluan tällä puheenvuorollani, herra puhemies, korostaa, että näissä kahdessa asiassa, siirtymisessä presidentin valinnassa suoraan kansanvaaliin ja eduskunnan aseman vahvistamisessa, varmasti myönteistä tahtoa eduskunnassa laajasti löytyy. Eri asia on, onko juuri tämä suoran kansanvaalin vaalitapa, joka on nyt Ranskasta suoraan tänne kopioitu, sellainen, että se sopii suomalaisiin olosuhteisiin. Sitäkin joudumme valiokunnassa pohtimaan.

Herra puhemies! Aivan lyhyesti toivotan itselleni ja koko eduskunnalle erittäin työteliästä puurtamista valtiosääntöuudistuksen kimpussa. Työtä varmasti riittää.

Ed. Knuuttila (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Edellinen puhuja totesi, että eduskuntaryhmillä ja eduskunnalla ei ole valtaa hallituksia muodostettaessa nykysäännösten mukaan. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa ainakaan, jos katsellaan hiukan pidemmälle taaksepäin. Sinä aikana, kun olen ollut edustaja, sosialidemokraattisessa ryhmässä on muun muassa äänestetty pääministeriehdokkaasta (Ed. Zyskowitz: Se oli ennen vanhaan!) ja tehty todellinen päätös, 60-luvulla. Olen vakuuttunut, että edelleenkin eduskuntaryhmillä ja eduskunnalla on hyvin keskeinen asema ja suuri valta, jos ne haluavat sitä valtaa käyttää.

Ed. Kortesalmi: Herra puhemies! Käsiteltävinä ovat siis päiväjärjestyksen asiat n:ot 4 ja 5 eli hallituksen esitys tasavallan presidentin vaalittavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi sekä oma lakialoitteeni n:o 3, joka on eräiltä osin rinnakkaislakialoite tähän hallituksen lakiesitykseen nähden.

Herra puhemies! Minulla on tässä kädessäni Suomen Maaseudun Puolueen puolueohjelma ja kunnallisohjelma vuodelta 1967. Ohjelma on vahvistettu SMP:n Helsingin puoluekokouksessa 6 päivänä elokuuta 1967. Luen tästä ohjelmasta kohdan, joka koskee tasavallan presidentin vaalitapaa.

”Tasavallan presidentti on valittava välittömillä kansanvaaleilla eikä valitsijamiesten välityksellä. Jos kukaan ehdokas ei presidentinvaaleissa saa yli 50 prosenttia annetuista äänistä, on kuukauden kuluttua suoritettava uusi äänestys kahden eniten ääniä saaneen ehdokkaan kesken. Sama henkilö saa olla tasavallan presidenttinä enintään kaksi vaalikautta, jolloin pisin aika on kaksitoista vuotta.”

Herra puhemies! Tuskin mikään muu puolue tässä maassa voi esittää virallista dokumentoitua ohjelmaa, ohjelmaa yli 20 vuoden takaa, jossa vaaditaan presidentin vaalittavan sangen perusteellista kansanvaltaiseksi muuttamista. Nyt SMP:n oltua hallituspuolueena vuodesta 1983 lähtien eli vajaat kuusi vuotta, on tämä nykyinen hallitus siis jättänyt eduskunnalle presidentin vaalittavan muuttamisesta jokinakin sanasta sanaan samansisältöisen lakiehdotuksen tästä presidentin vaalittavan kansanvaltaistamisesta kuin minkä SMP virallisti jo 1967. Hallituksen esitys tältä osin on hyvä ja erittäin kannatettava. Maamme sisäpoliittinen elämä ja parlamentarismimmehan kärsivät suuria vaurioita presidentti Urho Kekkosen kohtuuttoman pitkänä, yli 25 vuotta kestäneenä valtakautena, jota voidaan syystä nimittää epäparlamentarisuuden ja sisäpoliittisen vaihtoehdottomuuden kaudeksi. Tällöin vaalien tulokset, siis aito kansanvalta, kylmästi ja häikäilemättömästi syrjäytettiin ja murskattiin jopa mitä moraalittominta ulkopoliittista pelotteluasetta, valhepelotteluasetta, aiheuttomasti hyväksikäyttäen kansamme suureksi vahingoksi ja kansanvaltaisia puolueita sisältäpäin hajottaen.

Nämä ajat ovat nyt onneksi ohi. Uusi eduskunnan käsittelyyn nyt tullut lakiuudistus rajaa presidentin toimikautia, jotta uutta Kekkosi-ilmiötä ei pääse maahamme enää syntymään.

Hallituksen esitys on siis näiltä osin mitä suurimmassa määrin hyvä, se on odotettu ja se on tarpeellinen, mutta tämä hallituksen esitys vaatii eräitä tarkennuksia. Hallitus esittää tasavallan presidentin valtaoikeuksia suhteessa eduskuntaan ja valtioneuvostoon tarkistettaviksi mm. siten, että tasavallan presidentti voisi tehdä päätöksen eduskunnan hajottamisesta vain pääministerin niin esittäessä ja kuultuaan eduskunnan eri ryhmiä ja että eron valtioneuvostolle tai sen jäsenelle presidentti voisi myöntää vain eduskunnalta saadun epäluottamuslauseen tai esitetyn eronpyynnön johdosta taikka, jos pääministeri niin esittää. Lisäksi hallitus ehdottaa luovuttavaksi vaatimuksesta, jonka mukaan presidentin ministeriksi kutsuman henkilön tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen. Hallitus pitää riittävänä, että ministeri on Suomen kansalainen ilman syntyperäisyyttä.

Herra puhemies! Mielestäni normaalin parlamentarismien mukaista on, että tasavallan presidentti voi tehdä päätöksen eduskunnan hajottamisesta vain kuultuaan eduskunnan eri ryhmiä olematta sidottu eduskuntaryhmien kantaan. Mielestäni tasavallan presidentillä puolueiden yläpuolella olevana kansakuntaa kokoavana vastuunalaisena valtiovallan haltijana tulee olla itsenäinen eduskunnan hajottamisoikeus. Kun presidentin perättäiset toimikaudet lisäksi rajataan lailla nyt kahteen, voidaan mielestäni presidentillä säilyttää riippumaton eduskunnan hajotusoikeus tästäkin syystä.

Herra puhemies! Oikea ja välttämätön on säädös, jonka mukaan eron valtioneuvostolle tai sen jäsenelle presidentti voisi myöntää vain eduskunnalta saadun epäluottamuslauseen tai esitetyn eronpyynnön johdosta. Sen sijaan ei voida pitää aidon parlamentarismien mukaisena sitä, että presidentti myöntäisi eron valtioneuvoston jäsenelle myös pääministerin esityksestä. Mielestäni ministerin tulee nauttia vain eduskunnan luottamusta. Vain ja nimenomaan tämä on todellista ja aitoa parlamentarismia.

Kaiken kaikkiaan presidentin vaalin kansanvaltaistaminen, mutta toisaalta presidentin vaalikausien rajaaminen kahteen peräkkäiseen mielestäni tasapainottavat toisiaan niin, ettei presidentin nykyisten valtaoikeuksien rajoittamista tarvita.

Herra puhemies! Myöskään ei ole aihetta luopua siitä vakiintuneesta käytännöstä, jonka mukaan presidentin ministeriksi kutsuman henkilön tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen.

Herra puhemies! Edelläolevaan perustuen olen siis jättänyt eduskunnan käsiteltäväksi lakiehdotukseni, jota vielä muutamilla yksityiskohdilta lyhyesti esittelen. Lakialoitteeni sisältää kolme pykälää, jotka poikkeavat hallituksen esityksistä. Nämä ovat 27, 36 ja 36 a §. 27 §:ssä esitän, että sen 1 momentti kuuluisi, kuten hallituksen esityksessäkin, mutta 2 momenttiin olen tehnyt sellaisen muutoksen, että olen poistanut sanat ”pääministerin esityksestä”, joten tämä 2 momentti kuuluu seuraavasti: ”Presidentti voi eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan hajottaa eduskunnan määräämällä uudet vaalit toimitettaviksi.” 36 § poikkeaa hallituksen esityksestä siten, että siihen on lisätty syntyperäisyys, joten tämä pykälä muuttamassani muodossa kuuluu seuraavasti: ”Valtioneuvoston jäseniksi kutsuu presidentti rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja syntyperäisiä Suomen kansalaisia. Valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on eduskunnan puhmiesta ja eduskunnan eri ryhmiä kuultava sekä eduskunnan oltava koolla.” Lopuksi 36 b §:ssäkin 1 momentti on lakialoitteessani samanlainen kuin hallituksen esityksessä, mutta 2 momentin lopusta olen poistanut sanat ”tai pääministerin niin esittäessä”, joten tämä 2 momentti kuuluu seuraavasti: ”Presidentti voi myöntää eron valtioneuvostolle tai sen jäsenelle myös muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta syystä esitetystä eronpyynnöstä.”

Tällaisiin evästyksin, herra puhemies, saatan rinnakkaislakialoitteeni nyt eduskunnan perustuslakivaliokunnan ja myöhemmin koko eduskunnan käsiteltäväksi.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Kun presidentin vaalitavan muutosta edellisen keran käsiteltiin eduskunnassa vajaat kaksi vuotta sitten, ilmoitin kannattavani ns. Ranskan mallin mukaista presidentin vaalitapaa. Näen sen demokratiaamme sopivana, kansanvaltaa tukevana tapana valita maalle tasavallan presidentti. Näin ollen periaatteessa tuen hallituksen nyt eduskunnalle tekemää valtiosäännön muutokseen tähtäävää esitystä. Ryhdynkin tässä tarkastelemaan vain eräitä hallituksen esityksen yksityiskohtia.

Hallituksen mielestä kaksi toimikautta ja samalla 12 vuotta muodostavat riittävän pitkän ajan jatkuvuuden turvaamiseksi presidentin tehtävässä. Päätyessään tähän tulokseen nykyinen hallitus antaa peiteltyyn lausunnon myös presidentti Urho Kekkosen pitkäksi venyneestä

valtakaudesta lausumalla seuraavasti: ”Liian pitkien yhtenäisten toimikausien voidaan myös katsoa käytännössä rajoittavan kansalaisten vapaata valintavaltaa ja korostavan valtiojärjestelmämme rakenteen helposti peittävällä tavalla presidentin henkilön merkitystä.” Hallitus näyttää tuntevan hyvin suomalaiset, sekä edesmenneet että nykyisin elävät, valtiohenkilöiksi aikovat.

Hallituksen esityksen sivulla 14 hallitus kirjoittaa: ”Suomessa vallitsevista poliittisista oloista ehdottoman enemmistön vaatiminen valituksi tulemiseen on välttämätöntä.” Hiukan myöhemmin samalla sivulla ja palstalla hallitus kirjoittaa: ”Toisessa vaalissa tulisi tasavallan presidentiksi valituksi se ehdokkaista, jonka saama äänimäärä olisi suurempi. Äänen mennessä tasan valittaisiin presidentti arvalla.” Välttämättömyys-käsitteellä näyttää hallituksen ajattelussa olevan ainakin kaksi ilmenemismuotoa. Kirjattuja periaatteita ja niiden käytäntöön soveltamisia lienee siis aiheellista tarkastella perustuslakivaliokunnassa, kun tämä asia on siellä esillä.

Hallituksen esityksen mukaan, jollei kukaan ehdokkaista ole saanut ensimmäisessä vaalissa enempää kuin puolet äänistä, toimitetaan uusi vaali kahden ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä saaneen kesken. Tähän lainkohtaan ei ole kuitenkaan merkitty sitä mahdollisuutta, että eniten tai toiseksi eniten ääniä saanut ehdokas voi ensimmäisen vaalin jälkeen vetäytyä toiselta äänestyskierrokselta, jolloin vetäytyneen sijaan tulee seuraavaksi eniten ensimmäisessä äänestyksessä ääniä saanut ehdokas. Näinhän on asianlaita muutoin mallina olleessa Ranskan presidentinvaalijärjestelmässä. Tämän mahdollisuuden mukaan ottaminen edellyttää sen ajan määräämistä laissa, jonka kuluessa vetäytymisestä on ilmoitettava. Yleisen poliittisen hyväksyttävyyssnäkökohdan kannalta tällaista lisäystä valtiosääntöön kannattaisi perustuslakivaliokunnassa harkita.

Hallituksen esityksen perusteluissa tähdenne-tään toistuvasti parlamentarismien periaatteiden merkitystä. Näin myös silloin kun on kysymys eduskunnan hajottamisesta. Ehdotuksen mukaan päätös eduskunnan hajottamisesta voidaan ensinnäkin tehdä vain pääministerin niin presidentille valtioneuvostossa esittäessä. Toiseksi ehdotetaan säädettäväksi, että presidentin on, ennen kuin hän tekee asiassa päätöksensä, kuultava eduskunnan eri ryhmiä. Kumpikin menettely on sinänsä paikallan, mutta voidaan

saamasta yleisestä kannatuksesta, ellei sitten joku ehdokkaista onnistu hankkimaan puolueasetelmasta riippumatonta laajaa kannatusta, niin kuin oli asianlaita Mauno Koivistoa valittaessa tasavallan presidentiksi. Tasavahvojen ehdokkaiden mitellessä kannatuksesta vaalituloks voi muodostua sattumanvaraiseksi, jos toisella kierroksella on mukana esimerkiksi kaksi sellaista ehdokasta, joitten yhteen laskettu kannatus ei kuitenkaan ensimmäisellä kierroksella ole annetuista äänistä vaadittua ehdotonta enemmistöä.

Edellä kuvattu esimerkki kertoo vain siitä, miten monisyinen ja monitahoinen kysymys presidentin vaalittavan uudistaminen on ja että käsitysten on lupa vaihdella yhteiskunnallisten tilanteitten johdosta.

Koko vasemmisto omaksui eräässä vaiheessa kannan, joka merkitsi presidentin vaalin uskonnollista eduskunnalle, jotta samalla voitaisiin vahvistaa eduskunnan asemaa. Voidaan vain todeta, että presidentit Ståhlberg ja Paasikivi olivat eduskunnan valitsemia presidenttejä. Kokemukset ovat osoittaneet, ettei tuokaan vaalitapa huono ole ollut. Toisaalta hallitusmuodon mukainen tasavallan presidentin vaali on suoritettu kymmenen kertaa ja poikkeus siitä on tehty kuudessa tapauksessa. Vaalitapakin on siis ollut sinänsä kankeasta valtiosääntökäytännöstä huolimatta joustava silloin, kun joustoa on tarvittu.

Mutta missään tapauksessa esittämiäni näkemyksiä ongelmista, joita saattaa syntyä tasavahvojen ehdokkaiden mitellessä voimiaan, ei pidä tulkita argumentiksi tai minkäänlaiseksi tuen ilmaisuksi jossakin määrin Suomen keskustan piirissä esitetyille vaatimuksille palata vuoden 1917 komitean omaksumiin kantoihin, toisen kierroksen kolmen ehdokkaan malliin. Jokaisessa mallissa on nimittäin sekä huonoja että hyviä puolia. Nyt esitetty malli on ensinnäkin eduskunnan tahdon mukainen ja se vastaa kansalaisten käsityksiä. Ennen muuta se on selkä. Vaalitapaa ei saa mestaroida liian monimutkaiseksi eikä ainakaan määrättyille henkilöille sopivaksi.

Vaalitapa muuttaa myös poliittista järjestelmää. Puoluepolitiikasta tulee väistämättä presidenttivetoista. Pitäisikö tämän näkemyksen johtaa muihin uudelleenarvioihin? Mielestäni pitäisi. Mielestäni kohtuullista olisi keskeisten valtioelinten tasapainon vuoksi vahvistaa eduskunnan enemmistön ja sen luottamusta nauttivan hallituksen asemaa. Tähän suuntaan voidaan vaikuttaa paitsi nyt tehdyillä hallituksen

kokoonpanoon liittyvillä uudistuksilla ja hallituksen ohjelman tiedonantomenettelyllä, mutta ennen muuta myös määrävähemmistösäädöksiä edelleen purkamalla. Enemmistöhallituksen asemaa heiluttaa aivan liikaa oppositio määrävähemmistösäännösten kautta. Uutta poliittista kulttuuria tulisi olla eduskunnan enemmistön ja sen tukeen nojautuvan hallituksen vallan vahvistaminen. Tätä tarkoittavaa valtiosäännön kansanvaltaistamista merkitsevää jatko uudistusta on vaadittava mielestäni seuraavaksi.

Mutta myös eduskuntaryhmien asemaa sietää pohtia jo aivan viimeaikaistenkin tapahtumien johdosta ja myös perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan Ben Zyskoviczin eräitten haastattelujen pohjalta. Poliittisen järjestelmän pitää elää yhteiskunnallisten muutosten mukana. Nämä muutokset ovat mielestäni merkinneet vaatimusta avoimuuteen ja vaatimusta selkiyttää vastuun ja vallankäytön suhteita. Näistäkin syistä mielestäni olisi erittäin painavia perusteita sille, että eduskuntaryhmien asemaa vahvistetaan ainakin ministerinimitysten osalta, ja miksei muutoinkin. Tätä tukevat nyt tehdyt muutosesitykset presidentin valtaoikeuksiin. Muutosten pitäisi heijastua ainakin puolueiden säännöissä. Mikäli näin meneteltäisiin, myös kirjaimen ja hengen mukaisesti muutos voisi johtaa myös eduskunnan aseman ja kansanedustajuuden vahvistumiseen. Kansanedustajuus on valtiosäännön näkökulmasta tärkeä, tavoiteltava ja vastuullinen tehtävä. Hallitusmuodon 2 § sanoo: "Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta."

Mutta ongelmallisinta presidenttivetoisuus poliittisessa järjestelmässä on puolueiden kannalta. Tässä yhteydessä ei ole valitettavasti mahdollisuutta pohtia syvemmin henkilöitymisen, poliittisen uran pitkäaikaisuuden välttämättömyyden tai laajemmin poliittisten puolueiden rekrytointikanavien merkitystä ja tämän vaalittavan muutoksen vaikutusta näihin kysymyksiin. Mutta varmaa on se, että vaikutukset ovat syvällisiä eikä niihin sopeutuminen välttämättä käy ollenkaan helposti.

Presidentin vaalittavan uudistamisen yhteydessä on eniten ehkä kuitenkin julkisuudessa keskusteltu presidentin vaalikausien rajoittamisesta. Aivan viimeksi puhun juuri tästä aihepiiristä. Kansalaismielipide tällä hetkellä tuntuu olevan kausien rajoittamisen kannalla, mikä on myös hallituksen esitys, ja sillä kannalla, että rajoituksen tulisi myös koskea tasavallan presi-

dentti Koivistoa. Mielipiteen ilmaisu on lähinnä moraalinen, eikä se tietenkään voi perustuslakivaliokunnan työskentelyä sitoa tai olla sen lähökohtana. Presidentti Koiviston aikana vaalitapaa on uudistettu poikkeuksellisen usein. Olisi kovin kummallista, mikäli vaalitapaa olisi ryhdytty uudistamaan hänen vuokseen. Siksi voimaantulosäännöksen ainakin oman käsitykseni mukaan pitää olla eduskunnan normaalin käytännön mukainen, eikä ole mitään syytä ryhtyä piruetteihin taannehtivuuden käsitteen kanssa. Mutta luonnollisesti valiokunnan käsiä ei näillä puheenvuoroilla saa sitoa.

Hallbergin komiteassa pohdittiin myös presidentin valtaoikeuksia, joita koskevat valtiosäännön muutokset tulivat voimaan niin ikään 1.7.1987. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä asettui tukemaan valtaoikeustarkistuksia. Tuolloin oli keskusteluissa mukana myös tasavallan presidentti Koiviston näkemys vahvistaa eduskunnan asemaa sääntelemällä hallitusmuodossa valtioneuvoston tai sen yksittäisen jäsenen vapauttaminen tehtävästään. Perustuslakivaliokunta katsoi, että hallituksen tulisi erikseen selvittää, onko hallitusmuodossa aihetta säätää asiasta, joka perustuslakivaliokunnan mielestä liittyy keskeisesti ylimpien valtioiden toimivaltasuhteisiin ja on merkitykseltään laajakantoinen. Nyt esitys on tältä osin presidentin näkemyksiä myötäilevä, sillä hallitusmuodon 36 b ja 36 c §:ssä on yksityiskohtaiset säännökset asiasta.

Herra puhemies! Tasavallan presidentti mainitsi vuoden 1989 valtiopäivien avajaispuheessaan, että valtiosääntöesitys on nyt eduskunnan punnittavana. Hän ilmaisi tyylikkään ja eduskuntaa arvostavan näkemyksen mahdollisuudesta perustuslakivaliokunnan ja tasavallan presidentin väliseen keskusteluun. Asian tustan tietäen ilmaisen oman tyytyväisyyteni presidentin osoittamasta kiinnostuksesta, johon perustuslakivaliokunta voinee ottaa kantaa, kun työn alkuun on päästy ja eduskunnassa vallitsevat poliittiset käsitykset ovat hahmottuneet. Onhan perustuslakivaliokunta jälleen poikkeuksellisen haastavan ja mielenkiintoisen lainsäädäntötehtävän edessä.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! En voi yhtyä ed. Alhon puheenvuorossa esille tuomaan vaatimukseen määrävähemmistöäännösten romuttamisesta ja perustuslakiuudistuksen jatkamisesta tältä osin. Päinvastoin kuin ed. Alho kertoi, en ihanno

yksinkertaiseen enemmistöön perustuvaa parlamentarismia, koska se mielestäni ei sovellu suomalaisen parlamentarismiin. Se toimii hyvin sellaisissa maissa, missä on kaksi puoluetta, kuten Englannissa ja eräissä muissa maissa, mutta meillä, jossa on perinteisesti ollut useita tasavahvoja puolueita, nyt käytössä oleva määrävähemmistösuojia on mielestäni paikallaan oleva ja kelpaa säilytettäväksi. Kannatan siis stålbergilaista mallia tältä osin erittäin voimakkaasti.

Ed. Björklund (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Alho esitti hyvin ansiokkaan historiallisen katsauksen, mutta koska hän jätti parhaimman suomalaisen mallin mainitsematta, niin minun on pakko repliikkipuheenvuorolla täydentää. Nimittäin punaisen Suomen perustuslaki aikanaan vuonna 1918 luonnosteli muistaakseni sosialidemokraattisen kansanedustajan Otto Ville Kuusisen kynästä sellaisen mallin, jossa Suomella olisi tasavallan esimies, joka tasavallan esimiehen tehtävä kiertäisi säännöllisesti riviministereiden keskuudessa. Tämä olisi sellainen järjestelmä, jota ei edes tarvitse turhan vallankumoukselliseksi moittia, koska yhteiskuntaoloiltaan varsin vakaa Sveitsi sitä tänä päivänä noudattaa. Mutta se olisi vastaus myös ed. Pokan peräämään järjestelmään, jossa yhdelle puolueelle ei asiasta anneta monopolia.

Mutta, herra puhemies, tässä on tietenkin pakko tunnustaa se tosiasia, että tämän mallin ottaminen nyt vakavasti esille olisi potkimista tutkainta vastaan. Nyt toteutetaan SMP:n vuoden 1967 ohjelmaa ajan hengen mukaisesti, mutta toivoisi, että perustuslakivaliokunta kuitenkin tuolla horisontissa säilyttäisi punaisen Suomen tasavallan esimiehen mallin mielessään ja presidentin valtaoikeuksia tänä päivänä pohditiessaan yrittäisi kuitenkin kehittää nykyistä järjestelmää siihen suuntaan, että presidentin asema pitkän päälle muodostuisi Suomessa samanlaiseksi kuin Skandinavian kuninkaiden ja kuningattaren. Sen jälkeen ehkä on sitten riviministereiden ja esimiehen vuoro.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Jos ajatellaan näin, että presidentin valta-asema tai ylipäänsä presidentin valtavistuu suoran kansanvaalin kautta, on myös hyvin johdonmukaista mielestäni vaatia valtioiden tasapainon vuoksi, että myös enemmistöhallituksen asemaa vahvistetaan. Tästä syystä

mielestäni on hyvin perusteltua vaatia ainakin poliittiseen keskusteluun sitä, että määrävähemmistösäädöksiä ryhdyttäisiin purkamaan.

Mitä tulee ed. Björklundin varsin ansiokkaaseen viittaukseen punaisen Suomen presidentin valintamallista, toivon, että sitä voitaisiin täydentää nykyaikaan sillä tavoin sopivasti, että presidentin tehtävät voisivat kiertää myös rivi-naisten keskuudessa.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Björklund kuvasi äsken Jugoslavian nykyisen mallin. Viime päivien lehdet ovat kertoneet siitä, kuinka erinomaisesti tuo järjestelmä toimii tänä päivänä Jugoslaviassa. Ehkä siihen ei meillä kannata mennä.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Björklund kertoi tästä historiasta sen verran kaukaa, että en malta olla huomauttamatta, että jos kohta edustajien Alhon ja Björklundin puheenvuorojen kuultua vaikuttaa siltä, että Suomen sosialidemokraattinen puolue seisoo selkä tukevasti tulevaisuuteen päin, niin en suinkaan toivo, että eduskunta ja vielä vähemmän eduskunnan perustuslakivaliokunta ajattelisi näin, kun valtiosääntöä tehdään, vaan kyllä siinä täytyy katsella tulevaisuuteen päin.

Ed. Björklund (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Replikkipuheenvuoroni vakava perusviritys oli siinä, että halusin tässä keskustelussa muistuttaa siitä ja lähettää sen kollegoille viestiksi, jotka perustuslakivaliokunnassa tätä asiaa käsittelevät, että kovin vaarallinen on sellainen järjestelmän kehittäminen, joka on vain ajan ja sen hetkisten tuntojen vaihtelusta kiinni. Toivoisi tietenkin, että perustuslakivaliokunta vakavasti tähän asiaan sillä tavoin paneutuu, että se todellakin osaa ottaa kantaa sen pohjalta, mikä on pysyvää, eikä sen pohjalta pelkästään, mikä ajassa juuri sattumalta liikkuu.

Ed. Rehn: Herr talman! Riksdagen inleder behandlingen av regeringens proposition med förslag till ändring av valsättet vid val av republikens president och om revidering av vissa av presidentens maktbefogenheter under speciellt intressanta arbetsförutsättningar.

Regeringen har gjort klart för riksdagen och allmänheten att man inte försökt uppnå en absolut enighet. Också om grundlagsutskottet all-

tid har en oberoende och betydande roll i lagstiftningsarbetet kommer dess betydelse att speciellt accentueras i det här sammanhanget.

Ett direkt folkval vid val av republikens president har ett brett stöd bland allmänheten, det visar resultaten från samtliga talrika opinionsundersökningar. Lika klar syns majoriteten för en begränsning av presidentens ämbetsperioder till två vara bland de tillfrågade. Också riksdagen har i juni 1987 uttalat sig för en revidering av presidentens valsätt som ett direkt folkval. Därför kan propositionen väl anses bygga på en mycket utbredd opinion i den här frågan.

Herra puhemies! Suoran kaksivaiheisen kansanvaalin muodot ovat, mikä myös on välttämätöntä, herättäneet paljon keskustelua. Maassamme monine puolueineen on täysin mahdollista, että presidenttiehdokkaiden lukumäärä voi liikkua jopa kymmenen tienoilla. Näin olen on teoriassa myös mahdollista, että eniten ääniä saaneet ehdokkaat jäävät 15—20 prosentin suoran kannatuksen varaan. Tämä taas johtaa siihen, että valittu presidentti ei välttämättä ole parhaiten kaikkien äänestäjien hyväksyttävissä.

Tästä onkin virinnyt keskustelu mahdollisesta hyväksymisvaalista, jonka mukaan äänestäjät voisivat ilmaista, ketkä ehdokkaista ovat heidän hyväksyttävissään tasavallan presidentiksi. Luonnollisesti tässä piilee varteenotettava mahdollisuus, kuitenkin sillä vivahteella, että haataankin sitä presidenttiä, josta kaikkein vähiten ei pidetä. Oli siis täysin oikea ratkaisu hallitukselta jättää tämä mahdollisuus enemmän pohdiskelun ulkopuolelle. Tapa on mutkikas eikä välttämättä edes johda oikeudenmukaisimpaan lopputulokseen.

Poimiakseni yksityiskohtia otan käytännön kannalta valitettavan tosiasian, että hallitus päätyi niinkin pitkään aikaväliin kuin neljään viikkoon ensimmäisen ja toisen vaalin välillä. Joskin ennakköäänestyksestä on muodostunut yhä suositumpi tapa suorittaa kansalaisvelvollisuutemme ja sen järjestäminen on välttämätön, on pelättävissä, että neljäviikkoisesta vaalikampanjasta kahden pääehdokkaan välillä voi tulla erittäin repivä sekä poliittisesti että henkilökohteisesti. Siltoja voi olla vaikeata rakentaa vaalien jälkeen, mikäli taisto on ollut liian rankka. Tätä kohtaa perustuslakivaliokunnalla on täysi syy pohtia tarkasti väliajan lyhentämiseksi.

Valtiosääntöuudistuksen osana on myös tasavallan presidentin valtaoikeuksien tarkistami-

nen eräiltä osin suhteessa eduskuntaan ja valtioneuvostoon.

Ruotsalainen kansanpuolue katsoo tärkeäksi, että Suomen presidentillä on vahva asema. Tämä on välttämätöntä, mikäli hänen katsotaan voivan toimia tasoittavana voimana yli ja ohi puolueiden. Myös presidentin asema ulkopoliittikan johtajana edellyttää tarvittavan vahvaa sisäpoliittista asemaa. Voidaan kai edellyttää, että kansa Suomen presidentiksi valitsee henkilön, jolla on sekä ominaisuudet että edellytykset vallan viisaaseen käyttöön.

Mikäli kuitenkin valtaoikeuksia halutaan kaventaa, olisi sen tapahduttava kansan valitsemman eduskunnan aseman vahvistamiseksi eikä niinkään täytäntöönpanevan hallituksen hyväksi. Tuntuu vieraalta ajatukselta, että pääministerillä olisi täysi veto-oikeus eduskunnan hajottamispäätöstä tehtäessä. Mikäli eduskunnan hajottaminen esimerkiksi tulisi ajankohtaiseksi hallituksen saatua epäluottamuslauseen eduskunnalta, on tilanne varsin hankala. Pääministeri virkamieshallituksen johtajana ei enää nauttisi eduskunnan luottamusta, mutta hänen lausunnollaan eduskunnan asemasta olisi kuitenkin ratkaiseva merkitys. Ei siis ole perusteltua vahvistaa pääministerin asemaa tältä osin.

Valtioelinten välinen tasapaino on erittäin tärkeä kysymys, joten on toivottavaa, että perustuslakivaliokunta erityisesti tarkastaa sitä mielipidettään muovatessaan. Kansan valitsemman eduskunnan aseman vahvistaminen olisi kuitenkin erittäin tärkeä tavoite.

Herr talman! Såsom en del av statsförfattningen ingår en revidering av presidentens maktbefogenheter i förhållande till riksdag och regering.

Svenska riksdagsgruppen finner det viktigt att Finlands president har en stark ställning. Det är nödvändigt om han skall kunna verka som en utjämmande kraft ovanför och utanför partierna. Också presidentens roll som ledare för utrikespolitiken förutsätter att han har en tillräckligt stark ställning i inrikespolitiken. En ganska självklar förmodan är väl också att folket till president väljer en person med förutsättningar att använda makten klokt.

Därför ser svenska riksdagsgruppen inga omedelbara behov av att minska på presidentens maktbefogenheter. Men om så önskas borde det vara riksdagens ställning gentemot presidenten, inte den verkställande maktens, reger-

ingens, ställning som bör stärkas. Det är knappast motiverat att statsministern som ju inte är vald av folket skall ha en absolut vetorätt vid upplösande av riksdagen.

Frågan om upplösning kan för övrigt bli aktuell, särskilt då regeringen redan har fått mistroende av riksdagen. Statsministern som ledare för en expeditiönsminister skulle då inte längre åtnjuta riksdagens förtroende och det här gör det ytterligare mindre motiverat att stärka statsministerns ställning.

Balansen mellan de olika statliga organen är synnerligen viktig. Det behöver knappast sägas ut att den bör vara föremål för grundlagsutskottets särskilda granskning. Att stärka den folkvalda riksdagens ställning bör vara ett huvudmål.

Riksdagens roll vid bildande av regeringen och vid förändringar i dess sammansättning accentueras enligt propositionen. Statsrådet skall enligt förslaget efter sin konstituering överlämna sin verksamhetsplan i form av ett meddelande till riksdagen. Därigenom har riksdagen möjlighet att omedelbart uttala sin åsikt om regeringsprogrammet. Samma förfarande skall användas då betydande omställningar i statsrådets sammansättning sker. Det är knappast obefogat att fråga sig om det meddelande statsrådet i dag har lämnat till riksdagen var avsett att tillämpas just i ett fall av den senare arten.

Under de senaste tiderna har en ivrig diskussion förts om riksdagens, dvs. riksdagsgruppernas, roll vid tillsättande av medlemmar i statsrådet. Redan nu tillämpas detta i flera riksdagsgrupper och partier, närmast som ett sambeslut av riksdagsgrupp och partiorgan. Jag vill ändå gärna se denna fråga som en inre angelägenhet för partierna och riksdagsgrupperna. Visst är det riktigt att riksdagsgrupperna bör ha det yttersta ansvaret för ministernomineringen och detta kan väl ske redan nu. Men sist och slutligen är väl varje riksdagsgrupp just så stark som dess enskilda medlemmar och deras förmåga att hävda sin egen makt i beslutsprocessen.

Herr talman! Grundlagsutskottet står inför en synnerligen krävande och intressant uppgift. Riksdagen utgår ifrån att utskottet noga kommer att pröva olika förslag och tillvägagångssätt för att slutresultatet skall bli det ur alla synvinklar bästa möjliga och till sina verkningar bestående. Att ändra statsförfattningen är en stor fråga som bör tillgripas sällan och efter moget övervägande. Det får inte gå inflation i grundlagsändringar.

Ed. Gustafsson: Herra puhemies! Kuuntelin mielenkiinnolla myös ed. Rehnin käyttämää puheenvuoroa. Eräs yksityiskohta jäi kaivelemaan mieltäni. Olen ed. Rehnin kanssa samaa mieltä siitä, että tämä ykkösvaiheen ja kakkosvaiheen väliaika, yksi kuukausi, tuntuu kohtuuttoman pitkältä, ei ehkä niiden perustelujen johdosta, joita ed. Rehn ehdotti, mutta ihan käytännön kannalta. Minusta tuntuu, että vaali-innostuksen ja -intensiteetin kannalta kaksi, korkeintaan kolme viikkoa riittää hyvin. Katson, että kun tätäkin uudistusta tehdään tulevaisuutta silmällä pitäen, niin teknologia ja ihmisten tavallaan herkkyyys ja nopeus kasvaa sillä tavalla, että tuo kuukauden väli on tarpeettoman pitkä.

Keskustelussa on jo välähdellyt historiallinen perspektiivi. Täydennän sitä omalta kohdaltani seuraavasti.

Kun poliittinen vasemmisto ja muut edistysmieliset pyrkivät 1960-luvulla muuttamaan Suomen valtiosääntöä, tavoitteena oli pohjoismainen demokratia eli ns. normaaliparlamentarismi, jossa eduskunta, parlamentti, on kiistatta tärkein ja johtavin valtioelin ja jossa poliittisen enemmistön tahto tulee myös päätösten sisällöksi. Syitä, miksi näitä tavoitteita ei ole vielä kukaan saavutettu eikä tulla saavuttamaan tässä uudistuksessa, on useita.

Ensinnäkin suomalainen yhteiskunta, erityisesti sen porvarillinen osa, osoittautui pohjoismaisia naapurimaitamme taantumuksellisemmaksi.

Toiseksi yhteiskunnallinen ilmapiiri muuttui uudistuksen antaessa odottaa itseään. Tärkeäksi ei enää koettukaan sitä, kuinka valta ja vastuu jakautuvat eduskunnan, hallituksen ja presidentin kesken. Ongelmaksi kohosivatkin hallittujen ja hallitsevien, kansalaisten ja poliitikkojen, väliset suhteet. Oli siirrytty edustuksellisen demokratian ja puoluejärjestelmän kriisivaiheeseen.

Ei ole myöskään mitään syytä aliarvioida silloisen presidentin Urho Kekkosen vähintäänkin nihkeää, ellei peräti kielteistä suhtautumista laajempaan valtiosääntöuudistukseen.

Toki syytä on ollut myös meissä vasemmistolaisissa. Me emme ole koskaan saaneet niinsanoitua suurta yleisöä ymmärtämään valtiosääntöuudistuksen tärkeyttä. Emme myöskään koskaan tehneet asiasta ehdotonta kynnyskysymystä. Pidimme aina niinsanottuja leipävarasasioita tärkeimpinä.

Nyt esillä olevan valtiosäännön osauudistus

on vain kalpea aavistus siitä, mihin vasemmisto 60-luvulla, osin 70-luvulla, pyrki ja mihin sen mielestäni on edelleen pyrittävä, eli eduskunnan asemaa on jatkossakin kohotettava, presidentin valtaoikeuksia vähennettävä ja kansalaisten suoria vaikutusmahdollisuuksia lisättävä. Tavoitteena ja utopiana se, mitä ed. I.-C. Björklund kotva sitten sanoi.

Valtiosääntöuudistus ei saa jäädä pelkästään presidentin vaalitavan uudistamiseen. Erityisesti haluan korostaa kahta asiaa: määräenemmistö- ja määrävähemmistösäännöksistä luopumista sekä kansalaisten nykyistä laajempien oikeuksien kirjaamista perustuslakiimme.

Ilmapiiri valtiosääntöuudistukselle on nyt parempi kuin 1970-luvulla. Presidentti ei ole enää poikkeiloin, ja myös poliittisesta oikeistosta kuuluu järkeviäkin puheenvuoroja määräenemmistö- ja määrävähemmistökysymyksissä. Viitataan tässä yhteydessä vain puheenjohtaja Ilkka Suomen kannanottoihin, joista päässäni on jonkinlainen mielikuva. Kansallisella kokouksella on nyt ja tulevaisuudessa mahdollisuus tässäkin asiassa osoittautua keskustapuoluetta edistysmielisemmäksi. Hallituksella on vielä näytön paikka tulevaisuudessakin myös valtiosäännön uudistuskysymyksissä.

Arvoisa puhemies! Kuten yleisesti tiedossa on, kanta presidentin vaalitapaan sosialidemokraattien keskuudessa eri aikoina on vaihdellut. Sosialidemokraateille suora kansanvaali ei ole kuitenkaan peruslähtökohdiltaan ongelmallinen. Toisin kuin monet muut puolueet sosialidemokratia jo nimessään lähtee kansan antamasta oikeutuksesta käyttää valtaa — demos 'kansa', kratein 'hallita', kansa hallitsee, eli kansa valitsee edustajansa ja edusmiehensä. Suora kansanvaali saa tukea näin jo itse sosialidemokratian syntyolemuksesta, joka näkyy meidän nimessämme.

Se että vuosia sitten ja monet sosialidemokraatit vielä tänä päivänäkin suhtautuvat kielteisesti suoraan kansanvaaliin, johtuu paljolti niistä epämiellyttävistä piirteistä, joita ilmeisesti ajan henki sekä media- ja tv-aikakausi tuovat mukanaan. Ei ole kuitenkaan mitään syytä aliarvioida Suomen kansaa, ettei se kykenisi erottamaan ja arvioimaan ehdokkaiden henkisiä kykyjä ehkä ehdokkaita pinnallistavan vaalihuonon alta. Ehkä kuitenkin uudessa vaalitavassa miellyttävät ja hyvännäköiset naiset ja miehet ovat selvässä etulyöntiasemassa verrattuna kömpelöihin, huonoihoisiin ja kovin lyhytkävuisiin presidenttiehdokkaisiin.

Kaksivaiheinen suora presidentin vaali on kuitenkin sanottuine riskeineenkin hyväksyttävissä. Vaalitavan muutokset ehtoina presidentin valinnalle rajataan aivan oikein kahteen kauden, sillä 12 vuoden pituinen presidenttiys on riittävä. Hallituksen esityksessä oikein todetaan: "Liian pitkien yhtenäisten toimikausien voidaan myös käytännössä katsoa rajoittavan kansalaisten vapaata valintavaltaa ja korostavan valtiojärjestelmämme rakenteen helposti peittävällä tavalla presidentin henkilön merkitystä." Toisin sanoen kiinnitetään huomiota presidentin ja kansan valitseman eduskunnan asemaan ja tehtäviin.

Pidän myös hyvänä, että presidentin oikeutta hajottaa eduskunta rajoitetaan ja säädellään siten, että pääministerin ja eduskuntaryhmien asema korostuu. Tämä muutos vahvistaa valtiojärjestyksemme parlamentaarisia piirteitä.

Sitten lopuksi. Presidenttiehdokkaan asettamiseen kannattaa valiokuntakäsittelyssä kiinnittää erityishuomio. Toivon, että presidenttiehdokkaan asettamista tarkennetaan siitä tasosta ja muodosta, jossa vain todetaan, että "puolueen ehdokas valitaan jäsenistön kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet turvaavalla tavalla siten kuin puolueen säännöissä määrätään". Mielestäni merkittävä päätös presidentin vaalitavan muutoksessa edellyttää myös tarkennusta ja yhteisten sääntöjen kirjaamista jo lakitekstiin koskien itse päähenkilön, siis presidenttiehdokkaan, valintaa ja mahdollisesti jo käytävää esivaalia eri puolueissa. Pidän tärkeänä sitä, että hallituksen esitystä täsmennettäisiin siltä osin, että puolueilta edellytettäisiin jäsenäänestystä, mikäli ehdokkaita on enemmän kuin yksi, ja että presidenttiehdokkaan lopullinen valinta tulisi suorittaa puolueen korkeimmassa päätöksentekoaikavälissä, puoluekokouksessa.

Ed. U. Leppänen: Herra puhemies! Presidentin vaalitapaa koskeva uudistus on nyt siten jälleen kerran täällä. Lopulta ovat myös suuret puolueet uskaltaneet päätyä siihen, että kansa pystyy Suomessakin itse valitsemaan presidentin, kun se on pystynyt meitä ainakin taloudellisessa kehityksessä huomattavasti heikommissakin maissa valitsemaan. Lopulta siis meilläkin tähän ollaan päätyvässä. Pääperiaatteiltaan kannatan hallituksen esityksiä, mutta niissä on joitakin asioita, joita varmasti perustuslakivaliokunnan tulee pohtia.

Kiinnitän huomiota vain yhteen mielestäni tärkeään kysymykseen, nimittäin siihen, että

pääministeri olisi hyvin vaikuttava tekijä eduskunnan hajotuksessa. Sitä en näe oikeaksi. Nimittäin demokratia ja kansanvalta ovat sinänsä myös muuta kuin parlamentarismi. Nyt on tarpeettomasti ryhdytty mielestäni korostamaan parlamentarismia niin, että eduskunnan hajotuksesta tosiasiaa päättäisi pääministeri. Tämä järjestelmähän on joissakin maissa siis olemassa, niissä maissa, joissa pääministerin rooli on toinen. Niissä maissa ei ole laajoilla valtaoikeuksilla olevaa presidenttiä vaan on yleensä kuninkaat, joilla ei ole varsinaista poliittista valtaa. Heille se ehkä sopii, mutta tämä ei sovi Suomelle, jonka järjestelmä on rakennettu toisella tavalla.

Minusta paras ratkaisu on se, että eduskunta itse päättää hajottamisesta. Sellainenkaan että presidenttikin mielivaltaisesti päättää — tulee ulkomailta, niin kuin kerrotaan Kekkonen tehneen: kun hän saapui ulkomailta, illalla hän oli päättänyt, että eduskunta hajotetaan, ja aamulla kutsuttiin virkamiehiä koolle käytännössä asiaa hoitamaan — ei sovi enää nykyaikaan. Sen vuoksi asian tulisi olla eduskunnan itsensä käsissä, ja luultavasti se ei voisi olla aivan eduskunnan enemmistö, joka voisi päättää eduskunnan hajottamisesta. Tällaisia lukujahan voivat olla 2/3, 3/4 tai 5/6, miten vain katsotaan viisaaksi, mutta esitän, että perustuslakivaliokunta pohtii kysymystä nimenomaan demokratian, kansanvallan, kannalta eikä pelkästään katsele sitä parlamentarismien kannalta. (Ed. Gustafsson: Eikö ed. Leppäsellä ole mielipidettä asiasta?) — Minä juuri esitin mielipiteeni, mutta minun mielipiteeni yksin ei yleensä tässä talossa ole riittänyt, ei ennen eikä ehkä nytäkään riitä, joten tarvitaan varmaan perustuslakivaliokuntaakin.

Toinen asia liittyy toiseen hallituksen esitykseen koskien selontekomenettelyä. Sen osalta epäilen, että nyt hallitus liioittelee, ja ehkä eduskunnastakin on esitetty sellaisia käsityksiä, että selonteko pitäisi käsitellä valiokunnassa, ja siitä ajatuksestahan tämä on lähtenyt. Minä en kovin suurta arvoa...

Toinen varapuhemies (koputtaa): Ed. U. Leppänen, kysymys selonteosta ei sisälly käsiteltävään päiväjärjestyksen asiaan!

Puhuja: Herra puhemies! Pyydän anteeksi. Ymmärsin, että nyt käsitellään kaikkia valtiosääntöön liittyviä asioita, herra puhemies. Tältä osin en sitten voi jatkaa.

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Tänään täällä käyty keskustelu, joka on ollut hyvin monipuolinen ja moni-ilmeinen, osoittaa omalta osaltaan sen, että hallituksen esityksen valmistelujen ja perustelujen osalta on olemassa vajavaisuutta. Hallituksen esitys tasavallan presidentin vaalitavan muuttamiseksi ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamiseksi on eräs kouluesimerkki istuvan hallituksen ns. uudesta poliittisesta kulttuurista. Tämä politiikan tekotapa on tullut jo tutuksi muun muassa suuren verouudistuksen eri vaiheissa. Niin kuin verouudistuksen yhteydessä totesimme, merkittäviä poliittisia ratkaisuja hallitus tuo eduskuntaan määrittelemällä muutoksen tavoitteet itsestään selvänä, sellaisina, että kaikki ovat jo ennalta hyväksyneet ne ja itse esitykset sitten markkinoidaan vain annettujen reunaehtojen toteuttamistekniikkoina. Tämäntapainen menettely on osaltaan alentamassa eduskunnan arvovaltaa ja estää laajan, monipuolisen parlamentaarisen lainvalmistelun.

Hallituksen esitys, jota nyt käsittelemme, sisältää perusteluiltaan ja säädöstekstiltään eräitä merkillisyyksiä. Esityksen yleisperusteluissa muun muassa aprikoidaan viimeisten presidentin valitsijamiesvaalien tyhjäksi jätettyjen äänestyslippujen lukumäärän olevan osoituksena äänestäjien tahdosta ilmaista puoltava kantansa suoraan kansanvaaliin. Tyhjästä äänestyslipuista voi tietysti päätellä monia asioita, jopa tuontapaisia, aina siitä riippuen, minkä tavoitteen päättelijä haluaa presidentin tulevalle vaalitalvalle asettaa.

Toisen esimerkin äsken mainitun tapaisesta tyyli-tajusta tarjoaa säännösteksti hallitusmuodon 23 d §:n 2 momentin osalta, jossa hallitusmuodon muiden säännösten yleisyyteen nähden täysin soveltumattomalla tavalla säädetään ministerin ja virkamiehen oikeudesta palkkaan ja palkkioon, johon hänellä on oikeus valtioneuvoston jäsenenä tai virkamiehenä, kunnes hän ryhtyy presidentin toimeen. Tällainen ehdotus herättää lukijan kysymään: eikö muidenkin kansalaisten oikeus palkkaan ja palkkioon olisi syytä kirjata hallitusmuodon arvovallalla?

Hallituksen esityksen tavoitteeksi mainitaan, että ylimpien valtioelinten toimivaltasuhteiden ei tulisi sanottavasti muuttua sen johdosta, että presidentin vaalitapa muuttuu. Valtioelinten toimivaltasuhteiden järjestäminen on kansavallan toteuttamisen ydinkysymyksiä. Vaalitaparatkaisua ennakoiden eduskunnan on omassa piirissään ensin ratkaistava ja tarkkaan pohdit-

tava keskeisten valtiollisten päätöksentekuelinten keskeisiä suhteita. Tällaisia kysymyksiä ovat muun muassa: millainen asema kansan valitsemilla edustajilla, siis eduskunnalla, tulisi todella olla? Millaisin perustein ylin valta Suomessa on edelleen säilytettävä jaettuna? Keiden tai kenen on luovuttava kannastaan eri valtiollista toimivaltaa käyttävien elinten joutuessa vastakkain? Kuka viime kädessä edustaa kansan tahtoa?

Toisin kuin hallituksen esityksen perustelut antavat ymmärtää, vaalitapavaihtoehtojen ydinkysymys ei suinkaan ole se, miten nykyistä vaalin teknistä toteuttamista helpotetaan, vaan millaista valtakirjaa valittava tasavallan presidentti tulee kantamaan, mihin tosiasiallisiin takeisiin ja arvovaltaan hän nojaa toimiessaan poliittisena valtioelimenä. Presidentin vaalitapa ja valtaoikeudet muodostavat kokonaisuuden, jonka pohjalta presidentin tosiasiallinen asema valtiollista valtaa käyttävänä elimenä koostuu.

Suora kaksivaiheinen kansanvaali korostaa presidentin itsenäistä poliittista valta-asemaa, mikäli samanaikaisesti presidentin nykyisiä olennaisia valtaoikeuksia ei kavenneta eduskunnan ja sen luottamusta nauttivan hallituksen päätöksentekovallan hyväksi. SKDL:n eduskuntaryhmän tavoitteena on sellainen valtiollinen päätöksentekojärjestelmä, jonka ylintä valtaa käyttää kansan valitsema eduskunta ja jonka rinnalla ei ole muita sen kanssa kilpailevia toimielimiä. Tämä lähtökohta tulee mielestämme ottaa koko vaalitapaa ja valtaoikeuksia koskevan ratkaisun perustaksi.

Kaikki suoran vaalin muodot kohottavat ehdokkaiden henkilöhahmot presidentin vaalin poliittisten kysymysten yläpuolelle. Tällaisessa vaaliasetelmassa presidentin asema ja rooli koetaan yhä vähemmän poliittisena toimijana. Suoran kaksivaiheisen vaalin erityinen ongelma puolestaan liittyy siihen, että vaali tässä muodossaan kaksinapaistaa presidentin valintatilanteen.

Suorassa kaksivaiheisessa vaalitavassa presidentin vaalin viimeisellä äänestyskierroksella vastakkain eivät välttämättä ole poliittisen kentän todelliset vaihtoehdot, vaan suoran vaalin korostuneesta henkilövaalin luonteesta johtuen valittavina ovat ne ehdokkaat, joidenka ympärille on voitu rahan voimalla luoda kiintoisin kuva. Lopullinen vaali kärjistyneimmässä muodossaan saattaisi olla kamppailua valtakunnan sympaattisimman kansalaisen asemasta. Jos tällaiseen presidentin vaalitapaan pyritään, si-

vuutetaan se tosiasia, että vaalin todellisessa valinkauhassa on valtiollisen politiikan suuntaa koskeva perusratkaisu. Presidentti ei suinkaan ole politiikan ulko- eikä yläpuolella.

Presidentin vaali suorana kaksivaiheisena vaalina edistäisi poliittisen kentän kehittymistä kohti kaksipuoluejärjestelmää, mikä entisestään vahvistaisi kuvaa nykyisten poliittisten puolueiden vaihtoehdottomuudesta. Samalla se sulkisi pois ei vain radikaalit, poliittisia vaihtoehtoja hakevat liikkeet ja niiden mahdollisuuden vaikuttaa parlamentaarisiin keinoin tavoitteidensa toteutumiseen, vaan myös kaikkien pienten ryhmien vaikuttamismahdollisuudet.

Esityksen perusteluissa vaalitavan erääksi reunaehdoksi asetetaan se, että alle 50 prosentin osuudella annetuista äänistä ei presidentiksi tulisi ketään voida valita. Tätä ratkaisua esityksessä ei perustella, vaikka se vaatimuksena rajaa osan tunnetuista vaalitapavaihtoehdoista keskustelun ulkopuolelle.

Kaksivaiheinen vaali, silloin kun ensimmäisellä kierroksella kukaan ei saa yli viittäkymmentä prosenttia annetuista äänistä, ei tosiasiallisesti toteuta vaalitavalle asetettua yksinkertaista määräännemistövaatimusta. Mikäli toisella kierroksella ehdolla olevat henkilöt edustavat esimerkiksi kumpikin vain maan porvarillisia puolueita, ilmeisenä vaarana on, että vaalin toisen kierroksen äänestysaktiivisuus laskee huomattavasti ja yhdessä sen kanssa, ettei vaalissa hylättyjä ääniä huomioida ehdotonta enemmistöä määriteltäessä, se johtaisi koko vaaliuudistuksen perusvaatimuksen romuttumiseen. Vaikka äänestysaktiivisuus toisella kierroksella ei merkittävästi laskisikaan, toisen kierroksen äänestystilanteessa suuri joukko äänioikeutettuja joutuisi äänioikeutta käyttäköseen joka tapauksessa luopumaan alkuperäisestä ehdokkaastaan ja äänestämään sellaista ehdokasta, jota hän ei valitsisi edes toissijaiseksi ehdokkaaksi, jos vaali toteutettaisiin yksivaiheisena suoran kansanvaalina, joka sisältäisi toissijaisen ehdokkaan äänestämismahdollisuuden.

Hallituksen esityksen perusteluissa ennakoidaan presidentin vaalitavasta käytävää keskustelua myös suoran kansanvaalin toteuttamistavan osalta pyrkimällä rajoittamaan ”hyväksytäviä” vaihtoehtoja. Ylimalkaisesti esityksen perustelut puhuvat hyväksymisvaalista, jolla tarkoitetaan yksivaiheista suoraa vaalia, jossa äänestäjä äänestäisi yhdellä äänestyskierroksella kaikkia niitä ehdokkaita, jotka hän katsoisi

voivansa hyväksyä tasavallan presidentiksi asettamatta näitä ehdokkaita kuitenkaan mihinkään ensisijaisuusjärjestykseen toinen toisiinsa nähden.

Esityksen mukaan ”tällainen vaalitapa poikkeaisi huomattavasti siitä, mihin äänestäjät Suomessa ovat tottuneet”. — Totta on, että tällainen vaalijärjestelmä, kuten kaikki muutkin suoran vaalin muodot, poikkeaa jyrkästi siitä, mihin äänestäjät Suomessa ovat tottuneet. Mutta miksi hallitus on esityksensä vaalitapavaihtoehtojen esittelyssä sitoutunut kaksivaiheiseen vaalitapamalliin? Minkä vuoksi suoran vaalin muut muodot — esimerkiksi suoran yksivaiheisen vaalin eri muunnelmat — eivät kelpaa keskustelun pohjaksi, kun eduskunnan nimenomainen päätös 2.6.1987 edellytti vain, että hallitus antaa esityksen suoran vaalin pohjalta, jonka eräänä vaihtoehtona esitettiin kaksivaiheista vaalia? Hallitus ei konkreettisesti arvioisaa kytke asettamaansa vaalitapamallia ja esittämänsä vaatimusta siitä, että valittavan ehdokkaan on saatava taakseen vähintään puolet hyväksytyistä äänistä, presidentin asemaa koskeviin johtopäätöksiin. Mikä merkitys kaksivaiheisella vaalitavalla ja enemmistövaatimuksella on presidentin tosiasialliselle asemalle?

Vaalitavan valintaa väitetään hallituksen esityksessä tasapainotettavan erällä muutoksilla presidentin valtaoikeuksiin. Esitykset valtaoikeuksien osittaiseksi vähentämiseksi pääministerin asemaa vahvistamalla ovat SKDL:n lähtökohtien kannalta esityksen myönteisin osa, mutta samalla on todettava, että ne ovat täysin riittämättömiä presidentin päätöksentekovallan parlamentarisoimiseksi.

Meidän mielestämme presidentin valtaoikeuksia on supistettava voimakkaammin kuin hallitus esittää. Presidentin päätöksenteon parlamentarisoimiseksi tasavallan presidentille kuuluva oikeus määrätä ennenaikaiset eduskuntavaalit tulisi siirtää eduskunnalle itselleen ja presidentin päätöksenteko tulisi sitoa valtioneuvoston kantaan. Pääministerin valinta olisi siirrettävä eduskunnan tehtäväksi. Eduskunnan aseman vahvistaminen ulkopoliittikan alueella voitaisiin toteuttaa laajentamalla eduskunnan oikeutta päättää kaikista tärkeistä valtiosopimuksista. Presidentin asetuksenantovalta ja lakien palauttamisoikeus sekä korkeimpien virkamiesten nimitysoikeus on siirrettävä valtioneuvostolle.

Näiden uudistusten avulla vuoden 1919 halli-

tusmuodon porvariston läpiajama monarkinen presidenttikeskineen valtiosääntömme voitaisiin muuttaa lähemmäksi kansanvallan ihanteita. Maamme ei tarvitse vahvoja yksinvaltiaita, vaan toimivan demokratian, jossa ratkaisut syntyvät demokraattisessa päätöksentekojärjestyksessä ja jossa minkään keskeisen yhteiskuntaryhmän edut ja tarpeet eivät tule syrjäytetyksi. Emme tarvitse kansanvallan pidäkkeiksi vahvaa presidenttiä, vaan toimivan ja koko kansan mielipiteitä aidosti heijastavan valtiosäännön.

Herra puhemies! Keskustelu todella tässä yhteydessä on ollut mielenkiintoinen, ja on syytä yhtyä niihin näkemyksiin, että tätä uudistusta on hyvin perinpohjaisesti ja asiallisesti käsiteltävä perustuslakivaliokunnassa. SKDL:n ryhmän taholta ollaan valmistautuneita nimenomaan asialliseen pohtivaan käsittelyyn ja myös siihen, että hallituksen esitykseen on mahdollista tehdä muutoksia.

Ed. Almgren: Herra puhemies! Valtiosääntökomitean mietintö 1970-luvulta on monessa suhteessa ajankohtainen. Se on myös nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen kannalta mielenkiintoinen. Komiteamietinnön ilmestymisestä on kulunut kohta 14 vuotta. Tosi asia on, että pienimpien puolueiden, joilla aina on ollut mahdollisuus tarkastella valtiosääntöasioita ilman puoluekohtaisia intressejä pelkäämään demokratian toimivuuden ja lisäämisen kannalta, edustama kanta on nyt vihdoin tullut myös suurimpien puolueiden ja siis myös hallituksen kannaksi.

Kansanvallan laajeneminen etenee joskus hitaasti. Valtiosääntökomitean enemmistö oli vielä 1975 sillä kannalla, että tasavallan presidentti on valittava eduskunnassa. Enemmistö oli yhden äänen varassa, mutta se oli joka tapauksessa enemmistö. Vähemmistö ilmaisi kantansa näin: "Vähemmistön, kuusi jäsentä, mielestä olisi ainakin vaalitoimituksen ensimmäinen vaihe suoritettava välittömällä kansanvaalilla." Kun sanoin, että kansanvallan laajeneminen etenee joskus hitaasti, on todettava, että nyt voimassa oleva laki on toteuttanut tämän komitean vähemmistön lausuman, kun viimeksi toimitettu tasavallan presidentin vaali tapahtui siten, että ensimmäinen vaihe oli välitön kansanvaali.

Tapahtuneet tosiasiat ja historiallinen kehitys osoittavat, miten pienimpien puolueiden edustajien kannanotot ovat oikeina tulleet hyväksy-

tyiksi. Juuri ne puolueet, joiden olemassaolo on oikeastaan vain harmittanut suurempia, edustivat jo keskustelun varhaisessa vaiheessa todellista kansanvaltaa. Syy on yksinkertainen. Pienempien puolueiden edustajat komiteassa ja muualla ovat olleet vapaita puoluekohtaisista vallantavoitteluyrityksistä ja siitä, että esimerkiksi tasavallan presidentin vaali kytketään tapauskohtaisesti tiettyyn henkilöön tai henkilöihin. Vapaa periaatteellinen keskustelu ja siitä johtuvat kannanotot ovat valtiosääntöä koskevissa kannanmäärityksissä todellista demokratiaa. Puoluekohtainen taktikointi ja kulloinkin vallitsevat henkilöasetelmat ja puoluekohtaiset edut eivät koskaan edistä todellisen kansanvallan etenemistä.

Valtiosääntökomitean mietintöön 1975 liittyi neljän puolueen, kristillisen liiton, SMP:n, perustuslaillisten ja liberaalien kanta. Nämä puolueet ilmoittivat mielipiteenään, että on siirryttävä järjestelmään, joka on tarvittaessa kaksivaiheinen suora kansanvaali. Nyt vihdoin hallituksen suuremmat puolueet ovat omaksuneet ajatuksen kansanvaltaisimmasta presidentinvaalitavasta.

Kristillisen liiton mielestä on jatkuvasti painotettava sitä, että tasavallan presidentin vaalitapa on tyystin irrotettava päiväkohtaisesta poliittisesta tilanteesta ja ahtaista puoluekohtaisista tulevaisuuteen tähtäävistä etukäteislaskelmista. Jokaisella puolueella on oikeus tehdä laskelmia ja laatia etukäteissuunnitelmia. Niiden tekeminen ei saa kuitenkaan häiritä tärkeiden kansanvallan perusperiaatteiden soveltamista väärällä tavalla. Historiallinen tosiasia on joka tapauksessa, että pienimmät puolueet edustivat ainoina sitä kantaa, joka nyt vihdoin on tullut myös hallituksen kannaksi. On näytetty toteen se seikka, että valtiollisen ajattelun kaukokatseisuus ei aina asu siellä, missä päivänpoliittinen etuilu ja kylmä laskelmointi paljastavalla tavalla ajaa todellisen kansanvallan edelle.

Kaikissa antamissaan vastauksissa kristillinen liitto on hyväksynyt suoran kaksivaiheisen kansanvaalin. Hallituksen esityksen pääkohdat saavat siis myös nyt kristillisen liiton hyväksymisen. Annamme kannatuksemme suoralle, tarvittaessa kaksivaiheiselle kansanvaalille, vaalien yksipäiväisyydelle, toimikausien rajoittamiselle ja presidentin valtaoikeuksien tarkistamiselle.

Eduskunnan hajottaminen on vakava poliittinen toimenpide. Näyttää siltä, että joissakin tapauksissa hajottamista on pidetty enemmän puoluepoliittisiin päämääriin pyrkivänä takti-

koimisena kuin vakavan poliittisen kriisin laukaisijana. Jotta välttyttäisiin puoluepoliittisilta intrigoineilta, on välttämätöntä saada aikaan laajempi periaatteellinen näkökulma valtiösääntökysmyksiin. Pääministerin ja eduskuntaryhmien kytkeminen hajotuspäätöksiin on mielestäni oikea toimenpide. Toimenpiteellä pyritään siihen, että tärkeä päätöksenteko jakaantuisi kansanvaltaisemmalla tavalla kuin nykyisin.

Kun kristillinen liitto vastasi aikanaan oikeusministeriön kirjelmässä esitettyihin kysymyksiin, se lähti siitä, että presidentin toimikaudet on rajattava kahdeksi. Vastaus sisälsi ajatuksen, jonka mukaan myös jo istutut toimikaudet on otettava lukuun. Ajatus ei lähtenyt lainsäädännön taannehtivuusajattelusta vaan siitä, että kaksitoista vuotta on kaikissa tapauksissa riittävä aika yhdelle ihmiselle. Kahdentoista vuoden aikana kuka tahansa antaa parhaat voimansa isänmaan käyttöön. Kun rajausta tehdään, välttytään myös niin sanotulta hovinmuodostukselta. Ainakin sellaisen syntyminen on pitkän valtakauden aikana mahdollinen, riippumatta siitä, kuka tasavallan presidentin tehtävää hoitaa. Juuri tähän yksityiskohtaan kristillinen liitto toivoo perustuslakivaliokunnan paneutuvan erityisen tarkasti.

Hallituksen esityksen mukaan kausirajoitus on määritelty siten, että rajoitus ei koskisi ennen lain voimaantuloa päättäneitä toimikausia. Taannehtivuusajatus toteutuu jollakin tavalla joka tapauksessa myös hallituksen esityksen mukaan.

Kristillinen liitto pitää oikeana sitä, että eron myöntäminen hallitukselle ja yksittäiselle ministerille tehdään nyt perustuslain tasolla selväksi.

Kristillinen liitto on vastauksessaan oikeusministeriölle katsonut, että valtioneuvoston jäsenen on oltava syntyperäinen Suomen kansalainen. On tietysti myönnettävä, että olosuhteet, erityisesti poliittiset olosuhteet ovat aivan erilaiset kuin vuonna 1919, jolloin hallitusmuoto säädettiin.

Nykyinen perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja on julkisuudessa ottanut kantaa hallituksen esitykseen. Hän pitää syntyperävaatimuksesta luopumista siinä muodossa, kuin hallitus esittää, turhan radikaalina. Hänen mukaansa asianomaiseen ”pykälään pitäisi harkita lisäystä, jonka mukaan henkilöstä voisi tulla ministeri vasta, kun hän on ollut Suomen kansalainen tietyn ajan”. Perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja katsoo, ettei Suomen kansalai-

sestakaan voi tulla ministeriä, ellei hän ole ollut Suomen kansalainen 18:aa vuotta.

Kristillisen liiton yhtenä perusteluna on ollut muun muassa se, että on suuri ero siinä, onko syntynyt Suomessa ja saanut koulusivistyksensä ja elämänsä varhaisvuosina yhteiskunnallisen kasvatuksensa suomalaisesta elämänmuodosta vai ei. Katsomme, että on suuri ero, onko ”lähes” syntyperäinen suomalainen vai sellainen henkilö, joka on saanut sivistyksensä ja koulutuksensa aivan toisenlaisen elämänmuodon keskellä ja esimerkiksi vasta täysi-ikäisenä muuttanut tähän maahan. Eräissä tapauksissa syntyperäisyydellä ja ei-syntyperäisyydellä on vain vähäinen ero, toisissa tapauksissa ero on huomattava.

Hallitus ilmaisee omissa perusteluissaan ne ajatukset, jotka vaikuttivat kristillisen liiton kantaan ministereiden syntyperäisyyttä harkittaessa. Jos syntyperäisyysvaatimus poistetaan, myös pääministeriksi voisi tulla henkilö, joka ei ole syntyperäinen Suomen kansalainen. Pääministeri toimii tasavallan presidentin sijaisena kaikin valtaoikeuksin. Presidentin tehtäviä saattaisi siis hoitaa henkilö, joka ei ole syntyperäinen Suomen kansalainen. Hallitus vähättelee asian merkitystä toteamalla, että ”presidentin sijaisena toimiminen kuitenkin on aina luoteeltaan vain tilapäistä ja useimmiten myös lyhytaikaista”. On kuitenkin huomautettava, että presidentit eivät ole olleet, mahdollisesti eivät ole tulevaisuudessakaan eilisen teeren poikia. Vakavat sairastumiset ja kuolemantapaukset voivat aiheuttaa jopa kuukausien mittaisen viransijaisuuden.

Kristillinen liitto pitää oikeana sitä, että hallitusohjelma tuodaan tiedonantona eduskunnan käsittelyyn.

Herra puhemies! Kristillisen liiton eduskuntaryhmä varaa itselleen oikeuden palata asiaan lain yksityiskohtaisessa käsittelyssä varsinkin sen vuoksi, että meillä ei ole edustusta perustuslakivaliokunnassa.

Ed. P u s k a : Herra puhemies! Käsittävänä oleva hallituksen esitys Suomen hallitusmuodon muuttamiseksi on ilmeisesti merkittävin itenäisyytemme aikana hallitusmuotoon tehty muutos, minkä vuoksi asiaan on syytä suhtautua todella kaikella huolellisuudella. Presidentin vaalitapaa koskevista ratkaisuista päätettäessä, kuten täällä on jo monta kertaa todettu, on voitava irrottautua tämän hetken poliittisista asetelmista ja mahdollisista henkilötaktisista

kysymyksistä ja mietittävä, mikä on maan etu tässä asiassa seuraavien vuosikymmenien kuluessa.

On ilmeistä että väestön piirissä vallitsee varsin suurta valmiutta muutoksiin. Samaa on sanottava eduskuntapuolueitten tilanteesta myös keskustan osalta. Tässä tilanteesta ja muutoksen tärkeys huomioon ottaen on valitettavaa, että lopullista valmistelua ei voitu tehdä parlamentaarisessa toimikunnassa, vaan että hallitus antoi asiasta yksipuolisen esityksensä. Tämä keskustelu on osoittanut, kuinka paljon kysymyksiä asiassa on. Tässä mielessä on tietysti hyvä, että eduskunnassa ja valiokunnalla on runsaasti aikaa asian käsittelyyn.

Tässä mielessä ja evästyksenä valiokuntakäsittelylle haluan lyhyessä puheenvuorossa puutua presidentin vaalitapaa koskevaan osaan. Hallitushan esittää tasavallan presidentin valitsemista suoralla kaksivaiheisella kansanvaalilla.

On aivan ilmeistä, että yleinen mielipide on kypsynyt kannattamaan presidentin valintaa suoralla kansanvaalilla. Se on kansanvallan periaatteiden mukaista ja on omiaan korostamaan tasavallan presidentin asemaa. Sen sijaan ei ole suinkaan samantekevää, millä tavalla suora kansanvaali toteutetaan eli miten menetellään tilanteessa, vieläpä ilmeisen usein toteutuvassa tilanteessa, jossa kukaan ehdokkaista ei ole saanut yli puolta annetuista äänistä. Hallitus ehdottaa tässä Ranskassa noudatettavaa käytäntöä, jolloin kahden eniten ääniä saaneen ehdokkaan välillä järjestettäisiin neljän viikon kuluttua uusi vaali.

On outoa, että tässäkin näin tärkeässä kysymyksessä hallituksen esityksessä ei tarkemmin selvitetä eri vaihtoehtoja kansanvaalin toteuttamiseksi, niiden etuja ja haittoja. Niin sanottuun Ranskan malliin liittyy useita ongelmia, joihin hallituksen esityksen perusteluissa kyllä viitataan. "Ehdotetun vaalitavan on toisaalta katsottu helposti johtavan sellaisiin vastakkaisasetteluihin, jotka eivät hyvin soveltuisi meillä voimassa olevaan monipuoluejärjestelmään. Tästä mahdollisesti seuraavia ennalta arvaamattomia haittavaikutuksia ei kuitenkaan ole syytä liioitella verrattaessa niihin etuihin, joita voidaan katsoa saavutettavan toteutettaessa laajasti toivottua kansalaisen suoraa vaikutusmahdollisuutta olennaisesti lisäävää uutta vaalitapaa."

Kysymys onkin siitä, löytyykö sellainen suoran kansanvaalin toteuttamistapa, jossa näitä ilmeisiä haittoja voitaisiin poistaa ilman vastaa-

via uusia ongelmia. Hallituksen esityksen perusteluista käy edelleen ilmi, että esitettyä Ranskan mallia toteutetaan vain kolmessa tarkastelun kohteena olleista maista, Ranskan lisäksi Itävallassa ja Portugalissa. Muissa maissa presidentin valinta tapahtuu muilla tavoilla, esimerkiksi Islannissa ja Irlannissa yksivaiheisella suoralla kansanvaalilla.

Esitetyn kaksivaiheisuuden haitat ovat sekä poliittisia että käytännöllisiä. Käytännölliset ongelmat muodostuvat siitä, että pitkäkhön vaalikampanjan, ennakkoonäestysten ja varsinaisen vaalin jälkeen alkaa neljän viikon uusi vaalikampanja, uusi ennakkoonäestys ja uusi vaali. Toinen kierros aiheuttaa melkoiset lisäkulut sekä valtiolle että vaalikampanjaa käyville tahoille. On myös epäiltävä, että kansalaiset voivat vaalikampanjan pitkittyessä entistä enemmän kyllästyä jatkuvaan vaalikampanjointiin.

Vakavampi kysymys tietysti on esitetyn kaksivaiheisuusratkaisun poliittiset ongelmat, joita havaitsin myös ed. Helteen äsken pohdiskelleen yllättävän samansuuntaisesti kuin itse tulen tekemään. Kun toisella kierroksella on vastakkain kaksi ensimmäisellä kierroksella eniten ääniä saanutta ehdokasta ja kun vaalia edeltää neljän viikon ilmeisen kiihkeä vaalikampanja, on tämä kiistattomasti omiaan edistämään väestön poliittista kahtiajakautumista ja korostamaan poliittisten vastakkaisasettelujen kärjistymistä. Tätä on perinteisesti pidetty Suomessa epäsuotavana. Liittyyhän esimerkiksi presidentti Kekosen elämäntyö huomattavalta osaltaan kansallisten vastakkainasettelujen lieventämiseen ja kansalaissovun edistämiseen. Halutaanko nyt edistää päinvastaista kehitystä?

Minusta suomalainen monipuoluejärjestelmä ja joustava yhteistyö yli poliittisen keskiviivan ja monipuoliset hallitusvaihtoehdot sekä suhteellisen laaja konsensus kansallisesti keskeisissä kysymyksissä ovat kansallisesti kannatettavia pyrkimyksiä, joita vaalien kahden ehdokkaan toinen kierros voi selvästi heikentää. Kysymys ei todellakaan ole mistä tahansa tapahtumasta, vaan syvällisesti seuraavat kuusi vuotta maan poliittista elämää dominoivasta tapahtumasta.

Kuten hallituksen esityksenkin perusteluissa viitataan, suora kansanvaali on omiaan vahvistamaan presidentin asemaa. Tähän esitetään eräitä esityksen mukaan tasapainottavia muutoksia. Ongelmallisempaa ja vähemmälle huomiolle on jäänyt, että toisen kierroksen vaalikampanjassa puolueet joutunevat useimmissa

tapauksissa sitoutumaan jompaankumpaan vaihtoehtoon. Kun tähän liittyy neljän viikon kiihkeä julkinen vaalitaistelu, on se omiaan jakamaan myös puoluekenttää kahdeksi kiinteämmäksi ryhmäksi.

Voidaan hyvällä syyllä sanoa, että tällaisissa vaaleissa luodaan pitkälti seuraavien kuuden vuoden hallituskoalition pohja. Tätä ei voida pitää parlamentarismin ja eduskunnan aseman korostamisen kannalta kovin suotavana tilanteena. Tiedämme lähihistoriasta, miten ns. presidenttipeli on nykyisenkin hallitusmuodon aikana heijastunut hallituskoalitioihin, mitä ei tietysti sinänsä ole välttämättä pidettävä pelkäämisenä. Esitettyssä mallissa tulee tämä kuitenkin mitä ilmeisimmin selvästi lisääntymään, kun puolueiden sitoutuminen todella korostuu neljän viikon julkisen vaalikampanjan aikana, jossa presidenttiehdokkaiden kannalta on toisaalta tärkeää saada riittävä puoluekoalitio taakseen. Tämä on selvästi omiaan jäykistämään parlamentarismia ja johtamaan presidenttijohtoisen hallituspolitiikan painottumiseen eduskunnan vallan kustannuksella.

Näin ollen voidaan kysyä, eikö olisi löydettävissä Suomen oloihin paremmin sopivaa mallia, jossa yhdistyisivät suoran kansanvaalin edut, mutta jossa ei olisi Ranskan mallin mukaisia ilmeisiä haittoja. Todennäköisesti tällaisia olisi useampiakin. On todella valitettavaa, että hallituksen esityksessä ei näitä laajemmin pohdittu ja analysoitu. Esimerkkinä voidaan ottaa malli, jossa äänestäjä äänestää ensisijaista ja toissijaista ehdokasta. Ellei kukaan ehdokkaista saa ykkösäänten enemmistöä, tulee valituksi se, joka saa eniten ääniä yhteensä. Lienee varmasti useita muitakin riittävän yksinkertaisia, selkeitä ja tarkoituksenmukaisia suoran yksivaiheisen kansanvaalin malleja. Oli todella mielenkiintoista kuulla, että tämä pohdintani meni varsin paljon yksiin ed. Helteen äsken käyttämän puheenvuoron kanssa.

Toivoisinkin lopuksi, herra puhemies, että valiokunnassa pohdittaisiin tätä presidentin vaalitapakysymystä riittävän perusteellisesti, jotta voitaisiin löytää juuri Suomen oloihin sopiva ja suomalaisia poliittisia perinteitä tukeva vaalitapa, joka turvaisi kansalaisten tahdon toteutumisen ja kansalaisten suoran päätöksenteon, mutta jossa voitaisiin välttää ns. Ranskan mallin toisen vaalikierroksen monet ilmeiset ja mielestäni varsin huomattavat ongelmat. Käsitakseni mukaan tällainen olisi sopiva suoran yksivaiheisen kansanvaalin malli, johon asiaan

toivoisin ja uskon valiokunnan riittävän avoimella mielellä paneutuvan.

Oikeusministeri Louekoski: Herra puhemies! Niin kuin arvata saattoi, keskustelusta on tullut hyvin mielenkiintoinen ja monia tämän tärkeän hallituksen esityksen yksityiskohdista ja periaatteita eri tahoilta valottava. Puutun esille tulleisiin asioihin eräiltä osin.

Täällä on moitiskeltu, niin kuin odotinkin, asian valmistelua monella tavalla. On sanottu, että asia on tuotu liian hätäisesti eduskuntaan. Opposition kanssa ei ole riittävästi keskusteltu. Olisi pitänyt valmistella tällainen asia vähintäänkin parlamentaarisisessa komiteassa, joka olisi perusteellisesti oikeusoppineitten kanssa käynyt läpi koko uudistuksen. On sanottu, että sekä lakiteksti että perustelut ovat liian teknisiä ja lyhyitä. Ne eivät sisällä kaikkia teoreettisia mahdollisuuksia, eivätkä vertailuja siitä, mikä malli Suomeen nyt parhaiten tässä tilanteessa tai joskus myöhemmin sopisi. Lisäksi on sanottu, että lainopillinen valmistelu on kovin puutteellinen.

Kun olen kuunnellut puheenvuoroja ja tehnyt niistä muistiinpanoja ja tutustunut siihen materiaaliin, jota eri eduskuntaryhmien ja puolueitten taholta asiasta on oikeusministeriöönkin toimitettu, olen voinut havaita, että sellaista komiteaa, kaikkein vähiten parlamentaarista, ei ole olemassakaan, joka voisi tästä asiasta lyhyellä toimitusajalla — tarkoitan nyt yhden eduskuntakauden mittaista — laatia sellaisen hallituksen esityksen, jonka taakse olisi odotettavissa kahden kolmasosan enemmistö.

SKDL:n eduskuntaryhmä, deva ja SKP ovat kukin erikseen toimittaneet oikeusministeriöön kirjallisen lausunnon. Sikäli lausunnot ovat hyvin yksituumaisia, että niissä lähdetään presidentin vaalin siirtämisestä eduskunnalle. Sillekin vaalitalvalle on löydettävissä kansanvaltaisia perusteluita.

Toiseksi on laajasti puolustettu hyväksymisvaalin tapaista menettelyä. Meillä on ollut, arvoisat edustajat, tähän saakka ja on vieläkin hyväksymisvaalit voimassa. Valitsijamiesten toimittama presidentinvaali on mitä suurimmassa määrin hyväksymisvaali. On nimittäin lähdettävä siitä, että valitsijamiehet jos ketkään tuntevat presidenttiehdokkaat hyvin, eivät ole sidottuja välttämättä juuri omaan ehdokkaaseensa, vaan joutuessaan vaalia toimittamaan voivat nyt voimassa olevan vaalitavan mukaan valita rekisteröidyistä ehdokkaista sopivimman,

sen jonka useimmat heistä hyväksyvät. Aikaisempi vaalijärjestelmä oli vielä väljempi. Voitiin valita kuka hyvänsä vaalikelpoinen Suomen kansalainen tasavallan presidentiksi valitsijamiesten toimesta, siis hyväksyminen aivan äärimmilleen vietyä.

Nyt vaalijärjestelmää ollaan kehittämässä suoran kansanvaalin suuntaan. Silloin vaalimeistelyssä haetaan enemmistöä jonkun ehdokkaan taakse. Silloin ei mielestäni voi ajatella, että järjestelmästä tehtäisiin monimutkainen. Tavallinen äänestäjä ei poliittisia koukeroita ymmärrä eikä haluakaan ymmärtää, vielä vähemmän pelailua erilaisilla ehdokasasetelmilla, vaan hänen vaalijärjestelmänsä täytyy olla selkeä. Sen täytyy perustua enemmistön hakemiseen.

Kun tällaiseen järjestelmään nyt hallitus ehdottaa siirryttäväksi, huomautan siitä, että ne pelisäännöt, jotka ilmeisestikin tulevat aikaan hyväksytyiksi suorana kaksivaiheisena vaalina, tulevat vaikuttamaan koko presidentinvaalijärjestelmään siitä alkaen, kun erilaiset poliittiset ryhmittymät hakevat ja asettavat presidenttiehdokkaat. Huomautan tästä seikasta siitä syystä, että en ole kuullut kenenkään tähän puoleen asiassa vielä kiinnittävän huomiota. Uudet pelisäännöt tulevat vaikuttamaan koko prosessiin sen ensimmäisestä vaiheesta alkaen. Sitten toimitaan niillä säännöillä.

Ehdokas haetaan sellaisten henkilöitten joukosta, jonka uskotaan tulevan valituksi enemmistövaalissa. Toisin sanoen hyväksymismenettely eräällä tavalla otetaan huomioon jo ehdokkaita aseteltaessa. En jatka tästä tässä yhteydessä sen enempää, mutta uskon vakaasti, että näin käy.

Toinen asia, joka keskustelussa on ollut painokkaasti esillä, on vaalikamppailun pituus. Ed. Puska viimeksi kauhisteli sitä, kuinka pitkä kampanja — ennakkovaaleja ja vaali ja uudelleen sama — aiheuttaa varmaankin sovitattomia ristiriitoja poliittiseen kenttään. Näin voi olla. Pitkä, repivä vaalikamppailu, jossa asetetaan vastakkain tietyt henkilöt, poliittiset systeemit, julkisten tiedotusvälineitten kautta kampanjoidaan ensimmäisestä palkinnosta, presidentin paikasta, todella saattaa vaikuttaa hajottavasti suomalaiseen poliittiseen kenttään. Kun on kysymyksessä henkilövaali, se saa varmasti erittäin suuren huomion kansalaisten keskuudessa. Näinhän täytyy ollakin, kun suoraan henkilövaaliin ollaan pyrkimässä.

Tämä seikka otettiin huomioon ehdotusta

tehtäessä. Oikeusministeriössä pyrittiin löytämään sellainen menettely, sellainen aikataulu, jossa mahdolliset vauriot olisivat pienimmät. Mutta suomalainen äänestäjä on sellainen, ettei hän hyväksy kovin lyhyttä toimitusaikaa. Tuskin hän hyväksyy sellaista vaalijärjestelmää, jossa ennakkovaaleja olisi sanokaamme reilusti viikkoa lyhyempi, tai sellaista järjestelmää, että ennakkovaaleja ei toisella tai toisella kierroksella olisi lainkaan.

Jos olisi mahdollista saada aikaan sellainen vaalijärjestelmä, jossa ennakkovaaleista luovutaan tai siitä nyt ehdotetusta vielä oleellisesti lyhennetään, silloin kampanja-aika voitaisiin puristaa varsin lyhyeksi ja päästäisiin siihen, että vaalit olisivat ohi lyhyen aikataulun puitteissa, esimerkiksi niin että ensimmäisen ja toisen kierroksen välillä olisi vain kaksi viikkoa. Nykyisen ajattelutapamme mukaan tämä näyttää aivan mahdottomalta. Sitä muun muassa olen tarkoittanut, kun olen julkisuuteen yrittänyt selvittää, että hallituksen ehdotus ei ole mikään Ranskan malli, vaan tämä on supisuomalainen malli. Se johtuu meistä suomalaisista, jotka haluamme erittäin varman, helpon äänestystavan niin, että kaikissa oloissa kaikki voisivat äänestää. Jos tästä vaatimustasosta luovutaan, niin sitten vaalikampanjointi voidaan tehdä lyhyeksi, ensimmäisen ja toisen kierroksen väli hyvinkin lyhyeksi.

Tässä yhteydessä muistutan siitä, että muun muassa Tanskassa sikäläisen parlamentin hajottaa päätöksellään pääministeri ja uudet vaalit voidaan pitää, niin kuin viimeksi viime syksynä, kolmen viikon kuluttua hajotuspäätöksestä yhtenä arkipäivänä, ja sillä siisti. Se on pohjoismainen demokratia. Ei sitä kukaan ole asettanut kysymyksenalaiseksi. Valmius käydä äänestämässä tästä huolimatta on paljon suurempi kuin Suomessa. Meillä suomalaisilla ehkä käytäytyminen muutenkin on näissä asioissa jähmeämpää. Me tarvitsemme pitemmät ajat lämmetäksemme.

Eräs hallituksen esityksen yksityiskohta kaipa minunkin puoleltani kysymysmerkin peräänsä. Se on palkkiosäännös, johon ed. Helle kiinnitti huomiota presidentiksi valitun henkilön kohdalla. En ole löytänyt parempaakaan paikkaa, mihin sen voisi kirjoittaa, mutta en ole aivan vakuuttunut, onko tämä palkkiosäännös sen väärä asia, että sen tulee olla valtiosäännössä. Eduskunta ja perustuslakivaliokunta tulevat varmaankin ilman eri kehotustakin tämänkin asian tarkemmin tutkimaan, mutta totean, että

tästä ei hallituksen piirissä kovin pitkälle meneviä keskusteluja käyty. Katsottiin kuitenkin, että asia on lain tasolla järjestettävä, ja kun se tässä nousi keskustelun kohteeksi, ratkaisuehdotus näkyi hallituksen esityksestä.

Vielä kiinnitän huomiota siihen huoleen, joka monilla puhujilla on ollut eduskunnan asemasta. Eduskunnalla on poliittisena vallankäyttäjänä se asema, minkä se haluaa itsellään pitää — hallituksen muodostamisen yhteydessä, ministerin vaihdosten yhteydessä, monissa muissa poliittista elämää ohjaavissa tapahtumissa. Se on meistä kansanedustajista itsestämme kiinni, millainen valta eduskunnalla käytännön politiikan toiminnan ohjaamisessa on.

Liian usein tyydytään siihen, että sanotaan eduskuntaan tuotavan valmiiksi pureksittuja esityksiä, sellaisia, joista mitään ei saa muuttaa. Nytkin on kaipaillu sellaista esitystä. Monet puhujat ovat kaivanneet esitystä, joka olisi paremmin valmisteltu. Minä rohkensisin sanoa, että sellaista valmistelua tässä asiassa ei olisi voinut toteuttaakaan, joka olisi kaikkien mieleen, tuskin edes sellaista, joka olisi hallituksen esityksen muodossa jo suoraan tyydyttämässä vähintään 2/3 edustajista. (Ed. E. Laine: Ministeri tukee muutoksia!) — Minä en muutoksia tue, mutta sanoisinko niin, että kun tämä kuuluisa pallo on nyt eduskunnalla, niin se pallo on kyllä oikeankokoinen, oikeanpainoinen ja se on tehty oikeista tarpeista, mutta hallitus ei ole lähtenyt kään siitä, etteikö eduskunta voisi sitä vähän muovaila sopivaan muotoon.

Vielä useat puhujat ovat kiinnittäneet huomiota ministereitten nimittämisen ja erottamisen järjestelmään. Ed. Pokka totesi hallinnossa yleensä periaatteena olevan, että ”joka nimitää, se erottaa”. Tästä yleisestä hallinnollisesta periaatteesta lähtien monet oikeusoppineet ovat tulkinneet myös valtiosääntöämme niin, että kun tasavallan presidentti nimittää valtioneuvoston jäsenet, hänellä on oikeus myös erottaa heidät. Sitä paitsi valtiokäytännössä on niin, että ministeri ei voi toimia nauttimatta tasavallan presidentinkin luottamusta, vaikkei sitä expressis verbis missään sanotakaan.

Tämä on aika selkeä käytäntö eräältä kantilta. Kun valtiosäännössä tässä asiassa on aukko ja tasavallan presidentin ja valtioneuvoston suhteisiin puututaan, on mitä luonnollisin asia, että se aukko täytetään. Palaan toisin sanoen puheenvuorooni, jonka käytiin jo aikaisemmin tässä keskustelussa, ettei saa jättää enää arvailuille sijaa, kuinka säännös tältä osin on. Nyt

ehdotetaan kirjoitettavaksi valtiosääntöön selvät säännökset siitä, millä tavalla ministeri eroaa tai erotetaan. Toistan senkin vielä, etteivät nämä prosessisäännökset valtiosäännön tasolla koskaan voi olla niin täydellisiä, että ne poistaisivat tarpeen ottaa huomioon poliittisen elämän ja valtioelämän käytäntöä.

Ed. Rehn (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen erittäin iloinen siitä, että oikeusministeri Louekoski on tavallaan samaa mieltä kuin moni täällä siitä, että neljän viikon kausi molempien vaalien välillä on liian pitkä. Mutta samalla mielestäni hänen ajattelussaan on määrättyä epäjohtomukaisuutta, kun hän ensin meille esittää, että pelisäännöt nyt täysin muuttuvat ja olemme uudessa tilanteessa, mutta kuitenkin aliarvioi äänestäjäkuntaa ja väittää, että he eivät voi suhtautua nopeasti uuteen tilanteeseen ja pitää vanhojen ajatustapojen mukaan tässä liikkua eikä nopeaa uusintavaalia voi ajatella. Minä kyllä luotan suomalaisen äänestäjäkuntaan, että heillä on kaikki mahdollisuudet nopeastikin toimia lyhyemmässä ajassa, jotta mielenkiinto vieläkin pysyisi.

Sitten jäin auttamatta kaipaamaan kommenttia siihen kohtaan, johon niin moni on kiinnittänyt huomiota. Myöskin itse kiinnitin tähän huomiota, nimittäin pääministerin rooliin eduskuntaa hajotettaessa varsinkin siinä tapauksessa, että hallitus ehkä on saanut jo eduskunnalta epäluottamuslauseen. Kuitenkin pääministeri voi antaa lausunnon ja joutuu antamaan ratkaisevan lausunnon siitä, onko eduskunta hajotettava. Tähän todellakin moni meistä olisi halunnut saada kommentin.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kiitän ministeri Louekoskea erittäin asiallisesta vastauspuheenvuorosta tässä vaiheessa. Periaatteessa luulen, että me kaikki olemme aivan samaa mieltä siitä, että eduskunnalla on täsmälleen se valta, minkä se haluaa käyttää näissä valtiosääntöönkin liittyvissä asioissa. Mutta jos keskustellaan erikseen tästä eduskunnan asemasta silloin, kun sen työskentelyn kannalta tärkeimmät ratkaisut eli hallituksen nimittäminen ja muodostaminen suoritetaan, perustuslaissa on selkeästi sanottu, että valtioneuvoston jäsenet nimittää presidentti syntyperäisistä Suomen kansalaisista, niin kuin tällä hetkellä sanotaan, niin miten se eduskunnan vaikutusvalta sitten käytännössä oikein on?

Puheenvuorossani puhuin, että eduskunnan puhemiehen ja eduskuntaryhmien asemaa on vahvistettava, ja että jonkinlaista kuulemismenettelyä tässä yhteydessä valtiosääntöön kirjattavaksi ehkä kaivattaisiin, koska tällä hetkellä eduskunta on täysin pihalla. Se katselee vierestä ja lukee lähinnä lehdistä, mitä tapahtuu, eikä se oikein enää nykyaikaiseen parlamentarismiin sovellu.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen samaa mieltä kuin ed. Pokka tuossa puheenvuoronsa alussa, että ministeri Louekosken puheenvuorot täällä ovat olleet asiallisia, ja olisi tietysti ollut vahinko, jos hän olisi viime päivinä joutunut ulos hallituksesta. Mutta ei siitä sen enempää. Kun ministeri Louekoski totesi, että jos vaalijärjestelmää muutetaan tähän tapaan kuin esitys on, niin se vaikuttaa koko vaaliprosessiin, jo ehdokasasetteluun jne. Tämä on aivan totta. Mutta kun ministeri totesi, että tähän ei ole tässä keskustelussa puututtu, niin mielestäni siihen on puututtu ainakin sillä tavalla kuin itsekin totesin, että tämä kaksinapaistaa politiikkaa. Se sisältää nähdäkseni myös tämän ehdokasasettelun, joten siltä osin haluaisin tämän korjata.

Toinen asia, johon haluan puuttua, on enemmistön käsite. Hallitus lähtee siitä, että enemmistö voidaan saavuttaa ainoastaan yli 50 %:n äänisaaliilla, mutta meillä on maailmassa olemassa monia enemmistövaaleja ja myös Suomessa käytetään valintajärjestelmiä. Kun yksi on valittava, riittää, että saa enimmät annetuista äänistä, vaikka enin ei olisikaan vähintään puolta annetuista äänistä. Ja tätä todella kaipaavat myös näistä pohdintoista enemmän kuin tähän asti.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ministeri Louekoski vastaupuheenvuorossaan totesi, että eduskunnalla on se valta, jonka se omalla toiminnallaan käytännössä ottaa. Nyt kuitenkin hallituksen muodostamistilanteessa minusta hallitus on tätä uudistusta valmistellessaan jättänyt, ilmeisesti ihan tarkoituksellisesti, käsittelemättä eduskunnan roolin. Tällä hetkellähän tosiasiaa tilanne on, että viitaten jo keväeseen 87, eduskunnassa katseltiin lähes syrjästä hallituksen muodostamistilannetta, koska hallitusmuodon mukaan valtiosääntö antaa presidentille tässä kysymyksessä erittäin laajat valtaoikeudet. Meillähän sisäpolitiikka on hyvin hallitusvetoista ja samalla

presidenttivetoista. Ja tässä mielessä, jos kerran aiotaan ylimpien valtioelinten toimivaltasuhteita siinä tilanteessa jotenkin suhteuttaa, kun presidentti saa valtansa suoraan kansalta, nyt käsitteäkseni vähin, mitä olisi pitänyt tehdä, olisi ollut, että eduskunnan mahdollisuutta vaikuttaa hallituksen muodostamistilanteeseen olisi toki pitänyt lisätä. Se olisi pitänyt kirjata valtiosääntöön eduskunnan puhemiehen aseman ja eduskuntaryhmien aseman korostamiseksi.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Louekoski sanoi, että kun tämä uusi suora vaalitapa toteutuu, niin kaikki todellakin muuttuu. Minun mielestäni täällä on tänään puhuttu hämmästyttävän vähän siitä, mitä kaikkea me menetämme, kun siirrymme tähän uuteen suoraan vaalitapaan. Täällä on kyllä sanottu, että presidentin valta kasvaa tämän uuden järjestelmän ansiosta, ja että tästä tulee presidenttivetoinen poliittinen kulttuuri. Mutta aika vähän on puhuttu siitä kielteisestä seurauksesta, joka liittyy siihen, että koko se todella laaja poliittinen prosessi, joka liittyy valitsijamiesvalintoihin, jää nyt pois, ja tilalle tulee aivan erityyppinen prosessi, joka ei ole kansanvaltainen ja jossa nimenomaan pienet ryhmät eivät pysty millään tavalla tuomaan ääntänsä, ehdokastaan, esille.

Tästä tulee käytännössä kolmen suuren ehdokkaan vaalit, joihin liittyy hyvin varhaisessa vaiheessa paljon sopimista erilaisista asioista. Mielestäni tämä on väärään suuntaan menevä uudistus ja tulee käytännössä johtamaan siihen, että tällä systeemillä saamme hyvin monta vuotta eteenpäin taatusti sosialidemokraattisen presidentin ja kokoomuslaisen pääministerin.

Oikeusministeri Louekoski: Rouva puhemies! Ed. Helteen kommentti siitä, että olipa hyvä, että minulla piti hermot enkä hätäillyt eroamisellani ja päästiin keskustelemaan täällä, oli hyvin rakentava. Sitä paitsi minun eroni olisi mennyt vähin äänin.

Ed. Rehn totesi mielipiteenään, että hallitus ikään kuin aliarvioi äänestäjiä, ja että olisi pitänyt voida reilummin muuttaa vaalitapaa ja tekniikkaa, kuinka äänestetään ja minkälaisella aikataululla. Näin ei ole asianlaita. Ed. Rehn muistaa yhtä hyvin kuin minäkin, että kun edellisellä kerralla uudistettiin vaalitapaa, ei päästy edes yksipäiväiseen vaaliin. Ei voitu toisen päivän äänestysaikaa lyhentää eikä pienempiäkään muutoksia kuin mistä nyt on kysymys, toteut-

taa. Nyt on kuitenkin otettu sellainen askel, että ennakkoonestysaikaa lyhennetään ja vaali on yksipäiväinen. Uskon, että ajan myötä ollaan valmiimpia paljon pitemmälle meneviin uudistuksiin tekniikan kehityksen ja ihmisten valitustason nousun myötä.

Toinen asia on pääministerin rooli. Pääministerin niin kuin valtioneuvostonkin rooli tässä tietoisesti pyritään nostamaan nykyistä korkeammalle juuri siitä syystä, että tasavallan presidentin päätöksentekoa eräissä asioissa halutaan sitoa parlamentaariseen järjestelmään. Se on tavoite. Mutta se esimerkki, jonka ed. Rehn toi esille ja josta olen keskustellut ministeri Taxellin kanssa, että eduskunnassa luottamuslauseäänestyksessä hävinneen hallituksen pääministeri saattaa joutua tilanteeseen, jossa hän joutuu esittelemään eduskunnan hajottamisen, on kyllä aika teoreettinen. Kuinka monta päällekkäistä kriisiä pitäisi tasavallassa silloin olla, jos tällainen tilanne olisi olemassa? En tuohon ryhdy vielä suurempia mutkia rakentelemaan, mutta uskon, että kyllä hallituksen vaihdoksella sitten kriisistä yritetään selvitä, ja jos kriisi jatkuu, niin sitten uuden hallituksen pääministeri kenties esittelee eduskunnan hajottamisen.

Tähän samaan asiaan liittyy ed. Pokan aikaisemmin täällä esille ottama ongelma siitä, kuinka hankalaa on virkamies- ja vähemmistöhallituksen muodostaminen, kun hallitukselta vaaditaan tiedonantoa eduskunnalle. Sekin on tietoinen ratkaisu. Pyritään järjestelmään, jossa nykyistä vahvempi pääsääntö, vaikka viime aikoina se onkin ollut hyvin vahva, on eduskunnan luottamukseen pohjautuvan enemmistöhallituksen toiminta.

Minä en hyväksy sitä ajattelutapaa, että eduskunta on ulkona keskeisistä ratkaisuista, jos tämä hallituksen esitys hyväksytään. Aikaisemmassa puheenvuorossani jo esitin käsityksiäni siitä, miten hallitukset myöhemminkin Suomessa muodostetaan, eli poliittisten ryhmien kanssa, puolueitten välillä, eduskuntaryhmiä kuulemalla käydään keskustelut hallitusohjelmasta ja -pohjasta. Kun on riittävän pitkälle tästä asiasta sovittu, on saatu enemmistö aikaan, valitaan pääministeri ja sovitaan muista valtioneuvoston jäsenistä. Sen jälkeen tämän esityksen mukaan tuodaan eduskunnalle tiedonantona hallituksen ohjelma ja kokoonpano, ja eduskunta keskusteltuaan asiasta antaa tai jättää antamatta uudelle hallitukselle luottamuslauseen. Toisin sanoen eduskunnan suora vaikutusmahdollisuus oleellisesti lisääntyy heti

tuoreeltaan hallitukseen nähden. (Ed. Anttila: Jälkikäteen!) — Luottamuslauseäännet aina annetaan eräällä tavalla jälkikäteen. Ei niitä voi etukäteen antaa, kun ei tiedetä, minkälainen ohjelma on tai millainen hallituksen kokoonpano on.

Siinä olen ed. Helteen ja monien muidenkin puhujien kanssa yhtä mieltä, että totta kai, kun maahan kehitetään suoraa kaksivaiheista vaalijärjestelmää, se kaksinapaistaa meidän poliittista elämäämme. Ja myös, niin kuin ed. Andersson sanoi, se yksinkertaistaa tietyllä tavalla poliittisia asetelmia, koska se henkilöistää asian. Äänestetään henkilöistä, poliittiset linjanvedot jäävät nykyistä enemmän taka-alalle. Sekin on totta. Tällainen kehitys varmaankin tapahtuu. Ja jos ajatellaan verrata aikaisempaa vaalitapaa tässä suhteessa nyt ehdotettuun, niin kyllä systeemistä on tulossa eräällä tavalla yksinkertaisempi. Tältä tosiasialta ei pidä silmiä sulkea. Tässä suhteessa nimenomaan itsekin olen ollut jossain määrin arveleva uudistuksen kaikista vaikutuksista siinä mielessä, ovatko kaikki vaikutukset positiivisia. Tätä tarkoitin. Olen aika tavalla joutunut pohdiskelemaan, en vain yksin, vaan monien — sanoisinko samoin ajattelevien — kanssa, mitä tällainen uudistus tosiasiassa merkitsee suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä.

Haluan vielä lyhyesti todeta, että ehdotukseen sisältyy selkeä ratkaisu siinä suhteessa, että tyhjiin lippuihin jättäjille ja tuhman kuvan piirtäjille ei ehdoteta jätettäväksi ratkaisevaa sananvaltaa suorassa vaalissa.

Ed. Zyskowitz: Arvoisa puhemies! Kokoomuksen vuosia jatkunut toiminta presidentin vaalitavan muuttamiseksi suoraksi kansanvaaliksi on johtamassa myönteiseen tulokseen. Käsiteltävänä on nyt tuon uudistuksen toteuttava hallituksen esitys.

Vaalitavan muuttaminen hallituksen esittämällä tavalla suoraksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi turvaa kansalaisten välittömät vaikutusmahdollisuudet vaalin joka vaiheessa. Näin ollen kyseessä on ratkaiseva parannus nykyiseen kahden lipun vaalijärjestelmään, joka käytännössä, hyvin poikkeuksellisia tilanteita lukuunottamatta, johtaa siihen, että lopullisen valinnan suorittaisivat edelleenkin valitsijamiehet. Uudessa järjestelmässä kansalaiset itse kaikissa tilanteissa valitsevat presidentin, eivät heidän puolestaan valinnan tekeviä valitsijamiehiä. Näin ollen kyseessä on mahdol-

lisimman välitön ja kansanvaltainen vaalitapa. Tätä kansanvaltaisuusnäkökohtaa on mielestäni korostettava, sillä varsinkin 1970-luvun vaalitapakeskustelussa painotettiin kaikkia muita näkökohtia kansanvaltaisuusnäkökohdan kustannuksella.

Tänä päivänä näyttää onneksi vallitsevan laaja yhteisymmärrys siitä, että Suomen kansa osaa ja haluaa ja sillä on oikeus suoraan valita presidenttinsä. Hallituksen esittämän vaalitavan hyvä puoli esimerkiksi nykyiseen vaalitapaan tai ns. hyväksymisvaalitapaan verrattuna on myös valintatilanteen ehdoton selkeys vaalin kaikissa vaiheissa. Tämäkin on äänestäjien kannalta tärkeä näkökohta.

Edelliseen osin liittyen on mielestäni selvää, että vaalin toisella kierrokselle tulee päästä vain kahden eniten ääniä saaneen presidenttiehdokkaan. Vain näin turvataan se, että valituksi tulee ehdokas, joka viime kädessä saa äänestäjien enemmistön tuen.

Eri tahoilta myös tässä keskustelussa on arvosteltu, että suora kansanvaali, joka viime vaiheessa johtaisi kahden vaihtoehdon kilpailutilanteeseen, ei olisi sopusoinnussa Suomen valtio-olemuksen peruspiirteiden, joita ovat neuvottelu ja kompromissi, kanssa. Näin ollen suora kansanvaali vaikuttaisi kielteisesti poliittiseen kulttuuriimme. Omasta puolestani uskon, että valtiosääntöömme ja pitkään valtiokäytäntöömme nojaava yhteisymmärryksen politiikka on niin vakaalla pohjalla sekä historiallisesti että muutoinkin, ettei suora kansanvaali sitä horjuta sen enempää kuin aikaisemmatkaan presidentinvaalit, joissa myös on itse asiassa ollut kyse väliin katkerastakin kilvoittelusta eri päävaihtoehtojen välillä. Merkittävä ero on siinä, että vanhassa järjestelmässä lopullisen sanan sanoivat puolueet ja valitsijamiehet, uudessa järjestelmässä Suomen kansa.

Presidentin vaalitapaan liittyvät myös presidentin valtaoikeudet. Eri maissa presidentin asemaan vaikuttavat toki monet eri seikat, muun muassa kirjoitettu perustuslaki, maan valtiosääntötraditio, poliittiset voimasuhteet, presidentin persoona jne. Kuitenkin myös vaalitavalla on oma vaikutuksensa presidentin tosiasialliseen asemaan. Yleisesti katsotaan, että suora kansanvaali ainakin Suomen olosuhteissa lähtökohtaisesti korostaisi presidentin asemaa. Tämä ei kuitenkaan ole tarkoitus, vaan päinvastoin mielestäni on aivan oikein lähdetty siitä, että maamme valtiojärjestelmän parlamentaarisia piirteitä tulisi vahvistaa.

Tältä osin hallitus ensinnäkin esittää presidentin toimikausien rajaamista kahteen peräkkäiseen kauteen. Tämä uudistus on hyvin perusteltu ajatellen tietyn tasapainon säilymistä ylimpien valtioelinten kesken.

Tämän asian yhteydessä on vilkkaasti keskusteltu uudistuksen voimaantulosta. Hallituksen esitys merkitsee tältä osin eräänlaista siirtymäkautta, eli nykyisen tasavallan presidentin toimikaudet ovat rajatumpia kuin hänen edeltäjänsä, ja hänen seuraajansa toimikaudet taas ovat rajatumpia kuin hänen.

Keskustapuolue on voimakkaasti arvostellut hallituksen esitystä. Toisaalta se on vastustanut presidentin toimikausien rajaamista, toisaalta vaatinut, että uudistuksen, mikäli siihen kuitenkin mennään, on tultava voimaan hallituksen esittämän taannehtivammin siten, että uudistus estäisi nykyisen tasavallan presidentin mahdollisen uudelleenvalinnan vuonna 1994.

Ensi kuulemalta keskustan vaatimus saattaa kuulostaa hyvin loogiselta. Tosiasiassa siihen ei kuitenkaan sisälly mitään asiallista logiikkaa. Jos presidentin toimikausien rajaamista pidetään huonona uudistuksena, kuinka huono uudistus voisi siitä parantua, että sen voimaantuloa aikaistetaan? Luulen ymmärtäväni sen poliittisen tarkoituksenmukaisuuden, joka keskustan näkemyksiin sisältyy, mutta on turha sanoa, että niihin sisältyisi myös jokin asiallinen logiikka.

Edelleen hallitus esittää, että presidentin oikeutta hajottaa eduskunta rajoitetaan. On mielestäni paikallaan, että presidentin nykyistä, periaatteessa täysin vapaata oikeutta hajottaa eduskunta rajataan.

Toisaalta on nähtävä, että hallituksen esittämä muutos on periaatteessa hyvin tuntuva. Presidentti voisi hajottaa eduskunnan vain pääministerin niin esittäessä. Onko näin merkittävä presidentin toimivallan rajaaminen paikallaan? Ne poikkeukselliset tilanteet, joissa eduskunnan hajottaminen saattaa tulla kyseeseen, lienevät hyvin ongelmallisia, ja niihin liittynee näkökohtia, joita meidän on näin etukäteen hyvin vaikea edes hahmotella.

Näin ollen voisi olla paikallaan, että presidentille jätetään hallituksen esittämää suurempi liikkumatila edellä mainituissa tilanteissa. Tällaista olosuhteiden mahdollisesti vaatimaa joustavuutta näihin tilanteisiin saataisiin esimerkiksi sellaisella sääntelyllä, että presidentti voisi hajottaa eduskunnan joko pääministerin tai eduskunnan puhemiehen niin esittäessä.

Hallituksen ehdotusta enemmän joustavuutta sisältäisi nähdäkseni myös se valmistelussa esillä ollut malli, että valtiosäännössä pyrittäisiin kuvailemaan ne edellytykset, joiden vallitessa presidentti voisi hajottaa eduskunnan. Myös tätä vaihtoehtoa perustuslakivaliokunta tulee selvittämään.

Hallituksen tässä yhteydessä esittämä eduskunnan eri ryhmien kuulemisvelvollisuus olisi mielestäni säädettävä riippumatta siitä, miten presidentin hajotusvaltaa muutoin säännellään.

Hallitus esittää myös hallitusmuodossa säädettäväksi presidentin oikeudesta vapauttaa valtioneuvosto tai sen yksittäinen jäsen. On hyvä, että näin saa ratkaisunsa viime vuosien sitkeä tulkintakiista siitä, onko presidentillä oikeus erottaa eduskunnan luottamusta nauttiva hallitus tai sen jäsen. Hallituksen esittämä linjaratkaisu on oikea ja parlamentarismia korostava: presidentillä ei tule olla vapaata oikeutta erottaa hallitusta eikä edes yksittäistä ministereitä.

Eräaseen kohtaan haluan kuitenkin jo tässä vaiheessa kiinnittää huomiota. Esityksen mukaan pääministeri saisi valtiosääntöön kirjoitetun eli nimenomaisen oikeuden esittää presidentille myös yksittäisen valtioneuvoston jäsenen erottamista. Kun meillä valtioneuvoston jäsenyys ei niinkään perustu, eikä mielestäni ole aihetta jatkossakaan perustua, nimenomaan pääministerin luottamuksen varaan, voidaan kysyä, onko tältä osin esitetty periaatteellisesti merkittävä uudistus paikallaan. Toisin sanoen, olisiko aihetta etsiä jokin muu keino säännellä sellainen tilanne, jossa halutaan vaihtaa valtioneuvoston jäsen, joka ei ole pyytänyt eroa eikä ole myöskään saanut eduskunnalta epäluottamuslausetta?

Hallituksen esitys käsittelee myös paljon keskusteltu kysymystä siitä, tulisiko eduskunnan asemaa vahvistaa hallituksen muodostamismenettelyssä. Hallituksen ehdotuksen, jonka mukaan uuden hallituksen on annettava ohjelman- ja tiedonantona eduskunnalle, ei voi sanoa hyvin huomattavasti vahvistavan eduskunnan asemaa hallituksen muodostamisprosessissa. Itse olisin valmis harkitsemaan myös sellaisia uudistuksia, jotka esitettyä enemmän vahvistaisivat eduskunnan ja nimenomaan eduskunnan eri ryhmien asemaa jo hallituksen kokoamisvaiheessa.

Varsinkin viime aikojen tapahtumien valossa on kaikille tullut taas kerran selväksi, ettei ny-

kyinen valtiosääntö takaa kansanedustajille ja eduskunnan eri ryhmille välttämättä mitään roolia kaavailtaessa ja tehtäessä muutoksia valtioneuvoston kokoonpanoon. Näin on edelleen siitä huolimatta, että edellisessä valtiosääntöuudistuksessa vahvistettiin eduskunnan ja sen eri ryhmien asemaa tässä suhteessa. Niinpä olisi ilmeisesti aihetta mennä hallitusmuodon tasolla edellistä uudistusta pidemmälle sen osoittamiseksi, että presidentin yhteistyötahona valtioneuvostoa kokoonpantaessa tulisi olla nimenomaan eduskunnan ja sen eri ryhmien.

Eräs mahdollisuus olisi kirjoittaa hallitusmuodon 36 §:ään, että "valtioneuvoston jäseniksi kutsuu presidentti eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja" jne. Jos tämän kaltainen uudistus saa täällä eduskunnassa riittävää tukea, uskon, että perustuslakivaliokunta on valmis sitä esittämään.

Toisaalta olisi tässä yhteydessä mielenkiintoista kuulla, oletteko te, ministeri Louekoski, valmis osaltanne tukemaan tämän kaltaista ehdotusta, kun äskeisessä puheenvuorossanne korostitte eduskunnan roolia hallituksen muodostamisvaiheessa.

Arvoisa puhemies! Kaiken kaikkiaan on esillä olevasta hallituksen esityksestä sanottava, että presidentin vaalitavan osalta on kyseessä merkittävä ja kauan kaivattu askel suoran kansanvallan vahvistamiseksi. Samassa yhteydessä esitetyt presidentin valtaoikeuksien tarkistukset vahvistavat välittömästi lähinnä pääministerin ja hallituksen ja siten välillisesti eduskunnan asemaa.

On mielestäni kuitenkin huomattava, että eduskunnan aseman vahvistaminen myös tosiasiallisesti edellyttää eduskunnan todellakin käyttävän sitä valtiovaltaa, joka sille kansalta saadulla valtuutuksella kuuluu. Kansanedustajien olisi nähtävä, että kansalaiset eivät ole eduskuntavaaleissa päättäneet vain puolueiden voimasuhteista, vaan samalla valinneet juuri heidät eikä esimerkiksi erilaisia puolueorganisaation elimiä Suomen kansan puolesta valtiovaltaa käyttämään. Elleivät kansanedustajat ja eduskuntaryhmät tällaiseen rooliin ole valmiita, on olemassa se vaara, että nyt esillä olevassa presidentin valtaoikeuksien tarkistuksessa kansan valitseman presidentin valta kyllä kaventuu, mutta kansan valitseman eduskunnan valta ei kuitenkaan samalla kasva.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen tasaval-

lan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi. Annettua esitystä on edeltänyt jo kauan julkisuudessa ja poliittisissa puheissa käyty keskustelu aiheesta ja siihen liittyvistä kysymyksistä. Keskustelua on pitkälti leimannut kysymys, tuleeko presidentin vaalitavan muuttamista koskevaan lakiin sisältyvän presidentin toimikausien enimmäismäärän rajaamisen kahteen koskea takautuvasti myös istuvaa presidenttiä vai ei. Näin ollen keskustelu on ajautunut pitkälti sivuraiteelle ja näennäiskysymyksiin sivuuttaen tärkeimmät periaatteelliset asiat lakiuudistuksesta.

SMP on aina kannattanut presidentin valitsemista suoralla kansanvaalilla, kuten ed. Kortesalmi jokin aika sitten täällä jo ilmoitti omassa puheenvuorossaan. Olemme olleet tällä kannalla jo kauan ennen kuin asiasta on suurten puolueiden keskuudessa edes käyty vakavaa keskustelua. Suuret puolueet heräsivät kansanvalan lisäämiseen vasta, kun istuva presidentti Mauno Koivisto sai vuonna 1982 pidetyissä presidentinvaaleissa lähes kansanliikkeenomaisen vaalivoiton. Tuolloin huomattiin, että suomalaiset olivat suurella enemmistöllä kannattamassa vaihtoehtoa, jossa he saisivat suoraan, ilman välikäsiä valita presidentin. Kansalaiset olivat kyllästyneet jatkuvaan spekulaatioon mahdollisista mustistahevosista valitsijamiesten äänestäessä presidenttiä. Kuitenkin vielä viime hallituksessa keskustapuolue ja sosialidemokraatit vastustivat suoraa kansanvaalia. Kansanvaltaisuuden perääminen on näissä puolueissa presidentinvaalin osalta kovin myöhäsyntyistä.

Voimme siis ilolla todeta, että SMP:n ajama linja suoran kansanvaalin saamisesta presidenttiä valittaessa on lopultakin saamassa puolueiden enemmistön tuen taakse. Hyvää asiaa ei kuitenkaan tulisi jättää puolitiehen, eikä sen toteutuksessa tulisi sortua pikkunäpertelyyn.

Tärkein uudistus koko hankkeessa on suoran kansanvaalin toteuttaminen. Lakiesitykseen liittyvät presidentin valtaoikeuksien rajaamiset ovat suurten puolueiden vaatima hinta suoran kansanvaalin toteuttamiselle. Mielestämme valtaoikeuksista voidaan käydä keskustelua ja niihin voidaan puuttua, mutta niistä ei saa muodostua kysymystä suoran presidentinvaalin toteuttamisen ehtona.

SMP:n mielestä pääministerin asemaa ei tule korostaa nykyisestään. Pääministerille ei tule antaa niin suurta valtaa, mitä hallituksen antamassa lakiesityksessä ehdotetaan.

SMP:n mielestä eduskunnan hajottamista koskevan päätöksenteon muuttaminen on niin suuren luokan kysymys, ettei sitä tulisi tehdä muiden päätösten kylkiäisenä. Asiaa tulisi vielä vakavasti harkita ja miettiä, miten eduskunnan vaikutusvaltaa voitaisiin asiassa lisätä säilyttäen hajottamisvalta kuitenkin viime kädessä presidentillä. Presidentti voisi esimerkiksi tehdä hajotuspäätöksen joko itsenäisesti tai eduskunnan aloitteesta.

SMP on toistuvasti esittänyt kantanaan, että valtioneuvoston jäsenen tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen. Mielestämme julkisuudessa käydyssä keskustelussa ja valtioneuvoston esittämissä perusteluissa ei ole pystytty tuomaan esiin mitään sellaista uusia seikkoja, jotka tukisivat vaatimusta syntyperäisestä Suomen kansalaisuudesta luopumiseksi valtioneuvoston jäseneksi nimittämisen ehtona. Mikäli ehdon poistamisella halutaan kosiskella muita maita pyrkien tekemään Suomesta liberaalia ja vapaamielistä maata, ollaan asiassa väärällä tiellä. Valtioneuvoston jäsenyys on mielestämme niin tärkeä asia ja suomalaisuuteenkin liittyvä kysymys, ettei olemassa olevaa vaatimusta tulisi tässä yhteydessä poistaa.

Arvoisa puhemies! SMP:n mielestä vielä tärkeämpää kuin presidentin vaalitavan uudistaminen ja presidentin valtaoikeuksiin puuttuminen on eduskuntavaalijärjestelmän nykyistä oikeudenmukaisemmaksi saaminen. Tällä hetkellä esimerkiksi kokoomuksen ja keskustapuolueen sekä sosialidemokraattien kansanedustajat puhuvat vakaalla rintaaanellä demokratian puolesta, mutta toisaalta heidän joukossaan on useita henkilöitä, joiden kansanedustajan paikka kuuluisi jollekulle muulle. SMP:n mielestä nykyisen vaalijärjestelmän pahin epäkohta kansanvallan kannalta on se, että se ei toteuta kansan tahtoa eduskuntaa valittaessa.

Salissa, silloin kun kaikki edustajat ovat paikalla, on yli 18 sellaista kansanedustajaa, joiden tilalla tulisi olla joku toinen, mikäli vaalijärjestelmä ei suosisi suuria puolueita ja antaisi niille enemmän kansanedustajia kuin niiden osuus annetuista äänistä on. SMP:n mielestä tulisi pikaisesti muuttaa voimassa olevaa eduskuntavaalijärjestelmää nykyistä oikeudenmukaisemmaksi siten, että eduskunta tulevaisuudessa vastaisi kokoonpanoltaan täsmälleen sitä jakaumaa, joka vaaleissa kansalaisten äänten muodossa syntyy. Mikäli suuret puolueet, sosialidemokraatit, kokoomus ja keskustapuolue, eivät tämän kaltaiseen uudistukseen ole valmiit-

ta, ovat niiden puheet kansanvallan lisäämisestä pelkkää kansalaisten hämäystä.

SMP edellyttääkin, että valtioneuvoston asettama toimikunta, jonka tehtävänä on tarkastella eduskuntavaalijärjestelmän uudistamismahdollisuuksia nykyistä oikeudenmukaisemmaksi, tekee pikaisesti esityksen nykyisen vaalijärjestelmän korjaamiseksi. Vasta silloin, kun eduskuntamme kokoonpano vastaa täsmälleen kansan vapaissa vaaleissa antamien äänien jakamaa, voidaan puhua todellisesta demokratiasta. Siihen liitettyä hallituksen nyt antama esitys presidentin vaalitavan uudistamisesta suoraksi kansanvaaliksi muodostaisi maastamme todellisen demokratian esikuvan niin Euroopassa kuin koko maailmassa.

Ed. Kääriäinen: Arvoisa puhemies! Valtiosäännön tarkistaminen on aina jo periaatteessa niin suuri asia, että se edellyttäisi laajapohjaista parlamentaarista valmistelua. Kun Holkerin hallitus on tämän mahdollisuuden omilla perusteillaan hylännyt, on sama laajapohjainen ja perusteellinen valmistelun vaatimus toteutettava nyt eduskunnassa perustuslakivaliokunnan työssä. Eduskunnalla on tämän asian perusteelliseen tutkimiseen paljon aikaa, ja onkin toivottavaa, että valiokunnan työ todella korvaa valtiosääntöuudistuksen parlamentaarisen etukäteisvalmistelun.

Ministeri Louekoski sanoi äsken, että keskustelu on tähän mennessä osoittanut, että parlamentaarisen valmistelun järjestäminen olisi ollut tarpeetonta, koska ei olisi kyetty saamaan kahden kolmasosan enemmistön mukaisia esityksiä. Kyllä kai tuolla asenteella tällaisen valmistelun järjestäminen on tarpeetonta, kun ei edes sellaista yritetä. Täällä käyty keskustelu on osoittanut esimerkiksi presidentin vaalitapaan liittyen sen, että on olemassa muitakin suoran kansanvaalin mahdollisuuksia kuin nyt esiin tuotu, sellaisia vaihtoehtoja, jotka ajavat varmasti saman asian mutta joissa voidaan välttää toisen kierroksen esimerkiksi kahtiajakava vaikutus maan poliittiseen kenttään. Esimerkiksi professori Jyrängin esittämä ajatus siitä, että kansanvaali olisi ikään kuin yksivaiheinen, sie täisi tulla harkituksi ja pohdituksi nyt perustuslakivaliokunnassa. Siis ylipäätään kummaksun sitä, että vielä jälkeinpäin halutaan sanoa, että asian parlamentaarinen valmistelu jo alusta lähtien on ollut tyhmä, kuollut ajatus.

Jo tähän mennessä käyty julkinen keskustelu on osoittanut, että presidentin vaalitavasta, val-

taoikeuksista ja myös eduskunnan asemasta on olemassa jopa niin kärkeviä mielipide-eroja, että voidaan puhua erilaisista koulukunnista valtiosäännön alalla. On tärkeää, että kaikki varteenotettavat koulukunnat ja valtiosäännön asiantuntijat voivat eduskuntatyön yhteydessä sanoa julkisesti oman perustellun mielipiteensä hallituksen tarkistusesityksistä. Valiokunnan työn avaaminen tältä osin julkiseksi on hyvinkin perusteltua.

Ainakin periaatteessa kaikki poliittiset ryhmät ovat yhtä mieltä siitä, että valtiosääntöä on tarkistettava parlamentaarisen menon, siis eduskunnan aseman vahvistamisen, suuntaan. Tässä onkin Holkerin hallituksen esityksen vakavin puute, todellinen heikko kohta. Hallitus ei esitä käytännössä yhtään sellaista vaikuttavaa tarkistusta, joka merkitsisi eduskunnan aseman vahvistumista nykyisestäään esimerkiksi suhteessa tasavallan presidenttiin. Pääministerin asema vahvistuu tietysti jonkin verran presidentin aseman kustannuksella, mutta tämä vallan uudelleenjärjestely ei eduskunnan asemaa vahvistaisi muihin valtakeskuksiin päin. Voi jopa käydä niin — sitäkin voidaan perustella, riippuu hukan pääministeristäkin — että muutos kaventaa kansanvallan toteutumista.

Parlamentaarisen menon ja eduskunnan aseman kannalta ratkaisevinta on hallituksen muodostamisen vaihe. Tuolloin käytännössä kuitenkin ratkaistaan, mikä on eduskunnan aseman poliittisessa päätöksenteossa, maan politiikan ohjaamisessa. Hallituksen esitys ei kajoa tähän ratkaisevaan poliittisen elämän momenttiin. Jos eduskunnan asemaa todella halutaan vahvistaa, mitä ainakin keskusta ja ilmeisesti koko muu oppositio tahtoo, olisi valtiosääntöön kirjoitettava täsmällisesti eduskunnan rooli ja asema vaalien jälkeen hallitusta muodostettaessa. Tämä ehkä myös merkitsisi puhemiehen roolin täsmällistä määrittelyä tässä yhteydessä. Eduskunta ja puhemies voidaan nykytilanteessa sivuuttaa hallituksen muodostamisen muodollisten alkuvaiheiden jälkeen, jos siihen on halua.

Arvoisa puhemies! Hallituksen edustajat perustellessaan nyt käsillä olevaa valtiosäännön tarkistamista parlamentaarisen menon vahvistamisella johtavat tietoisesti harhaan sekä eduskuntaa että kansaa. Eduskunnalla on nyt täysi mahdollisuus tehdä todellinen korjaus parlamentarismien vahvistamisen puolesta, ja siinä me toivomme koko eduskunnan laajaa ja ryhdykästä toimintaa.

Ed. Laine: Rouva puhemies! Kun keskustellaan presidentin vaalitivasta ja valtaoikeuksista, mielestäni keskeistä on silloin kannanotto vallanjakoon kansaa edustavan eduskunnan, presidentin ja valtioneuvoston välillä. Niin, ehkä aluksi voin todeta, että demokraattinen vaihtoehto oli myös niiden eduskuntaryhmien joukossa, jotka vaativat hallitukselta parlamentaarisen valmisteluelimen asettamista. Me olimme tuon ehdotuksen kannalla. Ministeri Louekoski lähetti perustellun vastauskirjelmän, jossa hallituksen kanta ilmaistiin ja jossa katsottiin, että tuollaista uutta parlamentaarista valmisteluelintä ei tarvita.

Eräissä puheenvuoroissa on kansanvallasta annettu sellainen käsitys, että kun kansa kerran kuudessa vuodessa pääsee valitsemaan presidentin, ainakin osallistumaan tähän valintaan, se on kansanvallan korkein muoto ja sillä hyvä, siinä kaikki. Esimerkiksi meillä demokraattisen vaihtoehtoon piirissä ja — tiedän — hyvin laajasti tässä maassa työväenliikkeen piirissä, myös muiden demokraattisten voimien piirissä monien kymmenien vuosien ajan on ollut kansanvallasta hieman toisenlainen käsitys. On ollut sellainen käsitys, että kansalla pitäisi olla pysyvämpää, laajempaa, jatkuvaa vaikuttamismahdollisuutta eikä vain kerran kuudessa vuodessa tai kerran neljässä vuodessa jne.

Me olemme ehdottaneet muun muassa sellaista kansalaisaloitteen tekemisoikeutta, että esimerkiksi 5 000 kansalaista voisi esittää eduskunnalle aloitteen, johon aloitteeseen vähintään vuoden sisällä olisi myös annettava vastaus, eli siis aloite olisi otettava käsittelyyn. Voidaan sanoa, että tämä on vanhahtava kansalaisvaltuuskunnan aikainen ajatus ja ehdotus vuosikymmenien takaa. Olkoon, että se on vanha, se on kuitenkin hyvä ja varmasti olisi käyttökelpoinen myös tänään.

Me olemme myös ehdottaneet sellaisen sitovan kansanäänestysjärjestelmän toteuttamista, jossa kansalaiset voisivat tärkeimmistä yhteiskuntapoliittisista ratkaisuista lausua mielipiteensä. Me olemme korostaneet eduskunnan julkisuuden lisäämistä esimerkiksi täysistuntojen televisioinnin muodossa. Tässä asiassa on jotakin tapahtumassa, ei niin kuin olemme ehdottaneet mutta ainakin siihen suuntaan.

Ed. Puska mielestäni kuvaili hyvin sitä, minin johtaa presidentin valinta nyt ehdotetulla kansanvaalitivalla. Tarkoitan sitä osaa ed. Puskan puheenvuorosta, jossa hän puhui kaksinaipaisuudesta, polarisoitumisesta, kahden voi-

makeskuksen, voimaryhmittymän, muodostumisesta. Jos nyt oikein ymmärsin, hänen käsityksensä oli se, että tämä ei olisi onneksi eikä se olisi hyvä ratkaisutapa ja hyvä olotila. Olen hänen kanssaan tästä asiasta samaa mieltä. En usko, että suomalaisen yhteiskunnan kannalta niin kovin hyödyllistä on se, että muodostuu kaksi sellaista voimaryhmää, jotka esimerkiksi Suomen oloissa merkitsisivät porvarillisten voimien keskittymistä oikeistolaisen ehdokkaan taakse, ehkä pääosan vasemmistoa keskittymistä yhden ehdokkaan taakse. Ja tällaisten voimaryhmien kesken, tässä tapauksessa esimerkiksi nyt meidän oloissamme kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien kesken, ratkaistaisiin, kenestä tasavallan presidentti tulee.

Joka tapauksessa, vaikka jättäisi sen keskustelun, josta nyt puhuin, kokonaan ulkopuolelle, ehdotetulla kansanvaalisysteemillä annettaisiin yhdelle ihmiselle valtaa kansaa edustavan eduskunnan yli, sellaista valtaa, jonka voidaan sanoa olevan kohtuuttoman suuri yhden ihmisen kädessä.

Täällä on tänään viitattu myös siihen mahdollisuuteen, että eduskunta voisi presidentin valita. Monet ovat vuosikymmenien varrella tämän käsityksen torjuneet. Täällä on tänään muistutettu siitä, että valtiosääntökomitean enemmistö, tosin yhden äänen enemmistöllä, oli tällä kannalla. On ehkä syytä palauttaa mieleen, että eduskunnan enemmistö on monta kertaa esimerkiksi 1920-luvulla — jollen erehdy, vielä 1930-luvullakin — tällaisen kannan esittänyt. Sellainen systeemi on Italiassa voimassa, sellainen systeemi on Kreikassa voimassa. Sielähän parlamentti valitsee presidentin. Ei tämä siis mikään kummitus ole eikä mikään yhtäkkinen keksintö ja ajatus.

Demokraattisen vaihtoehtoon taholta antaessamme vastauksen oikeusministeriön kirjelmään taikka pyyntöön koskien presidentin vaalitapaa me silloin ilmaisimme mielipiteemme siitä, että presidentin toimikausia ei tulisi rajoittaa. No, tässä asiassa on sen jälkeen jatkunut keskustelu. Maassa on suoritettu gallupeja ja kyselyjä, ja voi tietysti sanoa, että asiaa voidaan tarkastella tänään toisellakin tavalla. En siis yritä vakuuttaa, että demokraattisen vaihtoehtoon mielipide, joka aikanaan esitettiin, sellaisenaan tulee asian osalta pysymään loppuun saakka. Kun olen tänään nyt kuunnellut eräitä puheenvuoroja, muun muassa ed. Gustafsson sanoi, että hän luottaa Suomen kansaan, että se osaa presidentin oikein valita. Tulee vain kysyneeksi

sitten, miksi sitten voi luottaa vain kaksi kertaa mutta ei enää kolmanteen kertaan. Näinkin voi asian esittää. Jos luottaa siihen, että kansa valitsee kaksi kertaa oikean, miksi ei sitten voisi vielä valita kolmannenkin kerran oikean henkilön? Mutta niin kuin sanoin, en yritä kamppaila nimenomaan sen puolesta, että presidentin toimikausia ei saisi rajoittaa. Jouko Kajanoja presidentinvaalikamppailun yhteydessä viime kerralla esitti asian siten kuin me olemme devan taholta muun muassa oikeusministerille vastanneet, mutta olemme valmiit asiaa tietysti harkitsemaan uudelleen.

Mitä tulee presidentin valtaoikeuksiin, tässä suhteessa meidän mielipiteemme ovat hyvin samankaltaiset kuin ed. Helteen esittämät. Me todella olemme sitä mieltä, että presidentin valtaoikeuksia voitaisiin ehdotettua enemmän kaventaa. Presidentiltä tulisi poistaa oikeus eduskunnan hajottamiseen, uusien vaalien toimeenpanosta päättämiseen ja myös hallituksen muodostamisen yhteydessä katsomme, että tässä nimenomaan eduskunnan, eduskuntaryhmien, eduskunnan puhemiehen roolia ja osuutta tulisi korostaa ja näin tietysti myös silloin, kun kyseen tulisi hallituksen tai ministerin erottaminen. Asetusten antaminen voitaisiin siirtää valtioneuvostolle, ehkä eduskunnalle, kuten muistaakseni ed. Helle mielipiteenään esitti, ja korkeimman virkamiehistön valinta valtioneuvostolle.

Ehkä lopuksi on syytä todeta, että hallitus nyt esillä olevalla esityksellään on tekemässä pääministeristä todella eräänlaista varapresidenttiä, ja se ei nyt ainakaan meiltä anna aiheutta ihailuun. Sen sijaan me olemme todella iloisia siitä, että hallitus ehdottaa hallitusohjelman, tai niin kuin tekstissä sanotaan hallituksen toimintasuunnitelman, antamista tiedonantona eduskunnalle. Me muutoin tätä esitimme Holkerin hallituksen muodostamisen yhteydessä. Silloin ei kyllä hallitus eivätkä hallituspuolueet tälle asialle lämmenneet, mutta hyvä, että asia on nyt tullut kirjatuksi hallituksen esitykseen.

Lopuksi sanoisin, että kun hallitus ehdottaa yksipäiväiseen vaaliin siirtymistä, sanon nyt ihan henkilökohtaisen käsityksen, että pikkuisen epäilen ja aprikoin, onko tähän nyt välttämättä mentävä. Pelkään sen merkitsevän ainakin jossain määrin rajoituksia vaaleihin osallistumiseen. Mutta tätäkin asiaa olen ainakin omalta osaltani valmis toisinkin harkitsemaan.

Vihoviimeiseksi totean, että olemme oikeus-

ministeri Louekoskelle esittäneet demokraattisen vaihtoehdon taholta sellaisen mielipiteen, että valtioneuvoston jäsenyyteen valittavan henkilön tulisi olla Suomen kansalainen esimerkiksi 20 vuoden ajan. Tämä on ollut meidän esityksemme. Muistaakseni kristillisen liiton taholta puhuttiin 18 vuodesta. Ei tässä sitten olisi kovin suurta eroa.

Toivomme myös, että jatkossa kansalaisten perusoikeudet tulisivat kirjatuiksi hallitusmuotoon ja niiden keskustelujen kohteeksi, jotka eduskunnassa kansalaisten oikeuksien laajentamisen yhteydessä käydään.

Ed. Jansson: Värderade talman! Vi har en tradition på gott och på ont att skriva in i konstitutionen regler för de högsta statsorganens uppgifter och funktioner. Det draget framträder också i föreliggande proposition.

Sättet för val av republikens president är naturligtvis intressant, men det viktigaste är att kandidatnomineringen och själva valet är så demokratiska som möjligt för att den direkt valda presidenten verkligen skall motsvara "folkflertallets" vilja.

Den föreslagna valordningen fyller enligt min mening dessa krav. Om systemet med endagsval som en följd av detta dessutom kan utsträckas till riksdagsmannaval och kommunalval så är det bara bra. I en tid när intresset för politisk verksamhet minskar och själva politiken riskerar att fjärmast från folket är det viktigt att den direkta partidemokratins rycker upp sig för att den parlamentariska, alltså indirekta, demokratin därigenom skall kunna stärkas. En övergång till endagsval över hela linjen tjänar dessa syften. Mycket annat återstår att göra inom partierna, men den frågan faller utanför denna proposition.

I fråga om justeringen av presidentens maktbefogenheter går propositionens försök till detaljreglering onödigt långt. Nu föreslås regeringsformen få bestämmelser av både politisk och teknisk natur. Så långt är det all right. Men det här är också bestämmelser som ifall de skrivs ut mycket väl kunde ingå i vanlig lag eller varför inte åtminstone delvis överlämnas åt praxis.

Till den här delen är jag mest tveksam till den föreslagna 27 paragrafens 2 moment, som ju är avsedd att ge statsministern ensamrätt att föreslå upplösning av riksdagen. Att presidenten inte är bunden av statsministerns förslag är en liten tröst. Det vore ju ett neder-

lag för demokratin om en statsminister, vars förtroende inte behöver mätas av folket, skulle stå över en direkt folkvald president.

Men läget är allvarligare än så. Kan riksdagen ha förtroende för en statsminister, som skulle få en grundlagsenlig rätt att råda över förslag om riksdagens vara eller inte vara? Man kan ju tänka sig att statsministern förutom att han eller hon inte är medlem av riksdagen inte heller ingår i någon riksdagsgrupp. Eller ännu värre kan man tänka sig att riksdagen kunde önska uttala sitt misstroende mot statsministern, men inte vågar göra det av rädsla för att statsministern i så fall föreslår att den missnöjda riksdagen skall upplösas.

Också frågan om entledigande av statsrådsmedlem förefaller vara grunt genomtänkt, kanske otillräckligt genomtänkt. Speciellt upplösningen av en konflikt mellan presidenten och statsministern tycks förbli utan reglering. På något sätt har de föreslagna reglerna fjärmats från regeringsformens mest grundläggande regel, nämligen den att statsmakten tillkommer folket, som företräds av riksdagen. Om det uppstår en konflikt av det här slaget kan presidenten inte göra mycket själv utan hjälp av riksdagen. Om presidenten ber om hjälp av riksdagen, uppenbarligen i syfte att få fram en misstroendeförklaring, kan man tänka sig att statsministern säger att då föreslår han att presidenten upplöser riksdagen med påföljd att det blir allas konflikt med alla och det här är ovärdigt en visserligen ung, men dock demokrati, tycker jag.

Alltså i en eventuell konflikt mellan regeringen eller dess medlemmar och riksdagen måste riksdagen vara den bestämmande parten. På den grunden vilar ju vår parlamentarism. Om konflikten inte kan lösas på annat sätt än av folket, dvs genom riksdagsupplösning och nyval så skall inte den verkställande maktens företrädare och massmedierna sköta den saken. Eftersom Finlands riksdag inte av tradition upplöser sig själv är det bra som det är. Riksdagen och riksdagsgrupperna är bäst skickade att utöva denna makt.

Slutligen, värderade talman, håller jag med de talare som förutspått ett slitsamt göra med detta ärende för bland annat grundlagsutskottet.

Ed. Anttila: Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esitys tasavallan presidentin vaali-

tavan uudistamiseksi saatiin eduskuntaan poikkeuksellisen valmistelun tuloksena. Minusta poikkeuksellisuutta siinä on se, että muistaakseni valtiosääntöuudistuksia on aina aikaisemmin valmisteltu laajapohjaisessa parlamentarisessa komiteassa. Ministeri Louekoski vastauspuheenvuorossaan totesi, että aika ei antanut tähän mahdollisuutta. Tämä on toisaalta valitettavaa, joskin uskon, että eduskunnan perustuslakivaliokunnassa asian käsittely tulee varmasti osittain ainakin paikkaamaan sen parlamentaarisen valmistelun puutteen.

Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että tasavallan presidentin valtaoikeuksia suhteessa eduskuntaan ja valtioneuvostoon ehdotetaan eräin osin tarkistettavaksi. Esitetyt tarkistukset ovat oikeansuuntaisia, mutta mielestäni eivät läheskään riittäviä. Suomessa tasavallan presidentti on melkoinen sisäpoliittisen vallan keskus.

Valtiosäännön valossa presidentillämme on hyvin laajat valtaoikeudet, joista merkittävien on hallituksen muodostamistehtävä ja ministerien ns. kutsumisoikeus. Eduskuntaryhmillä ei ole valtaa, on täällä useassa puheenvuorossa todettu. Hallituksen esitys tasavallan presidentin vaalitavaksi ja valtaoikeuksien tarkistamiseksi ei tätä eduskuntaryhmien valtaa lisää. Se ei myöskään ole merkittävää puuttumista tasavallan presidentin valtaoikeuksiin.

Lähinnä hallituksen antama esitys vahvistaa pääministerin asemaa. Kysymys pääministerin nimittämisestä tai valitsemisesta eduskunnassa on mielestäni mielenkiintoinen ja harkinnanarvoinen. Toivon, että sekin kysymys perustuslakivaliokunnassa tässä yhteydessä selvitetään, koska se omalta osaltaan antaisi eduskunnalle mahdollisuuden vaikuttaa sen henkilön valintaan, joka keskeisesti presidentin rinnalla ohjaa Suomen sisäpolitiikkaa, vaikuttaa siellä tehtäviin ratkaisuihin. Meillä pääministeri on presidentin luottohenkilö, useimmiten myös hänen valitsemansa hyvin pitkälle. Meillä sisäpolitiikka kaiken kaikkiaan on hyvin hallitusvetoista. Tässä valossa ei suinkaan ole yhdentekevää se, miten ja kuka pääministerin valitsee.

Otan esimerkin vuoden 1987 keväältä. Silloin käsittääkseni poikettiin melkoisesti hallituksen muodostamisesta ns. tavanomaisista kirjoittamattomista muodollisuuksista. Tosin tähän on todettava, että kaikki tapahtui laillisesti valtiosäännön mahdollistamana. Eduskunnan puhe miehelle aikaisemmin kuulunut tunnustelijan tehtävä annettiin hallitussondeeraajaksi itseään

nimittäneelle Esko Rekolalle. Tämän jälkeen astui kuvaan tunnustelijaksi Harri Holkeri. Kumpikaan ei ollut minkään eduskuntaryhmän jäsen. Mitään muutosta tähän tilanteeseen nyt hallitus ei todella esitä. Tätä pidän tämän eduskunnalle annetun esityksen kaikista heikoimpana kohtana.

Siinä mielessä vielä kerran todella toivon, että se perustuslakivaliokunnan käsittelyssä otetaan vakavaan harkintaan, koska siinä on kysymys Suomen ylimpien valtiotelinten toimivaltasuhteista. Tässä mielessä mielestäni valiokunnan puheenjohtaja Zyskowiczin täällä esiinnostamat ajatukset ovat erittäin kannatettavia. Minusta meidän on päästävä tilanteeseen, jossa eduskuntaryhmillä on myös tärkeä, keskeinen ja selkeä rooli hallituksen muodostamisessa yhteistyössä presidentin kanssa.

Arvoisa rouva puhemies! Lopuksi muutama sana uudistukseen sisältyvästä toimikausien rajoituksesta. Sen ympärillä on käyty hyvin laajaa keskustelua. Mielestäni osittain se keskustelu on ollut jopa tunteenomaista ja liiaksi henkilöityvää. Uskon, että eduskunnan perustuslakivaliokunta käsittelee tämänkin asian perusteellisesti ja tekee mietintöön juridisesti kestävän kannanoton. Samalla haluan muistuttaa siitä, että presidentti Koivisto itse on ollut aktiivisesti mukana tässä valtiosääntöuudistuksessa, johon tämä toimikausien rajoitus sisältyy. Siis asia on mitä suurimmassa määrin, aivan niin kuin ed. Pokka täällä totesi, moraalinen kysymys.

Ed. Virolainen: Arvoisa puhemies! Ministeri Louekosken ensimmäisen puheenvuoron johdosta käyttämässäni vastauspuheenvuorossa lyhyesti koskettelin presidentin asemaa ja hänen suhdettaan eduskuntaan. Meillähan presidentin asemasta on keskusteltu koko itsenäisyytemme ajan. Muistamme hyvin, että hallitusmuototaiselussa melkein päähuomio kiinnittyi siihen, minkälaiset valtuudet annetaan tasavallan presidentille. Se vaikutti myös siihen tapaan, jolla presidentti valittaisiin. Silloin vasemmisto, kuten tänäkin päivänä, oli sitä mieltä, että eduskunnan pitäisi valita presidentti. Oikeisto ajoi ensin voimakkaan monarkin, voimakkaan kuninkaan, valitsemista ja vaati sitten presidentille tavallista suurempia valtuuksia sekä samalla että hänen valintansa on erotettava eduskunta-vaaleista. Hänen olisi saatava valtuutensa suoraan kansalta eikä eduskunnan kautta.

Meidän ensimmäinen presidenttimme Ståhl-

berg valittiin kesällä 1919 eduskunnan toimesta. Hän yritti käyttäytymisellään saada aikaan sellaista käytäntöä, joka ilmeisesti vastaisi hänen käsitystään presidentin asemasta suomalaisessa järjestelmässä. Hän korosti voimakkaasti, että tasavallan presidentti Suomen tasavallassa on ensimmäinen vertaistensa joukossa, primus inter pares, eikä missään tapauksessa ylhäältä ja eduskunnasta erillisenä valtatekijänä alaspäin käskyjään ja kieltojaan jakava valtionpäämies. Sen vuoksi Ståhlberg vuonna 1925 oltuaan kuusi vuotta tasavallan presidenttinä kieltäytyi asetumasta ehdokkaaksi toista kertaa, koska hän katsoi, että istuva presidentti on vaalissa muihin ehdokkaisiin verrattuna huomattavasti paremmassa, eräällä tavalla ylivoimaisen edullisessa asemassa.

Nyt asia on kehittynyt varsinkin sodan jälkeen siihen suuntaan, että presidentin asema on jatkuvasti vahvistunut. Kekkonen pitkän kauden lopulla alettiin varsin yleisesti tulla siihen tulokseen, että presidentti on tullut ylivoimaiseksi vallankäyttäjäksi suomalaisessa järjestelmässä ja hänen asemaansa täytyy saada eräitä muutoksia. Suunnitellut muutokset kohdistuvat lähinnä presidentin valintaan ja hänen kausiensa rajoittamiseen.

Henkilökohtaisesti kannatan hallituksen esitystä suoraan kansanvaaliin siirtymisestä ja olen myös valmis kannattamaan tätä niin sanottua ranskalaista systeemiä. Näyttää siltä, että kansamme suuri enemmistö on valmis tämän muutoksen presidentin vaalitapaan suorittamaan. Mutta se ilmeisesti edellyttää samalla, että presidentin vaalikausia rajoitetaan, kuten hallitus esityksessään ehdottaa.

Nyt täytyy sanoa, että tämä pyrkimys presidentin vaalikausien rajoittamiseen on tullut esille oikeastaan ensimmäisen kerran Yhdysvalloissa toisen maailmansodan loppuvaiheissa. Silloin katsottiin, että presidentti Roosevelt oli liian kauan presidenttinä eikä viimeisellä kaudella sairauden vuoksi pystynyt valtuuksiaan enää käyttämään tehokkaasti. Kyllä kai meilläkin tuo ajatus presidentin toimikausien rajoittamisesta syntyi Kekkonen kauden loppuvuosina, kun katsottiin, että presidentin voimat olivat siinä määrin vähentyneet, että häntä ei enää vuonna 1978 olisi pitänyt valita presidentiksi kuuden vuoden kaudeksi.

Niin kuin puheenvuorossani äsken sanoin, minusta hallitus on tässä jäänyt puolitiehen. Minusta tänä päivänä annettavaan lakiesitykseen joko sisällytetään tämä rajoitusmääräys

tai sitten ei sisällytetä. Tarkoitan sitä, että rajoitusmääräyksen pitäisi koskea kaikkia eikä sitä pitäisi ryhtyä soveltamaan vasta joskus kaukaisessa tulevaisuudessa. Minusta olikin yllättävää oikeusministeri Louekosken lausunto siitä, että tässä on päädytty jonkinlaiseen sovitteluratkaisuun, että Koiviston ensimmäinen kausi ei tulisi mukaan lasketuksi, mutta vuosi sitten alkanut toinen kausi laskettaisiin, niin että hän tämän jälkeen voisi vielä tulla valituksi uudelleen vuonna 1994 ja hänen osaltaan siis tämä rajoitus tulisi vasta usean vuoden kuluttua tästä päivästä vaikuttamaan.

Tätä en pidä oikeana. Jos kerran otetaan rajoitus, niin kyllä sen pitäisi koskea myös istuvaa presidenttiä, niin kuin mielipidetiedustelujen mukaan kansalaisten selvä enemmistö myös ajattelee. Minusta perustuslakivaliokunnan pitäisi aika tarkoin tätä tutkia, ja jos rajoitustielle lähdetään, mitä minä kyllä henkilökohtaisesti kannatan saatujen kokemusten perusteella, niin sen pitäisi koskea myös istuvaa presidenttiä. Tämä ei ole mikään moite istuvalle presidentille, vaan tämä on kannanotto itse tähän rajoitusjärjestelmään nähden. 12 vuotta presidentin tehtävien hoitamisessa on kyllä niin pitkä aika, että se olisi syytä myös lakiin ottaa.

Kun hallitus on sitten puuttunut presidentin asemaan, niin minua ihmetyttää se, että juuri niitä tapauksia ajatellen, joita voi vastaisuudessa syntyä — tarkoitan juuri presidentin terveyden heikkenemistä — siinä suhteessa hallitusmuotoon ei ole puututtu. Ståhlberg aikoinaan hallitusmuotoa kirjoittaessaan ei ole ottanut huomioon sitä, että presidentti voi sairastua ja olla kykenemätön tehtävien hoitamiseen. (Min. Taxell: Kyllä se on otettu huomioon!) — Hallitusmuodossa sanotaan vain, että jos presidentti on pysyvästi kykenemätön tehtäviin hoitamaan, niin pidettäköön uusi presidentinvaali. (Min. Taxell: Kyllä!) mutta kuka tämän toteaa? (Min. Taxell: Valtioneuvosto!) — Ei ole ainakaan aikaisemmin todennut. (Min. Taxell: Kyllä on!) — Pitäisi olla aika tarkat ohjeet, ehkä lääketieteellinen kollegio, joka antaisi tästä lausunnon, jonka perusteella valtioneuvosto voisi asiasta päättää. Nyt tämä epämääräinen hallitusmuodon säännös esitetään olemaan voimassa muuttamattomana. Minä kyllä katsoisin, että tähän pitäisi myös perustuslakivaliokunnan kiinnittää suurta huomiota.

Täällä on myös oikeusministerin puheenvuorossa puhuttu siitä, millä valtuuksilla presidentti voi toimia eduskunnan hajottamisessa ja mi-

nisterien erottamisessa. Minusta myös olisi tärkeää, että nämäkin vielä tarkemmin määriteltäisiin, samoin kuin sekin, miten presidentti menettelee hallituksia nimitettäessä. Minusta olisi länsimainen käytäntö otettava meilläkin, että eduskunta ennakkoon päättäisi, kuka lähtee muodostamaan hallitusta. Se tapahtuisi äänestyksen perusteella eduskunnassa, jolloin koko eduskunta, myös oppositio, olisi myötävaikuttamassa siihen, kuka on pääministeri. Kun ministeri Louekoski sanoi, että hallitusneuvottelujen jälkeen tästä päättävät asiallisesti vain ne, jotka menevät hallitukseen, niin kyllä hallituksen pitäisi olla koko kansan hallitus, sen pitäisi olla myös oppositiota huomioon ottava hallitus, ja siksi olisi hyvä, että opposition edustajat saisivat olla mukana siinä äänestyksessä, jossa päätetään, kuka saa hallituksen muodostaa.

Meillä ei myöskään ole hallitusmuodossa mitään määräystä siitä, voiko presidentti jo hallitusta muodostettaessa kieltäytyä nimittämästä pääministerin esittämiä ministereitä hallitukseen. Eräässä puheenvuorossa jokin aika sitten juuri kerrottiin, miten eräs sosialidemokratien ehdokas tuli hylätyksi, kun häntä esitettiin hallitukseen. Tasavallan presidentti katsoi, että hän sosialidemokraattisen ryhmän ilmeisesti yksimielisesti ehdottamaa ehdokasta hyväksynyt. (Ed. Knuuttila: Äänestyspäättös!) — No, äänestyspäättöstä!

Niin kuin äsken mainitsin, kun Koiviston hallitusta muodostettiin keväällä 1979, pääministeriehdokas Mauno Koivisto selosti täällä eduskunnassa meille hallitusneuvottelijoille, että hän oli edellisenä päivänä ollut Tamminiemessä ja siellä hänelle oli annettu todella pitkä lista, joka käsitteli pääasiassa keskustapuolueeseen kuuluvia poliitikkoja, jotka eivät missään tapauksessa saa esiintyä pääministerin listalla. Tällä tarkoitan sitä, että kai pitäisi sitten olla selvä, että jos pääministeri jonkin hallituslistan tekee, niin tämä tulee presidentin taholta hyväksytyksi. Tästäkään ei ole meidän hallitusmuodossamme minkäänlaisia määräyksiä.

Tämän kaiken perusteella, arvoisa puhemies, olen sitä mieltä, että hallitus on oikeassa siinä, että se ehdottaa suoraa kansanvaalia, ja oikeassa siinä, että se esittää myös presidentille kuuluvan hajotusoikeuden määrittelyä. Minä en pysty sanomaan, onko tämä muoto nyt hyvä, että sen pitäisi tapahtua pääministerin ehdotuksesta, vai pitäisikö hallitusmuodossa sanoa joitakin muita yksityiskohtaisesti määriteltyjä perusteita, joilla eduskunta voidaan hajottaa. Itse

olen todennut useassa yhteydessä, että edellisen presidentin aikana eduskunta hajotettiin minun käsitykseni mukaan riittämättömillä perusteilla sekä vuonna 1975 että vuonna 1971. Tämä on erittäin vakava asia. Sen vuoksi on ollut hyvä, että tähän hajotusoikeuteen on myös puututtu. Niin kuin sanoin, toivon, että perustuslakivaliokunta myös tämän kohdan tarkoin tutkii ja koettaa saada sellaisen sanamuodon, joka tarkoin määritteli, minkälaisissa tapauksissa voidaan Suomen eduskunta kesken vaalikauden hajottaa ja vedota suoraan valitsijoihin.

Joka tapauksessa nämä muutokset, joita nyt esitetään, ovat hyvin tärkeitä ja ovat hyvin painavia, ja sen vuoksi on perustuslakivaliokunnassa perusteellisesti asia selvitettävä. Itse, kuten sanoin, olen eräiden muutosten kohdalta varsin pitkälle valmis niitä kannattamaan, mutta eräiden toisten muutosten kohdalta toivoisin, että asiaa vielä harkittaisiin ja tutkitaisiin.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Ed. Virolainen näköjään esittää vielä lisämuutoksia valtiosääntöön. Olen henkilökohtaisesti julkisuudessa todennut, että valtiosääntöön uudistamisessa, jota minäkin olen yrittänyt eri toimin edistää, on kuitenkin se vaara otettava huomioon, että uudistuksesta muodostuu lumipallo, joka vie koko hallitusmuodon mennessään. Uudistukset tällä sektorilla lisäävät uudistustarpeita ja täytyy muistaa, että hallitusmuotoa ei koskaan voi kirjoittaa sellaiseksi, että se antaisi yksityiskohtaisia vastauksia kaikkiin kysymyksiin, vaan perinteillä ja tulkinnalla pitää olla sijansa. Sen vuoksi meillä on ollut hyvä hallitusmuoto.

Mutta pyysin, arvoisa puhemies, puheenvuoron lähinnä siitä syystä, että ed. Virolainen palasi asiaan, johon hän muistaakseni aikaisemminkin on kiinnittänyt huomiota eli kysymyksen siitä, millä tavalla tasavallan presidentin pysyvä este voitaisiin todeta. Ed. Virolainen toteaa, että nykyiset säännökset hallitusmuodossa ovat tältä osin puutteellisia. Kun minä olen sattumalta joutunut paneutumaan tähän kysymykseen ollessani vastuussa presidentti Kekkonen pysyvän esteen toteamisesta, niin haluan todeta, että tällainen tilanne on Suomen historian aikana tullut esiin useita kertoja, viimeinen oli presidentti Kekkonen sairaus syksyllä vuonna 1981. Minusta ei ole esitetty mitään sellaista syytä, joka osoittaisi, että nykyisä säännökset olisivat puutteellisia, koska valtiosäännössä sano-

taan tällä hetkellä: ”Jos presidentin este on pysyväinen, valittakoon niin pian kuin mahdollista uusi presidentti, joka ryhtyy toimeensa heti vaalin jälkeen.” Pysyvän esteen toteaminen pitää luonnollisesti perustaa joko presidentin omaan ilmoitukseen tai esimerkiksi lääkärintodistukseen. Tämä on täsmälleen mahdollista jo tällä hetkellä. Ed. Virolainen viittasi siihen, että pitää olla jokinlainen lääkärikomissio. Se edellyttäisi kuitenkin, että presidentillä olisi ilmoitautumisvelvollisuus. Tämä kuulostaa siltä ikäänkuin se ei olisi vakavasti tarkoitettu väite, mutta näinhän se on. Olisi jonkinlainen ilmoitautumisvelvollisuus tai velvollisuus määrääkoina käydä lääkärintarkastuksissa. Minusta se ei ole mahdollista. Minusta tämä asia ei ole juridinen sanan varsinaisessa mielessä, vaan on kysymys siitä, miten elävässä elämässä pystytään menettelemään.

Halusin käyttää tämän puheenvuoron juuri siitä syystä, että kun tätä asiaa pohdittiin 80-luvun alussa, niin julkisuudessa esiintyi hyvin paljon tällaisia mielipiteitä ja ehdotuksia. Mutta mikään niistä mielestäni ei tuonut sellaista ratkaisua, joka olisi merkinnyt 100-prosenttista järjestelmää, ainakaan ei parempaa järjestelmää kuin nykyinen. On myöskin syytä todeta, että silloin, kun tätä koskevia päätöksiä Suomen historian aikana on tehty, niin ne ovat perustuneet joko presidentin omaan ilmoitukseen tai presidentin omaan ilmoitukseen ja lääkärintodistukseen, enkä ole kuullut sellaista väitettä, että tämä säännös ei olisi toiminut tyydyttävästi.

Ed. Virolainen: Arvoisa puhemies! Ministeri Taxellin puheenvuoron johdosta vain huomautan, että kyllähän tämä tilanne oli varsin hyvin tiedossa jo ennen syyskuuta 1981.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Ehkä en ole julkisuudessa aikaisemmin todennut, mutta haluan nyt sitten eduskunnassa todeta, että ed. Virolainen oli niinä aikoina hyvin huomattavassa valtiollisessa tehtävässä. Minä toimin silloin valtioneuvoston oikeusministerinä. Jos ed. Virolainen oli huomannut jotain sellaista, joka silloin olisi antanut aiheita tällaiseen arvioon, niin katson, että ed. Virolaisen olisi tullut ilmoittaa asiasta vastaavalle valtioneuvoston jäsenelle. Sitä ed. Virolainen ei virallisesti eikä epävirallisesti minulle ole millään tavalla tehnyt. Ed. Virolaisen kommentissa on jälkiviisauden makua.

Ed. Virolainen: Ei tässä, arvoisa puhemies, ole mikään jälkiviisauden maku, vaan kysyn: Miksi ministeri Taxell, jolla oli silloin oikeusministerin vastuu, ei tähän asiaan puuttunut, vaikka tunsin sen varmasti yhtä hyvin kuin minäkin, ilman minun virallista ilmoitustani?

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Minä vastaan luonnollisesti kaikesta siitä, mitä olen tehnyt tai jättänyt tekemättä, mutta minä vastaan myös siitä, mitä olen huomannut tai jättänyt huomaamatta. Se kokemus, mikä minulla oli valtioneuvoston jäsenyydestä toukokuusta 1979, ei antanut aihetta suorittaa sellaista arviota, minkä ed. Virolainen suoritti. Mutta ed. Virolaisella ehkä oli toisenlaisia käsityksiä. Minusta ne olisi silloin tulleet tuoda julkisuuteen, ja minusta on hämmästyttävää, että tässä vaiheessa tällaisia väitteitä tullaan esittämään. Minusta historiakaan ei ole osoittanut, että ed. Virolainen olisi oikeassa.

Ed. Virolainen: Arvoisa puhemies! On tietysti aivan tarpeetonta väitellä tästä asiasta, mutta minä sanon min. Taxellille, että tämä minun mielipiteeni ei ollut mitään ainutlaatuista. Se oli varsin yleinen silloin valtakunnassa, ja se oli myöskin yleinen, voin sanoa, niitten lääkäreiden keskuudessa, jotka tämän asian tunsivat. Mutta syystä tai toisesta ei viralliselta taholta ryhdytty mihinkään toimenpiteisiin. Minun tarkoitukseni on vain ollut, että tällainen tilanne voitaisiin vastaisuudessa välttää, eikä mitään muuta jälkiviisautta tässä ollut. Luulisi olevan suhteellisen helppoa kirjoittaa hallitusmuotoon sellainen määräys, jossa sanottaisiin hiukan tarkemmin presidentin terveydentilasta ja siitä, mikä tapaus on katsottava sellaiseksi, että tasavallan presidentti on pysyvästi kykenemätön hoitamaan virkaansa, niin kuin silloin oli jo pitkän aikaa ennen syyskuuta 1981.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Minä yhdyin siihen käsitykseen, että tästä aiheesta on tarpeetonta keskustella, mutta jos keskustellaan, arvoisa puhemies, olisi minusta mitä tärkeintä, että silloin pysyttäisiin niissä tosiasioissa, jotka olivat tiedossa ja jotka tänä päivänä ovat tiedossa, kun on kysymys tärkeästä vaiheesta Suomen historiassa ja kun on kysymys pitkäaikaisesta arvostetusta tasavallan presidentistä. Minä voin kertoa ed. Virolaiselle paljastamatta mitään salaisuuksia, että minä kävin lukuisia perusteellisia keskusteluja tasavallan

presidentin lääkäreiden kanssa syksyllä 1981 sen jälkeen, kun tilapäinen este oli todettu. Tästä on olemassa näyttöä viime kädessä valtioneuvoston pöytäkirjassa, jolloin pysyvä este todettiin. Kyllä minua hämmästyttää, että kahdeksan vuoden jälkeen tällaista tullaan Suomen eduskunnassa esittämään.

Ed. Jokinen: Arvoisa puhemies! Tämä uudistusten vastustus paljastui min. Taxellin, entisen oikeusministerin, selvityksessä aivan huolestuttavalla tavalla. Juuri se selittää myöskin sen, miksi meillä lainsäädännön uudistukset viipyvät ja miksi meidän lainsäädännössämme on jatkuvasti ehkä vanhentuneempia kohtia kuin minkään muun vastaavan maan lainsäädännössä. Tämä on huolestuttavaa, mutta selityyhän se sillä, että min. Taxell pelkää uudistuksia ja varmasti hänen takanaan muutkin, ne, joiden pitäisi uudistuksia eteenpäin viedä. Tuo lumivyöry syntyisi ja sen vuoksi ei voida lähteä uudistamaan lakeja. Meillä on todella valtava lumivyöry jo vanhentuneita lakeja, ja siitä on vastuussa myös entinen oikeusministerimme Taxell.

Oikeusministeri Louekoski: Rouva puhemies! Ed. Anna-Liisa Jokisen viimeisen puheenvuoron johdosta on sanottava sekä ministeri Taxellin, minun että muittenkin valtioneuvoston jäsenten puolesta, että oikeusministeriön taholta käydään parhaillaan neuvotteluja, kuinka saisimme eduskunnassa käsitellyksi meillä valmiina tai lähes valmiina olevat esitykset, niin ettei ainakaan materiaalipulaa ole.

Ed. Zyskoviczin puheenvuoron johdosta haluaisin esittää muutaman kommentin. Ed. Zyskowicz kysyi, onko periaatteessa ministerin ero pääministerin esittelystä paikallaan. Mielestäni on. Nimittäin nykyisen säännösten vallitessa käytetään sellaista menettelyä, siitä on esimerkkejä viime ajoilta käytännössä, että pääministeri pyytää koko valtioneuvoston puolesta eroa. Uusiksi ministereiksi ei nimitetä niitä, jotka itse asiassa oli tarkoituskään jättää valtioneuvoston työn ulkopuolelle. Tällainen kiertotie on tarkoitus hallituksen esityksellä nyt oikaista. Käytännön esimerkkejä ei kai tarvitse tässä erikseen mainita. Ed. Zyskowicz tuntee ne yhtä hyvin kuin minä.

Sitten ed. Zyskowicz kysyy, olenko minä mukana sellaisessa ehdotuksessa, jossa muutettaisiin valtioneuvoston jäsenten nimittämistä siihen tapaan, että tasavallan presidentti kutsuisi

valtioneuvoston jäsenet eduskuntaryhmiä kuultaan. Tässä kierretään samaa ongelmaa, josta on puhuttu monissa puheenvuoroissa täällä aikaisemminkin, millä tavalla eduskuntaryhmät ja eduskunta voivat vaikuttaa suoraan valtioneuvoston jäsenten nimittämiseen. Se on puolueissa asia, johon suhtaudutaan eri tavalla.

Sosialidemokraattisessa puolueessa eduskuntaryhmää kuullaan, ennen kuin valtioneuvoston jäsenten nimet viedään eteenpäin, ja ryhmässä on mahdollisuus ryhmän niin halutessa, ottaa jyrkkääkin kantaa asian. Ed. Knuuttila on pariin kertaan täällä kertonut esimerkkiä, jossa ryhmä on äänestänyt.

Nyt kun ajatellaan viimeaikaisia tapahtumia, niin tietenkin meidän puolueemme ministerinvaihdos, joka on ylidramatisoitu julkisuudessa, on ollut useamman puheenvuoron käyttäjän mielessä. Asianlaita oli niin, että puolueen entinen puheenjohtaja siirtyi paikaltaan ja tilalle valittiin puolueen nykyinen puheenjohtaja, tosin erittäin tärkeälle ulkoministerin paikalle. Jos tässä olisi noudatettu joitakin ed. Zyskoviczin ehdotuksessa mainittuja menettelytapoja, en usko, että valinta olisi ollut mikään muun kuin mikä se nyt oli.

Mutta on ministereitä nimitetty hyvinkin suorasukaisella tavalla. Voin tässä kertoa, kun olen saanut siihen rohkeutta ed. Virolaisen omakohteisista muisteluista. Silloin, kun minut ensimmäisen kerran syksyllä 1971 nimitettiin valtioneuvoston jäseneksi, prosessi oli erittäin nopea, tehokas ja mutkaton. Hallituksen muodostaja soitti minulle illalla noin kello 18 kotiin ja kysyi, olenko käytettävissä, silloin tosin virkamieshallituksen opetusministerin paikalle, kun hallitus nimitetään kello 19. "Juu vai ei, olen saanut tämän nimilistan tasavallan presidentiltä?" Sen jälkeen kun olin tästä yllätyksestä toipunut, vastasin juu.

Ed. Vistbackan puheenvuorossa kyseltiin niin ikään, onko pääministerille tulossa ehdotuksessa liian suuri valta. Meillä suhtaudutaan pääministeriin ja pääministerin valtuuksiin aika lailla eri tavalla kuin muualla, esimerkiksi Pohjois-Euroopassa. Vastikään Ruotsissa suoritettiin viiden valtioneuvoston jäsenen vaihdos sikäläisessä hallituksessa. Se oli pääministerin ratkaisu. Kun häneltä on kysytty, missä kaikissa puolue-elimissä tämä asia käsiteltiin, hän sanoi, että se ei kuulu muille. Se ei kuulu muille kuin hänelle, kun hän on vastuussa näistä asioista. Tämä meni hyvin vähin äänin ja erittäin vähällä dramatiikalla. Tapahtumassa on monta sellaista piirrettä, jotka

ovat ajankohtaisia, kun meidänkin eduskunnassamme käsitellään valtiosäännön nyt vireillä olevaa uudistusta. Henkilökysymykset eivät Ruotsissa ole niin dramaattisia silloin, kun kysymys on valtioneuvoston jäsenistä ja pääministerin asemasta. Tämä johtuu vaalijärjestelmästä ja monista muista asioista, (Ed. Jokinen: Tiedotusvälineistä!) joihin en tässä yhteydessä sen enempää mene. Ehkä ajankohtakin vaikutti meillä tämän ministerinvaihdoksen ylidramatisoitumiseen.

Ed. Kääriäinen korosti sitä, että perustuslakivaliokunnan on asiaa käsitellessään kuultava tarkoin valtiosäännön eri koulukuntien edustajia. Olen täsmälleen samaa mieltä, jos sellaisia koulukuntia on jo Suomessa muodostunut. Joka tapauksessa valiokunnan tulee hyvin tarkoin ottaa varteen ne oppineet mielipiteet, joita valtiosääntöasiantuntijoilla on.

Sen sijaan olen eri mieltä ed. Kääriäisen kanssa siitä, kun hän lausui, ettei eduskunnan asema tällä muutoksella sen mahdollisesti toteutuessa lainkaan vahvistu. Sen vahvistuu ainakin kolmessa kohdassa hyvin selvästi, ensinnäkin eduskunnan hajottamisen suhteen, toiseksi ministereitten erottamisen suhteen ja kolmanneksi koko hallituksen suhteen siinä, että hallitus alistaa ohjelmansa ja kokoonpanonsa heti nimityksen jälkeen eduskunnan arvioitavaksi. Askeleet eivät ole kovin suuria, mutta suunta on hyvin selvä.

Ed. Laine otti esille saman kysymyksen kuin ed. Almgrenkin aikaisemmin, tulisiko olla määraaika, kuinka kauan on oltava Suomen kansalainen, ennen kuin voi tulla nimitetyksi valtioneuvoston jäseneksi. Valtioneuvosto jätti tämän asian avoimeksi niin, että ehdottaa vain vanhan syntyperäissäännöksen poistamista. Tämä perustuu siihen, että hallituksen piirissä katsottiin nimittävien tahojen ja valtioneuvoston jäseneksi ehdokkaita asettavien tahojen harkitsevan kysästi, kuinka kauan kunkin henkilön on oltava Suomen kansalainen, ennen kuin voi tulla valituksi tällaiselle paikalle. Onko 18 vuotta oikea aika? Miksi ei 15 tai 17 taikka 12 vuotta? Se on keskustelu, jolla ei varmaankaan olisi loppua. Tämä on tarkoituksella jätetty puolueiden, eduskuntaryhmien ja eduskunnan harkintaan.

Ed. Jansson otti mielenkiintoisella tavalla esille pääministerin suhteen eduskuntaan ja eduskunnan hajottamiseen esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, että hän ei itse olisi eduskunnan jäsen. Aikaisemmassa yhteydessä mainitsin siitä, että kun pelisäännöt muuttuvat, ne muut-

tuvat ikään kuin koko kentällä. Kun suoralla vaalilla todennäköisesti vastaisuudessa valitaan tasavallan presidentti, niin tämä suora vaalitapa tulee vaikuttamaan siihen saakka, että presidenttiehdokkaita asettelevat tahot ottavat huomioon tietyllä tavalla ehdokkaansa hyväksytyksi tulemisen mahdollisuudet, se toisin sanoen vaikuttaa presidenttikandidaatin henkilöä myöten. Pidän sitä aivan luonnollisena. Samalla tavalla pidän luonnollisena, että poliittisten puolueiden ja eduskuntaryhmien valitessa pääministerikandidaattia hänen riippuvuuttaan eduskuntaan päin lisätään, kun hänen vallankäytönsä tulee vaikuttamaan suoraan eduskunnan toimintamahdollisuuksiin. Pitäisin tätä kehitystä hyvin luonnollisena ottamatta kantaa siihen, millä tavalla muuten henkilökysymykset tullaan myöhemmin ratkaisemaan.

Ed. Virolainen totesi hajotuspäätöksistä vuodelta 1971 ja 1975 nyt ehdotettuun prosessiin verrattuna, että ne olivat, jos muistan oikein, keveästi tai huonosti perusteltuja. (Ed. Virolainen: Riittämättömästi!) — Riittämättömästi perusteltuja, ikään kuin poliittis-taktisia, siihen ajankohtaan liittyviä päätöksiä.

Tämän mielipiteen omasta puolestani jaan. Minullakin on sellainen käsitys, että ne ratkaisut, vaikka niihin oli useita senhetkisestä poliittisesta tilanteesta johtuvia perusteluja, eivät olleet sellaisia, että ne olisivat kestäneet hyvin vakavaa poliittista harkintaa. Poliittinen kriisi ei käsitykseni mukaan kumpanakaan vuonna, ei syksyllä 1971 enempää kuin kevätkesällä 1975, ollut sellainen, että olisi välttämättä tarvittu niin järeän asean käyttöä kuin eduskunnan hajottamista.

Tässä suhteessa hallituksen ehdotuksessa lähdetään siitä, että sekä pääministerin että presidentin tulee harkita tilanne niin vakavaksi, että vain eduskunnan harjottamisella se voidaan laukaista. Se merkitsee selvästi kynnyksen korrattamista.

Rouva puhemies! Lopuksi vielä haluaisin todeta, että kun eduskunnan hajottamisen edellytyksiä ja eräitä menettelytapoja on peräänkuulutettu siinä mielessä, että ne voitaisiin kirjoittaa valtiosääntöön, niin olen samaa mieltä kuin ministeri Taxell. Ei lakiin voida kirjoittaa tyhjentyviä luetteloita erityyppisistä kriiseistä, ongelmista ja menettelytavoista. Valtiokäytäntöön, poliittiseen kulttuuriin, on luotettava. Kyllä sieltä tulee johtoa käytännön myötä, miten kussakin tilanteessa asiat on ratkaistava.

Ed. Zyskiewicz: Arvoisa puhemies! Ministeri Louekosken puheenvuoron johdosta muutama kommentti. Mitä ensinnäkin tulee valtioneuvoston yksittäisen jäsenen vapauttamistilanteeseen, toki tiedän, että kuten ministeri kertoi, aiemmin eräissä tilanteissa on käytetty sellaista kiertotietä, että pääministeri päästäkseen eroon joistakin valtioneuvoston jäsenistä on pyytänyt koko valtioneuvoston puolesta eroa. En ole vakuuttunut, että tämänkaltaisen kiertotie olisi enää tänä päivänä mahdollinen sen vuoksi, että kesällä 1987 voimaan tulleen valtiosääntömuutoksen johdosta valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on kuultava eduskunnan eri ryhmiä, eduskunnan puhemiestä jne.

Riippumatta tästä, kun nyt valtiosäännössä nimenomaisesti säännellään se tilanne, miten yksittäisen ministerin vapauttamiseen suhtaudutaan tai mitkä siinä ovat pelisäännöt, haluaisin esittää kysymyksen, onko perusteltua, että nimenomaan pääministeri voi esittää yksittäisen ministerin vapauttamista. Perusteluni tälle kysymykselle on se, että meillä valtioneuvoston jäsenyys ei perustu eikä uskoakseni jatkossakaan sen ole syytä perustua nimenomaan pääministerin luottamuksen varaan. Kysyn, eikö olisi ajateltavissa jotain muuta järjestelyä tämänkaltaisten tilanteiden sääntelemiseksi.

Toinen kysymys liittyy eduskunnan ja eduskunnan eri ryhmien rooliin hallituksen muodostamisenmenetellyssä. Toki tiedän, että eri puolueissa on erilaisia menettelyjä sen suhteen, miten asianomaisessa puolueessa ministerivalinnat, ehdollepanot valtioneuvoston jäseniksi, tosiasiallisesti tapahtuvat. Kysymys siitä, mikä on eduskunnan tosiasiallinen valta valtioneuvostoa kokoonpantaessa ja ministerivalintoja tehtäessä, ei voi olla pelkästään puolueen sisäinen asia, vaan eduskunnalla valtiosäännön säätäjänä on toki oikeus ja mahdollisuus halutessaan kirjoittaa valtiosääntöön pelisääntöjä, joilla se pyrkii, kuten minun mielestäni pitäisi tehdä, vahvistamaan eduskunnan ja sen eri ryhmien roolia tässä yhteydessä.

Näin ollen oma ajatukseni on, ja tälle ajatukselle toivon ministeri Louekoskenkin tukea, että hallitusmuodon 36 §:ään voitaisiin kirjoittaa sen kaltaisen säännös, että valtioneuvoston jäsenet presidentti kutsuu kuultuaan eduskunnan eri ryhmiä. Mielestäni on korostettava juuri eduskunnan ryhmien roolia sen vuoksi, että puolue-elimet saavat valtuutuksensa viime kädessä puolueen jäseniltä, kun taas eduskuntaryh-

mät saavat valtuutuksensa puolueen koko äänestäjäkunnalta. Kyllä minun mielestäni parlamentarismia on se, että nimenomaan eduskunnan ryhmiin päin tapahtuu tämä presidentin konsultaatio siinä vaiheessa, kun hallitusta nimitetään.

On tietysti selvää, että vaikka eduskunta kirjoittaisi hallitusmuodon 36 §:ään tämänkaltaisen säännöksen, jossa presidentin olisi kuultava eduskunnan eri ryhmiä kutsuessaan valtioneuvoston jäseniä, niin mikään ei estäisi riittävän vahvoja puolueorganisaation elimiä yrittämästä tehdä asianomaisten puolueiden eduskuntaryhmistä pelkkiä postikonttoreita, jotka toimittaisivat presidentille edelleen sen ministeriehdokaslistan, joka puolue-elimissä olisi päätetty. Henkilökohtaisesti uskon kyllä siihen, että jos valtiosääntöön tällainen ryhmien roolia korostava lisäys tehtäisiin, niin se varmasti aiheuttaisi kaikissakin puolueyhteisöissä keskustelua eduskuntaryhmien roolista ja olisi omiaan vahvistamaan eduskuntaryhmien tosiasiallista roolia tässä yhteydessä. Se olisi mielestäni koko eduskunnan aseman vahvistumisen kannalta tärkeää.

Mitä sitten tulee siihen oikeusministeri Louekosken kysymykseen, miksi meillä pääministerin roolin korostumiseen suhtaudutaan niin pidättyvästi, kun esimerkiksi muissa Pohjoismaissa pääministerin rooli on aivan toinen, niin siinäpä se onkin. Pääministerin rooli esimerkiksi Ruotsissa tai muissa Pohjoismaissa on aivan toinen kuin Suomessa. Siellä ei ole vahvaa presidenttiä, joka saa valtuutuksensa kansalta. Suomessa on eduskunnan ohella toisena keskeisenä valtioelimenä nimenomaan kansan valitsema presidentti. Tästä selittyy se sanoisinko nihkeys, tietty varovaisuus, mikä uskoakseni on ollut pohjana siinä, että tässäkin keskustelussa aika varauksellisesti on suhtauduttu pääministerin aseman hyvin voimakkaaseen korostumiseen. Omakin kantani on se, että sen valan, joka tällä valtiosäännön takistuksella presidentiltä halutaan siirtää pois, on siirryttävä nimenomaan eduskunnalle eikä jäätävä sinne välille.

Ed. Virolainen: Arvoisa puhemies! Minä olin ymmärtävinäni jonkin osan tuosta ed. Zyskowiczin puheesta, mutta en läheskään kaikkea. (Ed. Zyskowicz: Se olisi edellyttänyt varsinaisen puheenvuoron kuuntelemista!) — Kyllä minä tiedän, mikä senkin johtava ajatus oli. — Nimittäin eduskunnassa eri ryhmissä on

hyvin erilainen käytäntö. Meillä esimerkiksi on tapahtunut useita hallituksen muodostamisia niin, että eduskuntaryhmässä on äänestetty ja äänestyksen perusteella edustajat hallitukseen valittu. Meillähan ei hallitusmuodossa missään mainita eduskunnan ryhmiä. (Ed. Zyskowicz: Kyllä mainitaan!) Jos tälle tielle lähdetäisiin, hallitusmuotoa pitäisi perusteellisesti muuttaa.

Minä en tiedä, miten kokoomuksessa valitaan ministerit, ja sosialidemokraattisessa puolueessa kai lähinnä puolue toimikunta ne valitsee, mutta on puolueitten oma asia, miten ne päättävät. Minä kyllä yhdyin ed. Zyskowicziin siinä, että eduskuntaryhmien asemaa täytyy korostaa. Mutta ainakin meidän puolueessamme jatkuvasti sodan jälkeen on ollut havaittavissa selvää jännitystä itse puolueorganisaation ja eduskuntaryhmän välillä. Riippuen siitä, miten nämä voimasuhteet ovat kussakin tapauksessa olleet, toisen paino on ollut joskus suurempi ja joskus toisen. Meillä pidetään yhteinen kokous puoluehallituksen eduskuntaryhmän kesken, jossa lopullisesti ministerit valitaan.

Ed. Knuuttila: Arvoisa puhemies! Eri eduskuntaryhmissä ja puolueissa on todella erilaiset menettelyt, miten ministerit nimitään. Sod.dem. puolueen osaltahan vuoteen 1972 saakka eduskuntaryhmä oli hyvin keskeisessä asemassa. Itse asiassa eduskuntaryhmä päätöksillään viime kädessä sinetöi ministerihenkilöt paitsi niissä tilanteissa, jolloin sosialidemokraatti oli pääministeriehdokkaana, jolloin meidän sääntöjemme mukaan pääministeri sai valita omasta ryhmästä tulevat ministerit. 1972 jälkeen, jolloin meillä tapahtui sääntömuutos, ministerit määrää puolueenuevosto, mutta se on käytännössä delegoinut tämän vallan aina puolue toimikunnalle.

Sen jälkeen kun tuli puoluetuki ja näin lisättiin oleellisesti puolueorganisaatioiden valtaa aikaisempaan käytäntöön nähden, on kyllä selvästi havaittavissa, että valta näissä kysymyksissä on selvästi siirtynyt puolueiden suuntaan, eikä eduskuntaryhmällä sosialidemokraattisessa puolueessa ole juuri mitään sanottavaa hallituksen henkilökysymyksiin.

Mitä tulee sitten ed. Zyskowiczin ajatuksiin, niin minä kyllä yhdyin niihin, että ne ovat oikeasuuntaisia, mutta ymmärrän myös ne käytännön vaikeudet, joihin ed. Virolainen viittasi, lainsäädännöllä tätä asiaa järjestää. Näen mieluummin, että puoluetuki pitäisi osoittaa paikallisjärjestöille eikä puoluejohtolle ja muut-

taa sitten tätä kautta puolueen käytäntöä sääntöjä muuttamalla.

Ed. Zyskiewicz: Arvoisa puhemies! Vas-
tauksena ed. Virolaisen puheenvuoroon haluan
ensinnäkin todeta, että nykyisessä valtiosään-
nössä kesältä 1987 mainitaan eduskunnan eri
ryhmät, mainitaan nimenomaan tilanteesta,
että hallituksen kokoonpanon merkittävästi
muuttuessa on niitä kuultava.

Haluan siis yleisesti vahvistaa eduskunnan eli
eduskunnan eri ryhmien asemaa, ja nimen-
omaan ministerivalinnat ovat hyvin keskeisiä
tässä suhteessa tosiasiallisen vallankäytön kan-
nalta. Kun olen pohtinut, mitä tässä suhteessa
voisi tehdä, niin olen todellakin näissä pohdin-
noissani päätenyt siihen käsitykseen, että val-
tiosäännössä pitäisi antaa tukea eduskunnan ja
eduskunnan eri ryhmien aseman korostumi-
selle.

Sovelias muoto tässä yhteydessä olisi juuri se,
että siinä hallitusmuodon 36 §:ssä, jossa presi-
dentille annetaan valta kutsua valtioneuvoston
jäsenet, tuota valtaa sinänsä rajoittamatta sää-
dettäisiin, että tuo kutsuminen tapahtuu sen jäl-
keen, kun presidentti on kuullut eduskunnan eri
ryhmiä. Tällä siis haluttaisiin valtiosäännön ta-
solla osoittaa ja korostaa, että tämä presidentin
yhteistyötaho hallituksen muodostamisenmetel-
lyssä on nimenomaan eduskunnan suunnalla,
eduskunnan eri ryhmissä. Tietysti tämän jäl-
keenkin puolueet saavat sisäisesti omat asiansa
järjestää kuten haluavat, mutta ryhmät saisivat
valtiosäännössä tukea oman asemansa korostu-
miselle.

Ed. Virolainen: Arvoisa puhemies! Mi-
nä yhdyn siihen myös, mitä ed. Knuuttila sanoi.
Minä en usko, että asian kirjoittaminen valtio-
sääntöön millään tavalla muuttaa nykyistä käy-
täntöä, vaan eri puolueissa on vähän erilainen
käytäntö, ja se tulee ilmeisesti myös jatkumaan.

Samoin en voi ymmärtää sitä, että pitäisi
ruveta vastustamaan pääministerin aseman ko-
rostamista. Itsekin pääministerinä toiminee-
na tiedän, että pääministerillä on niin suuri
vastuu hallituksensa toiminnasta, että hänel-
lä pitäisi olla nykyistä suuremmat valtuudet
asioitten hoitamiseen. Kaikissa parlamentaa-
risissa demokratioissa on pääministerin ase-
maa vahvistettu, eikä tämä pieni vahvistus,
joka nyt tapahtuu, meidän pääministerimme
asemaa tee lähellekään sitä, mitä esimerkiksi
Ruotsissa, Englannissa tai Saksassa, joten mi-

nusta tämä on kyllä kehitystä oikeaan suun-
taan.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja
asia lähetetään perustuslakivaliokun-
taan.

5) Ed. Kortesalmen lakialoite n:o 3 laiksi Suo- men Hallitusmuodon muuttamisesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mu-
kaisesti perustuslakivaliokuntaan.

6) Hallituksen esitys n:o 246/1988 vp. laiksi valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Pu-
hemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäi-
siin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Aittoniemi: Arvoisa puhemies!
Tällaisena päivänä, jolloin raskaansarjan poliit-
tikkojen kesken keskustellaan valtiosäännön
uudistamisesta sekä tasavallan presidentin va-
lintatavasta ja valtaoikeuksista, tuntuu valtio-
neuvoston kyselytuntiin liittyvästä hallituksen
esityksestä puhuminen kovin vähäiseltä ja vaa-
timattomalta. Aikomukseni ei olekaan käyttää
tähän asiaan kuin muutama vaivainen minuutti.

Eduskunnan kerran viikossa pidettävät kyse-
lytunnit ovat ainakin minun parivuotisen parla-
mentaarisen kokemuksen mukaan muodostu-
neet joitakin harvoja poikkeuksia lukuunotta-
matta varsin värittömiksi tapahtumiksi. Usein
jopa puolet esitetyistä kysymyksistä jää vaille
käsitellyä, koska valtioneuvoston asianomainen
ministeri ei ole paikalla, ja toisinaan yksi minis-
teri vastaan kysymyksiin viiden ministeriön
osalta lukien asianomaisen ministeriön virka-
miehen kirjoittaman vastaustekstin. Keskustelu
jää useimmiten mekaaniseksi vuoropuheluksi
kansanedustajan ja ministerin välillä ilman ul-
kopuolisia kommentteja. Kaiken lisäksi vain
harvat eduskunnan jäsenet yleensäkin käyttä-
vät mahdollisuutta suullisten kysymysten esittä-
miseen.

Kun julkinen sana, sen paremmin sanallinen kuin kuvallinenkaan viestintä, ei ole juurikaan kiinnostunut eduskunnan kyselytuntien annista, monikaan kansalainen ei edes tiedä tällaisten kyselytuntien kuulumisesta eduskunnan toimintaan. Kuitenkin juuri tämän tyyppinen keskustelu eduskunnassa kansalaisille välitettynä saataisi olla hyvinkin kiinnostava ja myönteistä mielenkiintoa lisäävä.

Vaikka nykyinen kyselykäytäntö jää edelleen jokaviikkoisena tapahtumana voimaan, kehityksen alla oleva valtioneuvoston kyselytunti tulee antamaan positiivisen lisän eduskuntatyöhön, ja on ehkä myöhemmässä vaiheessa jopa tarpeen lisätä tällaisten keskustelutapahtumien määrää sen lisäksi, että nykyinen käytäntö jää ainakin tietyssä määrin käyttöön.

Valtiopäiväjärjestykseen esitetyn uuden 37 b §:n tarkoittamalla keskustelutapahtumalla on mielestäni kahdensuuntainen vaikutus. Se kasvattaa ensinnäkin kansanedustajien kiinnostusta mielipiteenvaihtoon hallituksen suuntaan ja saa siitä tähänastista tasokkaamman tapahtuman. Toisaalta se eittämättä tulee lisäämään kansalaisten keskuudessa tervettä mielenkiintoa eduskunnan työhön ja poliittiseen toimintaan. Eduskuntatyö tulee, vaikkakin vähäiseltä osalta, lähemmäs äänestäjiä — heidän olohuoneisiinsa, niin kuin sanotaan.

Arvosa puhemies! Kun olen lukenut hallituksen esityksen perustelut suunniteltua valtioneuvoston kyselytuntia koskien, olen kiinnittänyt huomiota kuitenkin yhteen kysymykseen, jonka perusteet ovat jääneet minulle tuntemattomiksi.

Minulle on jäänyt epäselväksi, millä perusteilla kelvollisen kysymyksen allekirjoittajien vähimmäismääräksi on esitetty neljää allekirjoittajaa, siis neljää kansanedustajaa. Mieleeni on ensi vaiheessa tullut se, että kahdessa pienimmässä eduskuntaryhmässä on neljä kansanedustajaa. Näin ollen he ilman ulkopuolista apuakin voivat ryhmäkohtaisesti allekirjoittaa puhemiesneuvoston harkintaan kelvollisen kysymyksen. Kun kysymysten allekirjoittajat ilmeisesti useimmin ovat samasta eduskuntaryhmästä, vaatimuksen asettaminen juuri neljään kansanedustajaan on näin ollen oikeudenmukaista ja perusteltua tämän hetken olosuhteita silmällä pitäen.

Mutta tämä laki ei ole tarkoitettu yksivuotiseksi, ja tulevassa sekä tulevaisuudessa eduskunnissa saattaa olla ryhmä tai ryhmiä, joissa on vähemmän kuin nuo neljä kansanedustajaa. Suoras-

taan odottelin tässä välihuutoa, mutta ed. Sepänen ei ole paikalla. Hän olisi huutanut: ”Tarkoittaako puhuja SMP:tä?” Minä en tarkoittanut SMP:tä. Lähinnä tunsin surua ja huolta eduskunnan tämän hetken pienistä eli demokraattisesta vaihtoehdosta, vihreistä tai kristillisestä liitosta. Jos näin olisi, alle neljän edustajan ryhmä jäisi vaille itsenäisen kysymyksen esittämisoikeutta valtioneuvoston kyselytunnilla. Mielestäni tämä ei tietyn poliittisen tasapuolisuuden nimissä ole oikein.

Tästä syystä olisi ehkä valiokuntakäsittelyssä syytä harkita tätäkin asiaa ja ehkä tehdä asianomaiseen lain kohtaan lisäys, joka mahdollistaisi kelvollisen kysymyksen esittämisen vähemmän kuin neljän kansanedustajan toimesta, jos kaikki tällaisen pienryhmän kansanedustajat ovat kysymyksen allekirjoittaneet, siis jos on kolme kansanedustajaa, kolme allekirjoittajaa jne. Tämä estäisi mainitunlaisen ryhmän joutumisen tietynlaiseen väliin- tai paremminkin peräänpuotoajan asemaan.

Arvoisa puhemies! Lopuksi totean mielenkiinnolla jääväni odottamaan, miten tästä televisioitavasta valtioneuvoston kyselytunnista mahdollisesti muodostuu seuraavien eduskuntavaalien lähestyessä poliittisen mainonnan temmelyskenttä. Puhemiesneuvoston puolueeton harkintakyky saattaa kysymyksiä valittaessa joutua joskus kovallekin koetukselle.

Ed. L a i n e: Rouva puhemies! Totean tyydytyksellä ensinnä sen, että hallitus on eduskuntaryhmien puheenjohtajien muodostaman eduskuntatyön kehittämisryhmän ehdotuksia ottanut nyt esillä olevan asian yhteydessä huomioon. Sitähän tarkoittaa tämä ehdotus, että selonteko pääsääntöisesti lähetettäisiin valiokuntaan, ellei eduskunta toisin päättä. Samoin ehdotus valtioneuvoston kyselytunnista on perustunut eduskunnan kehittämisryhmän ehdotuksiin.

Hallituksen esityksen perusteluihin on kirjoitettu, että uudistuksen tarkoituksena ei tietenkään ole, että vain hallitusvastuussa olevien puolueiden eduskuntaryhmistä tehtyjä kysymyksiä toimitetaan valtioneuvoston vastattavaksi, vaan kysymykset tulee valita niiden ajankohtaisuuden, merkittävyyden ja kiinnostavuuden perusteella. Mielestäni tässä on hyvin ja oikein sanottu. Täytyy vain toivoa, että eduskunnan puhemiesneuvosto näin myös käytännössä menettelee.

Saman toivomuksen kohdistaisin puhemie-

heen silloin, kun kyseeseen tulee puheenvuorojen käyttö. Perusteluissahan sanotaan, että tarkoitus on, että valtioneuvoston kyselytunnilla keskusteluun voisivat osallistua periaatteessa kaikki edustajat ja valtioneuvoston jäsenet. Käytännössä puheenvuoron käyttäminen riippuu ehdotuksen mukaan puhemiehen harkinnasta. Täytyy tietysti toivoa, että puhemies harkitsee tasapuolisesti, kohtuullisesti, asiallisesti.

Hallituksen esitykseen on ilmestynyt eräs kohta, jota en löydä mitenkään perusteluissa perusteltavan. Se on 37 b §:n 4 momentti, jossa sanotaan: ”Jos valtioneuvosto katsoo, ettei kysymykseen voida asian laadun vuoksi vastata, on siitä ilmoitettava 3 momentissa säädetyllä tavalla eduskunnalle ja samalla ilmoitettava syyt siihen. Tällaisen ilmoituksen johdosta ei sallita keskustelua.”

Mielestäni tämä on outo piirre. Jos kansanedustaja tai kansanedustajat tekevät suullisen kyselyn, sitä rajoittaa vain se, jos tuo kysely ei koske vähäistä asiaa. Jos tehdään kirjallinen kysely, niin ei ole äskeisen kaltaista rajoitusta, mutta ei ole myöskään tämän kaltaista rajoitusta, joka lukemassani momentissa nyt mainitaan.

Mielestäni tällainen rajoitus on kohtuuton. Jos eduskunnan puhemiesneuvosto harkittuaan sille tehdyt ehdotukset valtioneuvostolle osoitettaviksi kysymyksiksi harkitsee tarkkaan esitettävät kysymykset, niin kaiken järjen mukaan mielestäni hallituksen tulisi silloin antaa vastaus juuri hallitukselle osoitettuun kyselyyn. Mielestäni tämä kohta esillä olevan asian jatkokäsittelyssä valiokunnassa tulisi tarkoin harkita. Olisin jo nyt tässä vaiheessa valmis ehdottamaan tuon momentin poistamista.

Oikeusministeri Louekoski: Rouva puhemies! Kuuntelin tarkkaavasti edustajien puheenvuorot, ja kiinnitin huomiota hallituksen puolesta siihen, mitä kysytään. Jos kysytään valtioneuvoston yksittäiseltä jäseneltä tierumpujen korjaamisesta ja tienpätkien päällystämisestä, ei se kiinnosta eikä sillä saada eloa kyselytunnille. (Ed. Laine: Mutta ei puhemiesneuvosto sellaista lähetäkään!) Tämä vanha käytäntö on muuttumassa, ja kysymykselle on edellytetty nyt yleisempää merkitystä, mutta siitä huolimatta, vaikka minun esimerkkini ovat hyvin kärjekkäitä, kyselytuntien tunnelma on sellainen nukahtanut, jossa ollaan ikään kuin pakkopullalla.

Ensimmäinen asia on minusta, kun edellisenkin asian yhteydessä puhuttiin siitä, miten edus-

kunta itse voi vaikuttaa näihin asioihin, se, että kysytään sellaisia asioita, jotka kiinnostavat vähintäänkin nyt neljää allekirjoittajaa, ettei sitäkin rajaa tarvitse alentaa, ja jotka kiinnostavat yleisesti kansanedustajia ja valtioneuvoston jäseniä.

Toinen seikka, jolla kyselytuntiin saadaan eloa, on se, että luotetaan puhemieheen. Oleellinen osa kyselytunnista käsitykseni mukaan on se, miten keskustelu johdetaan. Esimerkiksi Englannin parlamentissa alahuoneessa kyselytunti on päivän debatin kohokohta. Puhemies johtaa sen, ja keskustelu lopetetaan siinä yhteydessä, kun katsotaan, että asiaa on riittävästi selvitetty puolin ja toisin. Kansanedustajat eduskunnassa valitsevat itse puhemiehistön, ja siitä lähtien olisi edellytettävä, että puhemiehistöön luotetaan keskustelun johtajina. Jos keskustelusta ei mitään tule, se minun käsitykseni mukaan pitäisi katkaista ja siirtyä seuraavaan kysymykseen ja antaa puhemiehen todellakin johtaa keskustelu niin, että kukin asia tulee riittävästi selvitettyksi.

Sitten menen kahteen tai oikeastaan kolmeen asiaan itse lakitekstissä. Ensimmäinen on 36 §:n sisältö siltä osin kuin kysymys on selontekoon liittyvässä mietinnössä ehdotettavasta perustelusta päiväjärjestykseen siirtymisestä. Olen kuullut, että asiasta on jo edustajien kesken valiokunnassa keskusteltu, ja kiinnitin huomiota vain siihen, että selonteosta annettavan mietinnön ja päiväjärjestykseen siirtymisen tulisi olla sillä tavalla tiedonannosta poikkeava, että on helppo nämä kaksi eri prosessia erottaa keskenään.

Mutta aivan toinen asia on se, että hallitus voi tehdä eduskunnassa käytännössä mistä tahansa asiasta luottamusksymyksen. Kun edustajat ovat tästäkin asiasta keskustelleet siinä mielessä, onko yleensä mahdollista johonkin ponteen liittää luottamuksen punninta, hallituksen kannalta ilmeisesti näin on asianlaita. Mistä tahansa kysymyksestä voitaneen tehdä luottamusksymys, ja toivoisin, että kun perustuslakivaliokunta asiaa tutkii, se selvittäisi myös tämän, käytännön kannalta aika tärkeän kysymyksen.

Toinen seikka on 37 §:n 3 momentti, jossa teksti poikkeaa niin ikään siitä, mitä eduskunnasta oikeusministeriöön tulleessa tekstissä oli alustavasti kirjoitettu. Valtioneuvoston puolesta todetaan kysymyksen vastaajaksi pääministeri taikka sitten pääministerin määräyksestä se valtioneuvoston jäsen, jonka toimialaan asia

kuuluu, tai muu pääministerin määräämä valtioneuvoston jäsen. Eduskunnasta tullessa, varmastikin tarkoin harkitussa lakitekstilunoksessa oli sellainen sanamuoto, jonka mukaan pääministeri pääsääntöisesti vastaisi kysymykseen tai pääministerin määräämä muu valtioneuvoston jäsen. Valtioneuvoston kannalta kuitenkin kiinnitän huomiota siihen, että meidän toimialamme ovat aika tarkkoja asioita keskinäisissä vastuukysymyksissä, ja siitä syystä on hallituksen ehdotus kirjoitettu tähän muotoon, jotta perustuslakivaliokunnassa ja muutenkin eduskunnassa kiinnitettäisiin huomiota siihen, annetaanko tälle seikalle riittävästi arvoa. Tässä ei ole sellaista sävyä, jota joku siihen on halunnut liittää, että ei luoteta pääministeriin, jotta pääministeri aina sijastaa määräisi vastaamaan sellaisen valtioneuvoston jäsenen, jonka katsoo asian riittävästi hallitsevan, vaan on lähdetty normaalista valtioneuvoston työskentelytavasta. Jos pääministeri ei itse halua vastata, sitten vastaa ilman muuta joko sellainen ministeri, jolle asia toimialajaon mukaan kuuluu, tai sitten pääministerin erikseen siihen tehtävään määräämä.

Ed. Laineen esille ottama 4 momentti on myös syytä huolellisesti harkita, enkä halua tämän momentin sisältöön tässä yhteydessä enempää puuttua.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

7) Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Pohjoismaiden neuvoston toiminnasta (K n:o 1)

Valiokuntaan lähettäminen.

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin ulkoasiainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Laine: Rouva puhemies! Kun vuosi sitten vastaava kertomus eduskunnassa käsitel-

tiin, silloin kiinnitettiin paljon huomiota pääsihteeri Gorbatschovin Murmanskin puheen ehdotuksiin. Täällä keskustelussa oli esillä myös devan eduskuntaryhmän kirje Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnalle, jossa kirjeessä kiinnitettiin myös huomiota äsken mainitsemaani puheenvuoroon. Kun olen nyt lukeut pikaisesti läpi Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomuksen, olen aika lailla hämmästynyt siitä, että vain yksi ainoa suomalainen edustaja selonteon mukaan on Pohjoismaiden neuvoston kokouksessa puuttanut pohjoisia alueita koskevaan yhteistyöhön, siis tarkoittamani pääsihteeri Gorbatschovin Murmanskin puheen sisältämiin ehdotuksiin. Kun kertomus ei sisällä muiden maiden valtuuskuntien edustajien puheenvuoroja ja kannanottoja, ei voi päätellä siitä, ovatko muiden maiden edustajat tästä asiasta puhuneet. Tätä siis hämmästelen.

Toisaalta mielenkiinnolla totean sen, että Pohjoismaiden neuvoston kansainvälisen yhteistyökomitean esityksiin näyttää sisältyvän muun muassa yhteistyö SEV-maiden kanssa ja tiedon vaihto tuon järjestön kanssa sekä myös konkreettisia ehdotuksia arktisen ympäristötutkimusyhteistyön osalta. Tämän näin mielenkiinnolla totean. Toivottavasti ulkoasiainvaliokunta ehtii kertomukseen syventymään tarkemmin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään ulkoasiainvaliokuntaan.

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna keskiviikkona kello 13.

Täysistunto lopetetaan kello 19.34.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

M. V. Mandelin